RICHARDI SIMONIS

Gallicanæ Eccleſiæ Theologi,

OPUSCULA CRITICA

adverſus

ISAACUM VOSSIUM

Anglicanæ Eccleſiæ Canonicum.

Defenditur ſacer Codex Ebraicus & B. Hieronymi Tralatio.

EDINBURGI,
Typis JOANNIS CALDERWOOD,
M. DC. LXXXV.
Cum Privilegio.

Digitized by Google

Clariſſimi Nobiliſſimique Viri J. H.

EPISTOLA

ad Joannem Calderwood, Bibliopolam Edinburgenſem.

Mitto ad te, vir optime, præſtantiſſimi Eccleſiæ Gallicanæ Theologi N. . . . Epiſtolam, ut eam in publicum edi cures. Illa, ut tu ipſe judicabis, plurimas eaſque difficiles Criticæ Sacræ quæſtiones accuratè explicat. Autor quoque tibi ſim ut ejuſdem Theologi CASTIGATIONES, *quæ ante paucos menſes in Anglia editæ ſunt ad calcem* DISQUISITIONUM CRITICARUM, *huic Epiſtolæ præmittas, quæ nondum lucem aſpexit. Et ut nova tua illius Opuſculi editio ſit accuratior, mitto ad te exemplar manu exaratum, quod edito videtur caſtigatius. Eſt etiam operæ pretium ut his adjungas ea Diſquiſitionum Criticarum Capita, in quibus Iſaaci Voſſii aſſertiones de Codice Ebraico Judæorum, de Septuaginta Interpretibus & Hexaplis Origenis refelluntur: nam iſta ad præſens argumentum pertinent. Hæc Opuſcula, vir optime, fidei tuæ committo, qui ſciam te ſacrarum Literarum amantiſſimum. Vale.*

Kalend. Februarii anno 1685.

CASTIGATIONES

ad Opuſculum ISAACI VOSSII de Sibyllinis Oraculis & Reſponſionem ad Objectiones nuperæ

CRITICÆ SACRÆ.

AUctor Criticæ Sacræ in Vetus Teſtamentum Simonius in Iſaaco Voſſio, quem nimio Græcæ verſionis affectu abreptum exiſtimabat, moderationem requiſierat. *Voſſ. in Reſp. ad Obj. nup. Critic.* Sed vir doctus, qui *Chriſtum in Apocalypſi tepidos evomere* novit, *nihilque Deum amare quod medium ſit*, animo longè obſtinatiori acceſſit ad ſcribendum opuſculum de Sibyllinis Oraculis, in quo ad id unum reſpexiſſe videtur, ut elevatis pro ſuo more Judæorum codicibus, Gręcos Interpretes in majus extolleret. Ita etiam reſpondet Simonio, ut eum potiùs animo à Rabbinis pręoccupato ad ſcribendum ſe accinxiſſe ſcribat, *Idem Voſſ.* exemplo Hieronymi, qui *primus Chriſtianorum Rabbinicam condidit verſionem, & alios ad idem audendum ſignifer præceſſit.* Profitetur Voſſius ſe non Rabbinos, ſed Chriſtum ſequi Magiſtrum, & in ea quam Chriſtus ipſe approbavit verſione acquieſcere; Simonioque auctor eſt ut ceſſet novam ſacrarum literarum moliri verſionem, quòd purior magiſque genuina introduci nequeat Scriptura quàm illa quæ à Chriſto & Apoſtolis nobis tradita eſt. Placet quidem in hoc Voſſius quod Græcis Interpretibus plurimum tribuat; plus etiam placiturus, ſi non eos ab omni prorſus errore immunes affirmaret, atque ab illis ne quidem in minutioribus recedendum eſſe, utpote qui Prophetæ, non Interpretes, ipſi videantur. Laudo præterea eximii illius viri diligentiam in aſſerenda à maledicentiſſimorum hominum calumniis LXX. Seniorum tralatione, & in expurgandis eorum codicibus. Verùm ubi de rebus Judæorum eorumque libris agitur, ſummam præ ſe fert in his vir doctus inſcitiam, falſaque paſſim pro veris conatur obtrudere. Totum iſtud negotium exemplis aliquot fiet illuſtrius. Quare nonnulla ex clariſſimi illius viri opuſculo de Sibyllinis Oraculis & Reſponſione ad Objectiones Criticæ

Sacrę ſeligam, ex quibus manifeſtum erit illum de rebus parùm ſibi compertis decreta tuliſſe. Sumam itaque exordium ab Epiſtola quam opuſculo de Sibyllinis Oraculis præmiſit.

Voſſ. in Epiſt. ad Thom. Brun.

Primâ fronte in hac Epiſtola Voſſius virum Hebraicè doctum miris modis traducit veluti *fatuum, Semi-Rabbinum & inſignem nebulonem*, qui verba Hieronymi nequiſſimè interpolata produxerit. Verùm ex hoc potiùs B. Hieronymi loco qui in controverſiam vertitur, Semi-Rabbini iſti Sibylliſtam Voſſium tanquam falſificum in jus vocabunt, qui doctiſſimi illius Patris verba à ſe minimè intellecta perverterit, protuleritque tum editos tum manu exaratos Hieronymi codices perpaucis cognitos. Locus de quo agitur extat his verbis conceptus in Quæſtionibus ſeu Traditionibus Hebraicis in Geneſim ejuſdem Hieronymi. *Hebræi quod ſequitur*, Et neſcivit cùm dormiſſet cum ea, & cùm ſurrexiſſet ab ea, *appungunt deſuper quaſi incredibile & quod rerum natura non capiat, coire quempiam neſcientem.* Teſtatur Voſſius complura ſe conſuluiſſe exemplaria MSS. & in omnibus ſcriptum inveniſſe *apponunt* pro *appungunt*. Verius dixerit in nullis qui probæ notæ fuerint codicibus ſe inveniſſe *apponunt*. Quis enim ſenſus ex his verbis formari poſſet, ſi pro *appungunt* repoſitum fuerit *apponunt?* Unde autem codices illos ſumpſerit non refert. Sed ut veniamus ad rem, nihil causę fuit cur Voſſius verba contextûs Hebraici perverteret, veritus ſcilicet ne ex iſta dictione *appungunt* punctorum antiquitas inde jam à temporibus Hieronymi defenderetur. Fatentur enim saniores Critici, ejuſmodi puncta Hieronymi ætate longè recentiora eſſe, qui tamen haud inviti agnoſcunt iſtud punctorum genus quorum hoc loco meminit Hieronymus, quæque ſupra dictiones aliquot Hebraici contextûs apponuntur, eâdem ferme ratione quâ Samaritæ & Syri lineolas quaſdam tranſverſas ſuper quædam vocabula appingunt, quę haud dubiè à Grammaticis ſeu Criticis inventæ ſunt. Judæos tum antiquos tum recentiores habet ſibi conſentientes hac in parte Hieronymus: de his mentio fit in Talmude in Medraſchim, ſeu Commentariis Judęorum Allegoricis in Scripturam, & in Maſora. Ea quoque repræſentant hodierna Bibliorum exemplaria non ſecus atque Hieronymi ætate, & in pleriſque ad dictionem בקומה de qua in præſentia diſputatur, ad oram codicum hæc additur notatio נקוד על ו׳ *punctum ſuper literam Vau*. In Bibliis Venetis editis in minori forma à Petro Bragadino, Geneſis Capite 37. ubi ſimile punctum occurrit ad dictionem אֶת extat

Hieron. Tradit. in Geneſ. — *Geneſ. 19: 33.* — *Edit. Venet. in 16. ann. 1615.*

tat in margine hæc nota, חד מן טו׳ נקודות בתורה *unum ex punctis 15. quæ ſunt in Lege.* Rationes ejuſmodi punctorum quales redduntur à Judçis, quorum anima eſt ineptiendi pruritus, ſilentio prætermitto, quia ineptę ſunt. Satis eſt annotaſſe Judęos ejuſmodi puncta ex paterna traditione in exemplaribus ſuis dudum retinere.

Deplorat deinde in eadem Epiſtola Voſſius miſerum hoc tempore in Germania Academiarum ſtatum, ubi tam impunè graſſatur Rabbiniſmus, nullaque excolitur Theologia niſi Rabbinica. Fieri non poſſe exiſtimat vir doctus, ut humaniores literæ tractentur ubi Rabbiniſmus regnat, ſtrigeſque Rabbinicæ latè dominantur. Nec in his ſecum diſſidentem me habebit Voſſius. Auctor quoque fuerim ut nugivendi iſti Theologaſtri, qui ſpretis literis Græcis & Latinis, nihil præter Rabbinorum commenta admittunt, ex Theologorum albo expungantur. Verùm ut his etiam adſcribantur viri eximiè docti, qui exemplo Origenis, Hieronymi, Chryſoſtomi, Theodoreti, aliorumque Patrum frequentant Judæorum limina, vix ferre poſſum. Nugas quidem eaſque maximas plerique Judçorum libri præferunt: at non pauci ſunt ex eorum claſſe Magiſtri qui Sacras Literas mirè illuſtrârunt. Rem ita eſſe apertè docent unius Hieronymi in Prophetas Commentarii, qui doctiſſimos ętatis ſuæ Judæos conſulere non erubuit. Delicatulo Voſſio Hieronymus vilis eſt & Theologorum Semi-Rabbinorum princeps. Semi-Rabbinus tamen iſte, etſi ſuos quoque nævos habeat, reliquos Eccleſiæ Patres in exponendis Sacræ Scripturę libris longo intervallo ſuperavit. Optârim quoque ut in Semi-Rabbinorum caſtra priùs tranſeat Voſſius, quàm res illorum tractet: vix enim à riſu temperant Semi-Rabbini iſti, cùm legunt in Epiſtola quam præmiſit libello de Sibyllinis Oraculis, ne ſex quidem effluxiſſe ſecula ex quo primùm uſurpari cœperunt puncta iſta vocalia, quibus hodierni Judæorum codices onerantur: hos tria vel quatuor ſecula acerrimè inter ſe conflixiſſe, dum alii ſic, alii aliter inducendas eſſe vocales cenſerent; & ne nunc quidem controverſiam hanc fore ſopitam, niſi Daniel Bombergus litem iſtam diremiſſet conductis aliquot Judæorum centuriis; atque ita demum iſtas vocales primùm Venetiis ex officina Bombergi in lucem prodiiſſe. Habuit profectò vir doctus Bibliothecam Rabbinorum libris bene inſtructam, ex qua hauſit

commenta iſta pluſquam Rabbinica. Primò ſiquidem nôrunt qui ſunt in Judæorum libris volutati, jam ante Bombergianas Bibliorum Hebraicorum editiones in aliis Italiæ partibus, maximè Brixiæ, edita fuiſſe Biblia Hebraica punctis vocalibus adornata. Reperiuntur etiam Bibliorum exemplaria inde à CCCC. aut D. annis manu exarata quæ eadem puncta præferant, laudanturque à Rabbinis antiquioribus Biblia Hebraica quæ puncta iſta exhibeant. Similiter non à DC. ſolùm, ſed à DCCCC. & ampliùs annis uſurpata ſunt iſta
R. Saad. puncta. Rabbi Saadias Gaon librum ſcripſit de re Grammatica ſub annum DCCCC. in quo de punctis vocalibus, quæ longè ante illius ætatem apud Judæos in uſu fuerant, multis diſputat. Præterea ficta ſunt ea omnia quæ de graviſſimo inter Judæos conflictu affert Voſſius, quonam ſcilicet modo apponendæ eſſent vocales contextui Hebraico. Ex eadem quoque officina prodiit quod habet vir doctus de editionibus Bombergianis, quæ ex complurium Judæorum ſententia mendis ſcatent. Spernunt quidem Judæi primam Bibliorum Hebraicorum Bombergianam editionem cui præfuit Felix Pratenſis, quia ſcilicet notationes Maſorethicæ ad oram illius exemplaris ſummâ rei illius inſcitiâ adjectæ ſunt. Verùm ſecundam & tertiam Bibliorum Bombergianorum editiones laudant & venerantur. De addendis quidem notis Maſorethicis ad Bombergianas editiones maximæ ſubortę ſunt difficultates, quia pauci ſunt etiam inter Judæorum Magiſtros qui artem Maſorethicam bene calleant; quas tamen improbo ac duro labore ſuperavit R. Jacob Ben Hajim, primus Maſoræ inſtaurator. Utrùm autem in alendis Judæorum, quos conduxerat Bombergus, centuriis patrimonium dilapidaverit, uti contendit Voſſius, non anquiro, neque de hoc nunc agitur negotio. Complura iis quæ jam à me allata ſunt facilè adjici poſſent, forſan nec ab inſtituto aliena; ſed vereor ne vir doctus me tanquam Semi-Rabbinum ac Judæorum fautorem trahat in judicium. Quare ad illius de Oraculis Sibyllinis opuſculi examen tranſeo, ubi eruditiùs de Judęis eorumque libris diſputat.

Nonnulla affert ſtatim ab initio operis vir inexhauſtæ eruditionis de Sibyllinis Oraculis, quibus in Hiſpania præſertim abuſi fuerint Judæi adverſus Chriſtianos. Hæc quæ minùs à commento quàm à vera hiſtoria videntur abeſſe, præmonet inſerenda paginæ 19. vel 26. ubi tractat illud argumentum. Verùm cùm jam demonſtratum fuerit Chronologiam ex Judæorum codicibus petitam minùs favere

vere Judæis ipſis quàm quæ ex Græcis Interpretibus ſumitur, non
eſt cur refellendis hac in re doctiſſimi Voſſii inventis ampliùs deti-
neamur. Jam quidem vir perſpicaciſſimus animadverterat Judęos
ſub Aquilę tempora Hebręos codices deditâ operâ corrupiſſe, & bis
mille annorum expunxiſſe tempus, ut tempus Meſſiæ necdum ad-
veniſſe obtinerent: at hoc loco, longè oculatior, putat deprava-
tionis iſtius ſpatium utplurimum viginti duobus poſſe determinari
annis, idque ex verbis Ignatii in Epiſtola ad Philadelphienſes rectè
confici. Scribit ſanctiſſimus ille Martyr, referente Voſſio, ſe au-
diiſſe nonnullos dicentes, ſi ea quę in Euangeliis continentur non
etiam in Archivis, ſeu antiquis inveniantur monumentis, nolle ſe
iis credere. Cùm ipſe reſponderit, inquit Voſſius; illi verò nega-
verint, manifeſtum Judæos jam tùm aut depravâſſe ſua exempla-
ria, aut receſſiſſe à ſenſu quem Septuaginta tradidere Interpretes.
Sed quâ ratione Ignatii reſponſum, qui aſſerit Chriſtum ſibi eſſe
pro Archivis, ad ſuam de corruptis circa illud tempus à Judæis
codicibus Hebraicis poſſit trahere ſententiam vir doctus, fateor
me non aſſequi. Neque etiam in germanis Epiſtolarum Ignatii
exemplaribus, quę in lucem ipſe edidit Voſſius, reperiuntur verba
illa, *Chriſto velut ſummo Sacerdoti credendum potiùs quàm aliis Sacerdo-
tibus*; quę tamen quaſi ad Ignatii reſponſum pertineant, profert
vir doctus. Juvat hîc afferre ipſiſſima Ignatii verba. Ἤκουσα γὰρ τι- *B. Ignat.*
νῶν λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὕρω τὸ εὐαγγέλιον, οὐ πιστεύω. Τοῖς δὲ
τοιούτοις ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι ἐμοὶ ἀρχεῖα ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. *Audivi enim quoſ-
dam dicentes, Niſi invenero in Archivis Euangelium, non credo. His
autem reſpondeo, mihi loco Archivorum eſſe Jeſum Chriſtum.* Ibi de
Veteri Teſtamento non agitur cum Novo comparato, ut exiſtima-
vit Voſſius, ſed de Hæreticis qui ab Eccleſiæ infantia orti fidem
quam præmonſtrabat Euangeliorum codex reſpuebant: unde fac-
tum fuit ut priſci Eccleſię Patres, Tertullianus, Irenæus & alii ejuſ-
modi Hæreticos non tam ex ſacris codicibus refellerent, quàm ex
certa traditione, ſeu ex Chriſti doctrina per Apoſtolos eorumque
ſucceſſores viros Apoſtolicos in Eccleſiis diverſarum gentium pro-
pagatâ. Quo ſenſu aſſerit Ignatius Chriſtum, ſeu illius doctri-
nam, ſibi Archivorum antiquorumque monumentorum loco eſſe.
Is eſt, nî fallor, Ignatii verborum intellectus, qui unitatem doc-
trinæ in Chriſto commendat, cujus ſpiritus quibuſlibet Archivis
debet anteferri.

Multa

Multa etiam hoc loco affert Voſſius de vocis *Æra* origine, ſentitque cum iis qui *Æram* & *Hegiram* Arabum idem vocabulum arbitrantur; nec id videtur extra probabilitatem: ſed quod mox ſubjungit de nomine *Hegiræ* Arabicæ, quaſi ductum fuerit ex Hebræo הגר *hagger*, proſelytus, non eſt ita probabile. Putat vir doctus complures Judæos è ſecta Herodianorum relicto ſuo Meſſia Herode, qui ſemper ab ipſis vocatus fuerit הגר *peregrinus*, ad Mahometum tranſiiſſe, & ab iis quoque dictum *hagger*. *Cùm Judæi*, inquit Voſſius, *Meſſiam peregrinum ſeu proſelytum fore crederent.* Iſta profectò à commentis Rabbinicis minùs recedunt. Deinde ex quo Sibyllarum oraculo didicit vir doctus Judæorum Meſſiam ex ipſorummet Judæorum ſententia proſelytum fore & peregrinum: hanc enim aſſertionem Prophetarum vaticiniis & Euangelicæ hiſtoriæ contrariam eſſe nemo neſcit. Unum quidem præ cæteris Meſſiam Judęi exſpectant, de quo in pręſentia loquitur Voſſius: at iſte ex Judæorum omnium conſenſu futurus eſt natione & ritibus Judęus. Verùm alios pręterea Meſſias exſpectant, eoque nomine inſigniunt Reges quoſlibet qui erga illos bene affecti ſunt. Quâ ratione Cyrus Judęorum Meſſias appellatus eſt. Sic quoque Herodes & Mahometus Meſſiæ nomen à Judæis reportare potuerunt. Parati ſunt etiam hâc noſtrâ ętate Regem illum aut Principem quemcunque qui res illorum & ritus patrios tueri voluerit, tanquam Meſſiam ſuum ſalutare. Verùm iſta ad nomen *Hegiræ*, quod conſtat Arabicum eſſe, non Hebraicum, minimè pertinent. Magis ad veritatem accedit quod poſt nonnulla interjecta ſubjicit vir doctus de genuina vocis ἀπόκρυφος ſignificatione, ita ut ἀπόκρυφος idem ſit quod κρύφιος, librique Apocryphi iidem fuerint qui arcani & inacceſſi. Sed quis cum Voſſio inde conficiat ſcripta illa Apocrypha, quæ ex ejus ſententia olim Veteris Teſtamenti libris conjuncta fuêre, & à priſcis Judæis approbata, digna fuiſſe quæ cum cæteris libris Propheticis in Scripturarum Canonem referrentur? hodiernum tum Synagogæ tum Eccleſiæ Canonem mutilum & decurtatum eſſe, qui Enochi, Eliæ alioſque ejuſdem naturę libros non complectatur? Vili veneunt apud Voſſium Prophetę, qui non modò LXX. Interpretes inter Prophetas recenſeat, ſed & his quoque adſcribat celeberrimos impoſtores, qui ementitis Patriarcharum & Prophetarum, nec non virorum aliquot magnę apud Gentiles exiſtimationis nominibus, libros

Adami,

Adami, Enochi, Abrahami, Moyſis, Eſaiæ, Hieremiæ, Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum, Orphei, Phocyllidæ & complurium aliorum libros in lucem protulerunt. Brevi, ſi ſuperis placet, etiam inter Prophetas Voſſius tanto Prophetarum ſtipatus agmine nova procudet vaticinia, non ſecùs ac famoſus ille impoſtor Guilhelmus Poſtellus, qui ſcribit Chaldæos *Guilh. Poſtell. de Orig. cap. 16. de orÿu Sibyllin. doctrinæ.* doctrinam etiam revelatam habuiſſe in ſua prima Monarchia, & continuè inſtar ſacræ doctrinæ per decem Sibyllas eſſe inſtauratam, ut eſſet omnino apud ſpiritum Dei inexcuſabilis mundus, Chriſtuſque ſacrarum & Sibyllinarum doctrinarum Rex ab univerſo orbe adorandus innoteſceret. His ferè ſimilia de Sibyllinis Oraculis affert Voſſius. Oculatior tamen adhuc Poſtellus Propheticam iſtam doctrinam aſſerit ortum habuiſſe à fœmina principe totius Orientis proximâ ſanguine ipſi Noacho. Quis credat Iſaacum Voſſium, qui nihil non virulenti paſſim in operibus ſuis adverſus Judæos eorumque Talmudem evomit, recenſuiſſe etiam inter Prophetas Doctorem Talmudicum? Si res ita ſit, miror illum tanto contentionis æſtu abreptum fuiſſe in virum Hebraicè doctum, quòd è Talmude Euangelia expoſuerit. *Minùs mihi peccaturus videtur,* *Lightfoot.* inquit Voſſius, *qui ex Alcorano, quam qui ex Talmude exponat Euangelia.* Sed de his ſatis ſuperque; ad libros Apocryphos undè diverti tempus eſt ut redeam.

Apocryphos appello Scriptores, ubi de rebus Biblicis agitur, illos quos in ſuum Canonem neque Eccleſia neque Synagoga receperunt. Hinc factum eſt ut olim Hieronymus Judæorum perſonam induens, & noviſſimè Cajetanus, libros complures inter Apocryphos retulerint, antequàm manifeſto Eccleſię decreto tanquam Divini & Prophetici recepti fuiſſent. Hoc ſenſu Hieronymus affirmat *Hieron. Præfat. in Dan.* Danielem non habere apud Hebræos Suſannæ hiſtoriam, nec hymnum trium puerorum, nec Beli Draconis fabulas; *Quas nos*, inquit, *quia in toto orbe diſperſæ ſunt, vero antepoſito eaſque jugulante ſubjecimus, ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncâſſe.* Haud abſimiliter alio loco, poſtquàm Scripturæ libros qui in Judæorum Canone erant protulit, mox addit, *Quidquid extra hos eſt* *Hieron. Præfat. in lib. Reg.* *intra Apocrypha ponendum eſſe*; nimirum Sapientiam, quæ vulgò Salomonis inſcribitur, & Jeſu filii Sirach librum, & Judith, & Tobiam & Paſtorem. Africanus etiam ſimili ratione adductus, Suſan- *African.* næ hiſtoriam à Scriptore Græco confictam putavit: alii duos Da-

 nieles

nieles finxerunt; quorum primus Vaticinii, quod ſub ejus nomine legitur, auctor fuerit; alter verò hiſtoriæ iſtius Scriptor, quæ in antiquis Græci exemplaris editionibus Prophetiæ Danielis præmittebatur: primus ſiquidem Hieronymus hanc hiſtoriam ad calcem ejuſdem libri rejecit, quòd eam Judæorum codex, quem Latinum faciebat, non repræſentaret. Sententiam ſuam de Suſannæ hiſtoria confirmat Hieronymus aliorum Patrum teſtimoniis. *Miror*, inquit, *quoſdam μεμψιμοίρους indignari mihi, quaſi ego decurtaverim librum, cum & Origenes & Euſebius & Apollinarius aliique viri Eccleſiaſtici & Doctores Græciæ has, ut dixi, viſiones non haberi apud Hebræos fateantur, nec ſe debere reſpondere Porphyrio pro his quæ nullam Scripturæ ſanctæ auctoritatem præbeant.*

Hieron. Proœm. Comment. in Daniel.

Gregorius Nazianzenus, Melito Sardenſis, & auctor Synopſeos quæ ſub nomine Athanaſii circumfertur, ulterius progreſſi librum Eſtheris inter Apocryphos collocarunt, quòd linguam Hebraicam non callentes, ex eo ſolùm quòd antiquæ Eſtheris hiſtoriæ nonnulla à Græco Scriptore aſſuta fuerint, opus integrum expunxerunt.

Gregor. Nazianzen. Melit. Sard. Pſeudo-Athan.

Accidit, inquit Sixtus Senenſis, *ut propter has appendicum lacinias hinc & inde quorumdam Scriptorum temeritate inſertas, liber ille quamvis Hebraicus apud Chriſtianos auctoritatem canonicam non receperit.*

Sixt. Senenſ. lib. 1. Bibl. Sanct.

Nicolaus quoque de Lyra, Cajetanus, & alii nonnulli hæc additamenta pro Canonicis non habuêre, ſimilibus haud dubiè rationibus adducti.

Lyran. Cajetan.

Hæc paulò fuſiùs quidem allata ſunt, ut manifeſtum eſſet omnibus quinam libri ex vetuſtiorum Eccleſiæ Patrum ſententia inter Apocryphos repoſiti fuerint. Apocryphorum ſiquidem vocabulo abuſus Voſſius, libros ſuppoſititios & adulterinos veteribus Apocryphis adſcribit, ſicque fucum facit incautis & ſimplicioribus. Quod enim contendit vir doctus, libros Sibyllinos alioſque quos appellat fatidicos olim cum libris Veteris Teſtamenti conjunctos fuiſſe, lectos in primitiva Eccleſia, & à Paulo aliiſque Apoſtolis commendatos, otioſi hominis eſt figmentum. Non alii enim in Eccleſia primitiva lecti ſunt libri Apocryphi cæteriſque Veteris Inſtrumenti libris adjecti in Græcis Bibliorum exemplaribus, quàm illi qui à Patribus recenſentur; etſi interdum Patres nonnulli, ut Judæos, Gentileſque preſſiùs urgerent, vocaverint etiam in auxilium libros Sibyllarum alioſque ejuſdem rationis, quos tamen nemo paulò cordatior inter Apocryphos, de quibus hoc loco agitur, numerabit. Dolet Voſſius libros Sibyllinos & alios fatidicos, poſtquàm publico

blico edicto prohibiti ſunt, factos fuiſſe Apocryphos, interdictos, à nemine legendos, cùm antea palàm & religiosè non ſecus ac reliqui Veteris Inſtrumenti libri à Judæis legerentur: tum factum fuiſſe ut arctiori compendio quàm antea ſæpe libri ſacri conſtringerentur, & ex eo tempore *Apocryphi* vocabulum in ſequiorem ſenſum acceptum fuiſſe, quaſi idem eſſet liber Apocryphus qui ſpurius & dubiæ fidei. Interim Scriptores non laudat à quibus lepida iſta commenta hauſerit, quæ tamen parùm abſunt à fabulis Judaicis. Lubens à viro docto quæſierim, quod olim feſtivus ille Cardinalis Hippolytus Ateſtenſis ab Arioſto; *Dove ha trovato tante coglionerie?* Illi tamen aſſentior in eo quod ſcribit de Apocryphis, ſi per libros Apocryphos non alios intelligat quàm illos qui à Judæis ad Chriſtianos cum reliquis Veteris Teſtamenti libris tranſierunt, quippe partem maximam in Eccleſia Romana, in primis poſt Synodi Tridentinæ decretum, tanquam Canonici leguntur. Fieri potuit ut libri iſti qui inter Apocryphos olim recenſiti fuêre, quòd illos Canon Judaicus minimè approbaret, Prophetas etiam habuerint auctores. Nec contra iſta pugnat Joſephi auctoritas, qui affirmat à temporibus Artaxerxis certam non fuiſſe apud Judæos Prophetarum ſucceſſionem, adeoque qui ab eo tempore conſcripti ſunt libris Propheticis non debere adnumerari. Nam Prophetarum munus tunc omnino Judæis ſublatum fuiſſe veriſimile non eſt: quamdiu enim ſtetit Judæorum Reſpublica, tamdiu fuêre apud eos Scribæ publici qui res ætatis ſuæ chartis committerent, iique Prophetæ appellabantur, quia Spiritûs Sancti numine afflati erant, quanquam non fatidici. Imò ne quidem neceſſe eſt illos qui tunc temporis res Judaicas ſcriptis complectebantur Prophetas fuiſſe, quia Synedrii magni aſſeſſores, quos à Deo inſpiratos novimus, illorum opera recognoſcebant. Verùm cùm publica Senatûs Judaici auctoritas ejuſmodi libros in Canonem librorum ſacrorum nunquam retulerit, mirum videri non debet Patres pleroſque non recepiſſe illos tanquam Divinos, ſed ut Apocryphos & dubiæ fidei, comparatè ſcilicet ad alios ſacri codicis libros qui certæ erant fidei. Idem enim illis non fuit liber dubiæ fidei qui ſpurius atque adulterinus, ut exiſtimare videtur Voſſius; ſed certa ab incertis hoc titulo ſignare voluerunt: aliàs libri iſti priſcis Patrum noſtrorum ſeculis in Eccleſia lecti non fuiſſent, ſi quid ſpurii & adulterini in illis deprehenſum fuiſſet. Minoris tantùm illi erant momenti quàm libri

Digitized by Google

bri ſacri, eoſque idcirco Eccleſiaſticos, potiùs quàm Divinos, Patres appellabant. *Legi quidem*, inquit auctor Expoſitionis Symboli quod *Ruffin.* tribuitur Ruffino, *in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam.* Quâ etiam ratione eoſdem libros in ſuis cœtibus legit Eccleſia Anglicana. Non puto tamen quemquam hactenus cogitâſſe, ſi Voſſium excipiamus, de introducenda in Eccleſiam librorum Sibyllinorum lectione.

Novi quidem Patrum nonnullos librum qui inſcribitur Paſtor, *Tertull.* multùm veneratos fuiſſe; Tertullianum quoque Enochi libellum quaſi Divinum obtrudere conatum; imò contendiſſe Judæos à contextu Scripturarum libros complures ſemoviſſe, qui Religionem Chriſtianam illuſtrabant. Cui etiam ſententiæ adhærere viſus eſt *Origenes.* Origenes, qui in epiſtola quam ſcripſit Africano de hiſtoria Suſannæ, aſſerit Judæos multa à ſuis libris ſuſtuliſſe, ne legerentur illa à plebeiis hominibus. Verùm iſta & alia id genus, quæ perpaucorum ſunt, quæque ab iis proferuntur ut ſuæ potiùs hypotheſi quàm veritati ſerviant, communi Patrum ſententiæ apponi nequeunt. *Tertull. de habit. mul.* Nam ipſe Tertullianus commune illud Eccleſiæ placitum verbis ſuis hoc loco videtur confirmare. *Scis*, inquit, *Scripturam Enoch non recipi à quibuſdam, quia nec in armarium Judæorum admittitur.* Itaque temporibus illis judicabatur iſtud Apocryphum, ſeu dubiæ fidei, quod Judæi in ſuum Canonem non admiſerunt. Aliud etiam *Origenes.* ſentit aliis locis Origenes, quàm quod ſcripſit Africano. Verum hoc loco Suſannæ hiſtoriam & alia additamenta quæ præfert Græca LXX. Interpretum editio, non aliâ ratione tueri potuit, quàm recurrens ad libros Apocryphos, ac ſupponens Judæos in exſcribendis ſuis codicibus non paucos à plebeiorum cognitione removiſſe quæ in iſtis Apocryphis expreſſa fuerint. Didicerat forſan Origenes à Judæis, quorum frequenti commercio utebatur, Eſdram ejuſque ſocios non omnes qui tunc extabant libros in publicum edidiſſe, & hinc confici poſſe exiſtimabat, Græcos Interpretes ea ſumpſiſſe quæ in Hebræis codicibus non leguntur. Sed hæc ſententia à communi priſcorum Judæorum conſenſu recedit, qui perfectam & in omnibus accuratam contextûs Hebræi concordiam agnoverunt. Neque aliam ob cauſam inventa fuiſſe videtur ab Origene & aliis nonnullis, quàm ut veritas Hebraica cum Græcis exemplaribus, de quorum ſinceritate non parva erat dubitandi ratio, conciliaretur. His accedit, Origenem non tam ex ſua mente in hac ad Africanum epiſtola loquutum

loquutum fuiſſe, quam ut codices qui tunc in Eccleſiis legebantur, defenderet.

Objicit præterea doctiſſimus Voſſius, virum inexhauſtæ doctrinæ Clementem Alexandrinum ſcribere Apoſtolum Paulum remiſiſſe *Clem.*
ad Sibyllas & Hyſtaſpis vaticinia, & commendaſſe eorum lectionem. *Alexand.*
Si quæratur autem à Voſſio, ubinam hoc dixerit Paulus, ſtatim reſpondet ſufficere nobis debuiſſe hoc Clementem virum ſanctum & cum multis viris Apoſtolicis converſatum affirmâſſe: verùm ſi reſponſionis iſtius habeatur ratio, priſcos Eccleſiæ Patres ab omni prorſus errore immunes fuiſſe neceſſe eſt; quo nihil abſurdius fingi potuit. Nôrunt quippe qui aliquam rerum Eccleſiaſticarum cognitionem habent, quam vafrè priſci illi Patres, atque in primis Clemens Alexandrinus, cum Judæis ac Gentilibus diſputarint. Contendit etiam Voſſius, librum Enochi alioſque ſimiles libros fatidicos ex eo ſolùm rejiciendos non eſſe, quòd in Fragmentis aliquot quæ ſuperſunt multa ſuperſtitioſa & magica contineantur, cùm Balaamus Magus & Incantator fuerit, qui tamen futura Chriſti myſteria manifeſtè prædixit: quaſi verò ea quæ de Balaamo in Scriptura referuntur, ad præſens inſtitutum trahi poſſent, & hoc exemplo libros quos non ſolùm mendacus ſuperſtitionibuſque & fabellis refertos eſſe conſtat, ſed & ab impoſtoribus qui clariſſimorum virorum ementiti ſunt nomina, profectos tueri liceret. Eâdem arte febricitantium Judæorum ſomnia in Zohare, Rabboth & Midras ab eodem ſpiritu quo profectum eſt Euangelium, inſpirata fuiſſe auctor eſt Guilhelmus Poſtellus, qui affirmare veritus *Poſtell.*
non fuit, ex doctrina Zoharis, tanquam quæ *à Spiritu ſancto & ſpiri-* *de Orig.*
tualibus auctoribus pendet eductum eſſe Euangelium. Chalanni, inquit idem *cap. 17.*
Poſtellus, *Syri, Indi, Chaldæi, Magi, Gymnoſophiſtæ, Ægyptii & Liber*
Prophetæ eâdem ſunt origine. A quo non multùm diſcedere videtur *Zorobab.*
optimus Voſſius, cui auctor fuerim ut Zorobabelis etiam vaticinium, quod de Meſſia clarè loquitur, fuitque à Judæis ſermone haud impuro & prophetico editum, in fatidicorum ſuorum claſſe collocet. Sed his valere juſſis, id quod noſtri eſt inſtituti perſequamur.

Præter hactenus allata de libris Apocryphis, animadvertendum eſt non ſolùm Judæos ſibi Canonem Scripturarum condidiſſe, ſed *Auguſt.*
& ſuum quoque Canonem habere Eccleſiam, quæ auctoritate ſuâ *lib. 18.* *de Civit.*
communivit plures libros quos Judæi expunxerant, Ita Augu- *Dei, cap.*
B 3 ſtinus *36.*

ſtinus aſſerit libros Maccabæorum non à Judæis, ſed ab Eccleſia pro Canonicis accipi: quod de duobus tantùm primis Maccabæorum libris intelligendum eſt: tertium enim Eccleſia non minùs quàm Synagoga reſpuit. Cui etiam ſententiæ videtur acceſſiſſe Hieronymus; etſi paſſim in ſuis operibus ſtrenuiſſimum Canonis Judaici defenſorem ſe præbeat. Ruffino enim objicienti, Hieronymum nullam Scripturæ Sacræ auctoritatem tribuiſſe in ſua Bibliorum editione Suſannæ hiſtoriæ, hymno trium puerorum ac Beli Draconis narrationibus, quas appellaverat fabulas, reſpondet doctiſſimus Pater, non ſe quid ſentiret dixiſſe, ſed quid Judæi contra Chriſtianos dicere ſoleant explicâſſe. Dixerat tamen Hieronymus, Origenem, Euſebium, Apollinarium & alios Græciæ Doctores pro his viſionibus, quæ nullam Scripturæ auctoritatem præbeant, Porphyrio noluiſſe reſpondere. De libro quoque Judith hæc ſcribit idem Hieronymus: *Hunc librum Synodus Nicena in numero Sanctarum Scripturarum legitur computâſſe:* ad quæ hæc animadvertit Eraſmus: *Non affirmat approbatum hunc in Synodo Nicena, ſed ait* legitur computâſſe. Revera Hieronymus Præfatione in librum Regum, tum Judith tum Tobiam in Canone eſſe negaverat. An contraria his locis loquitur Hieronymus, qui ſecum etiam in hoc diſſidere videtur, quòd eoſdem Tobiæ & Judith libros apud Hebræos inter Hagiographa legi affirmet, qui & jam alibi ſcripſerat hoſce libros non exſtare in Canone Judæorum, adeoque inter Apocrypha reponendos? Quæ ſint illa Hebræorum Hagiographa, de quibus his locis loquitur Hieronymus, fatetur ſe ignorare Joſephus Scaliger, quia Hagiographa à Judæis longè ante Hieronymi ſeculum in Scripturarum Divinarum Canonem recepta fuerint. Sed in hoc decipi Scaligerum putat D. Huëtius, quòd nulla Hagiographa extra Canonem Hebræos habuiſſe cenſuerit, affertque adverſus Scaligerum famoſam illam *Bath kol*, ſeu *Filiam vocis*, cujus ope Judæi ſcriptiones Hagiographas & à Deo inſpiratas ediderint. Verùm mera ſunt otioſorum hominum ſomnia, quæ Doctores recutiti de *Bath kol* commenti ſunt. Deinde conſtat illos nunquam in ſuum Canonem recepiſſe libros Judith & Tobiæ. Itaque ficta ſunt ea quæ de duplici apud Hebræos Hagiographorum genere à D. Huëtio & aliis proferuntur, refellique poſſunt non ſolùm Joſephi & Hieronymi teſtimoniis, qui Tobiam, Judith alioſque libros Græcè editos, quos nunc Canon Eccleſiæ Romanæ comprehendit, neque Propheticis neque Hagiogra-

Ruffin.

Hieron. lib. 2. Apolog. adverſ. Ruffin.

Hieron. Præf. in Judith. Eraſm. Schol. in hanc Præfat. Hieron. Præf. in Tob. & Præf. in Judith.

Scalig. Animadverſ. in Chron. Euſeb. Huët. Demonſtrat. Evang. Prop. 4 de lib. Judith. Bath kol.

giographis à Judæis adſcribi palàm teſtantur; verùm etiam Judæorum recentiorum auctoritate, qui in recenſendis libris ſacris nullam planè illorum mentionem faciunt, ſed eos tantùm laudant tanquam ſcripta ſententioſa, quibus tamen nihil divini ineſſe crediderunt. Si igitur hâc noſtrâ ætate, imò jam priſcis Eccleſiæ ſeculis, inter Canonicos numerati fuerint, id tribuendum eſt Eccleſiæ judicio, non Synagogæ. Quare duplex Canon ſtatuendus eſt, Eccleſiæ ſcilicet & Synagogæ: à primo non malè dici poſſunt Eccleſiaſtici libri illi quos Eccleſia, non habita ratione Judaici Canonis, in ſuum Canonem voluit admitti & legi in ſuis cœtibus. Cònſtat enim indè jam ab ipſis naſcentis Eccleſiæ primordiis legi & cani conſueviſſe in congregationibus fidelium libros hoſce, quos miratur Eraſmus hodie paſſim legi & cani in templis. Sed rem ita eſſe diſcere potuit Eraſmus ex libro Invectivarum Ruffini adverſus Hieronymum.

Eraſm. Schol. in Præfat. Hieron. in Dan.

Hæc omnia egregiè illuſtrat Sixtus Senenſis ab initio Bibliothecæ ſuæ, ubi libros Scripturæ Sacræ in duas claſſes partitur. In prima eos recenſet, quos Protocanonicos ſeu Canonicos primi ordinis appellat; & hi ſunt qui ex communi tum Judæorum tum Chriſtianorum conſenſu extra controverſiam recepti ſunt: in altera autem claſſe eos reponit quos vocat Deuterocanonicos, ſeu Canonicos ſecundi ordinis, *qui olim*, inquit, *Eccleſiaſtici vocabantur:* illi nimirum de quibus inter Catholicos aliquando fuit anceps ſententia, quique ſerò ad notitiam totius Eccleſiæ pervenerunt. Primi generis libris adſcribit in Veteri Inſtrumento eos ſolùm quos in ſuum armarium admiſit Synagoga; ad alterum verò genus revocat illos qui priſcis Eccleſiæ ſeculis inter Apocrypha ſcripta à pleriſque numerabantur; quibus etiam adſcribit volumen Eſther, quòd de illius auctoritate nonnulli Patres dubitaverint, uti jam annotatum fuit. Sola de auctoritate Hieronymi reſtat difficultas, qui contra Judæorum omnium fidem, imò & ſui ipſius teſtimonium ſcripſerit, libros Tobiæ & Judith apud Hebræos inter Hagiographa extare. Miror viros rei criticæ peritos non animadvertiſſe in Hieronymi Præfationibus in Tobiam & Judith legendum non eſſe *Hagiographa*, uti nunc legitur, ſed *Apocrypha*. Licet enim deſint codices manu exarati quibus lectionem hanc ſuffulciam, ipſamet Hieronymi verba illam manifeſtè oſtendunt. *Librum utique Tobiæ*, inquit doctiſſimus Pater, *quem Hebræi de catalogo Divinarum Scripturarum ſecantes, his quæ Hagiographa memorant manciparunt.* Quis

Sixt. Senenſ. lib. 1. Bibl. S.

Hieron.

Hieron. Præfat. in Tob.

non

non ſtatim deprehendat legi debuiſſe *Apocrypha*, non *Hagiographa*, cùm liquidò conſtet Judæos de catalogo Divinarum Scripturarum Hagiographa nunquam reſecuiſſe? Similis prorſus ratio eſt Præfationis Hieronymi in Judith, ubi etiam pro voce *Hagiographa* reponi debet *Apocrypha:* ſic enim in ea hodie legimus. *Apud Hebræos liber Judith inter Hagiographa legitur*, *cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt minus idonea.* Si idonea non eſt libri iſtius auctoritas ad res fidei ſtabiliendas, haud dubiè non eſt è libris Hagiographis, qui extra controverſiam Canonici & inſpirati apud Judæos habentur; ſed ex Apocryphorum numero, ſeu ſcriptorum qui ſunt dubiæ & incertæ fidei, quales exiſtimavit libros Judith & Tobiæ Hieronymus. Hactenus de Apocryphis, quæ quidem fuſiùs quàm poſtulabat inſtituti ratio, explicavimus. Sed rem diſputantium contentionibus valde implicatam enodare à propoſito noſtro alienum non duximus.

Satis non fuit eruditiſſimum Voſſium novos Prophetas finxiſſe veteribus longè oculatiores, novum jam librorum Scripturæ Sacræ ordinem hactenus inauditum procudit. Libri Moſis, ipſo auctore, quinque conſtituunt volumina, non verò unum, ut Judæis viſum eſt: & ut id à nemine poſſit vocari in controverſiam, novæ illius diſtributionis rationes evidentiſſimas profert. *Conſtat autem*, inquit, *vel ex ipſis ſacris literis*, *ut alias gentes*, *ita quoque veteres Hebræos non in codicibus*, *quod ſerum demum factum*, *ſed in voluminibus & continuatis pellibus libros ſuos deſcripſiſſe.* Quid neceſſe fuerit ut ad veteres Hebræos recurreret Voſſius minimè capio, cùm etiam ætate noſtrâ Judæi in libris qui Synagogarum uſui ſerviunt, ejuſmodi voluminibus utantur: nec ideo tamen Legem in quinque partiuntur volumina; ſed eam ex antiquo more, quem etiam Chriſti temporibus obtinuiſſe crediderim, unico volumine comprehendunt. Mox ulteriùs progreſſus vir doctus, affirmat ætate Aquilæ, quem vocat futiliſſimum Interpretem, Judæos, vel ipſum Aquilam, nequiſſimam & ineptiſſimam ſacrorum librorum diviſionem odio hebdomadum Danielis commentos eſſe, eoſque pervertiſſe ſenſus & ordinem Scripturæ, inducendo novam diſtributionem, Legis videlicet, Prophetarum & Hagiographorum. Utrùm nova librorum diſtributio, modò libri integri ſint, illorum ſenſum pervertat, judicent perſpicaciores. Verùm ne minutiora conſectari videar, dico longè probabilius eſſe Aquilam in vertendis ſacris codicibus ſequutum fuiſſe ordinem

Aquila.

dinem librorum quem ætatis illius exemplaria Hebraica præferebant, cùm mutationis illius ratio nulla appareat. Sed id fecit, inquit Voſſius, odio Hebdomadum Danielis, quem rejecit extremo penè inter Hagiographos loco: quaſi verò Judęi non æquè fidem habeant Danielis de Meſſia vaticiniis, ac Chriſtiani. Miratur illorum ſimplicitatem Voſſius, qui Rabbinis credunt aſſerentibus *Cetuvim*, ſeu libros Hagiographos, Spiritûs Sancti afflatu conſcriptos. *Si Rabbinos*, inquit, *conſulas*, *ridebunt*, *utpote gnaros quid per Spiritum Sanctum intelligant.* Cur jam factus Rabbiniſta Voſſius Rabbinos iſtos non laudavit, ut ex illis cognoſcamus quid per *Cetuvim* intelligant? Novi quidem Judęos de germana vocis illius ſignificatione inter ſe non convenire; etſi omnes ſentiant *Cetuvim* ſeu Hagiographos non minùs Divinos eſſe & Canonicos quam reliquos Veteris Inſtrumen-libros. Negotium iſtud ita explicat ſubtiliſſimus Abravanel. *Dicti fuêre* Cetuvim, *quia ſcripti fuêre in Spiritu Sancto; ſi verò ita ſit*, *nomen* Cetuvim *ad id inſtitutum non eſt*, *ut denotet ſermones hoſce ſcriptos fuiſſe in libro*, *non verò ex ore exceptos*; *verùm ut denotet ſcriptos fuiſſe in Spiritu Sancto & in illo gradu*, *neque fuiſſe cum ipſis Spiritum Divinum niſi in ipſa ſua ſcriptione in hac lingua & ſapientia.* Prophetiam in diverſos gradus dividi, quorum unus alterum ſuperet, affirmat R. David Kimchi: quos gradus ſubtiliùs explicat R. Moſes Ben Maimon. Sed valere juſſis ejuſmodi ſubtilitatibus, quę ex Philoſophia Ariſtotelis & Averrois deſumptę ſunt, conſtat Judęos hac in rę cum Joſepho conſentire, quòd libri omnes qui extant in illorum Canone verè Divini ſint ac Prophetici, quia ſcilicet à Prophetis conſcripti fuêre. Unde R. Don Joſeph Ben Jechaia, qui Commentariis ſuis Pſalmos illuſtravit, eoſque cum Patribus ſuis ad *Cetuvim*, ſeu Hagiographorum claſſem revocat, illos cum Lege Moſis comparat, maximamque inde colligit Pſalmorum dignitatem. *Idcirco*, inquit Magiſter iſte, *dignitas libri illius maxima eſt*, *quòd ſequatur Legem Divinam*, *ejuſque formam ac perfectionem imitetur.* Illud confirmat Patrum ſuorum auctoritate, qui Pſalmos Prophetis ipſis videntur antepoſuiſſe, quandoquidem illos Moſis Pentateucho adjungunt. Itaque, fatentibus ipſis Rabbinis, neque Danielis neque Davidis minuitur auctoritas, etſi in Prophetarum claſſe non recenſeantur. Hæc enim eodem loco mox ſubjungit R. iſte Joſeph modò laudatus: *Neque mirum eſt librum Pſalmorum multa continere vaticinia de tempore Meſſiæ, cùm etiam in Spiritu Sancto interdum extent de rebus futuris vaticinia.* Hâc arte

נקראו כתובים לפי שנכתבו ברוח הקודש·

R. D. Kimchi, Præf. in Pſalm.

Ramb. in More Nevok.

R. Don Joſeph Jechaia, Præf. in Pſalm.

Digitized by Google

te Judæi cum Chriſtianis facili negotio conciliabuntur. Quodque videtur dignum animadverſione, Talmudici Doctores librum Jobi volunt ab ipſo Moſe ſcriptum, qui tamen in claſſe *Cetuvim*, ſeu Hagiographorum, collocatur.

Talm. Baba batra.

Quis credat Voſſium è Rabbiniſta fieri Doctorem Talmudicum? Contendit Judæos, etiam fatentibus antiquis Rabbinis, multa ſacrarum literarum loca expunxiſſe, utilitate ſuadente, & verba & ſenſus immutâſſe. *Nihil à me*, inquit vir ille Talmudicus, *hîc fingi cognoſcet, ſi quis Talmudicos adeat libros, in quibus pluribus locis hæc legas; Bonum eſt ut evellatur litera de Lege, & ut ſanctificetur nomen Domini.* Verùm non licet omnibus adire libros Talmudicos, uti doctiſſimo Voſſio. Crediderim decretum iſtud Talmudiſtarum rectè explicari poſſe verbis R. Moſis Ben Maimon, qui cum pleriſque Judęorum Magiſtris ita Legis Moſaicę immutabilitatem defendit, ut quaſdam illius conſtitutiones Synedrii magni auctoritate ad tempus reſcindi poſſe exiſtimet. Aſſerit Magiſter ille Talmudicus, Deum quidem prohibuiſſe Deuter. 4. ne quid ad verbum ſuum adderetur, neque etiam quidpiam ex eo detraheretur; verùm permiſiſſe omnium temporum & ætatum ſapientibus, ſeu domui judicii magni, ſepes conſtituere ad judicia Legis ſtabilienda in rebus quibuſdam quas volunt innovare ad ſartam tectam conſervandam Legis auctoritatem: Deum prętereà facultatem illis ſapientibus conceſſiſſe quędam præcepta Legis tollere, & quædam prohibita permittere in certa quapiam re & caſu, non autem in perpetuum. Hæc ſumpta ſunt ex Latina libri More Nevochim editione à Buxtorfio publicatâ. Similia his habet auctor libri cujus nomen Cozri, quique Hebraicè & Latinè etiam à Buxtorfio editus. Roganti enim Cozri, quomodo poteſtas illa innovandi quidpiam in Lege Divina ſtare poſſit cum verbis illis Deuteronomii, *Non ei addes, nec quidpiam ab ea detrahes*; reſpondet Judæus, hæc verba dici ſolùm de multitudine, ne quid ex ſuo ingenio innovet, ſapiatque ex ſua ſcientia; non verò de Senatoribus Synedrii magni, quia ſcilicet non unius fuit Moſis ſanctiones condere, ſed & aliorum quoque Prophetarum Sacerdotumque & Judicum, quibus idem Spiritus Dei interfuit. Is eſt, nî fallor, genuinus Talmudicæ doctrinæ ſenſus, quæ in everſionem verborum contextûs ſacri trahi non poteſt, cùm de tollenda litera, imò dictione necnon ſententia aliqua inter explicandum contextum illîc agatur, minimè verò de mutandis eradendiſque ejuſdem contextûs literis aut dictionibus.

Ramb. More Nev. part. 3. cap. 41.

Cozri.

Morinus

Morinus, à quo Iſaacus Voſſius id omne quod Rabbinologiam ſapit in ſuis operibus mutuatus eſt, poſtquàm nihil non commentus fuit ut oſtendat ſacros codices à Judæis dèditâ operâ corruptos fuiſſe, demum B. Auguſtini ſententiam his verbis amplectitur: *S. Auguſtini ſententiam de libris Judæorum ab ipſis de induſtria non depravatis lubentes amplectimur.* A quo tamen ſe in eo diſcedere profitetur, quòd Auguſtinus actionem illam incredibilem judicaverit, quia fieri non potuit gentem tam longè latèque diffuſam conſpiraſſe in pervertendis codicibus tam multis & tam longè latèque diſperſis; ipſe verò Morinus Auguſtino perſpicacior contendit actionem iſtam *non modò Judæis eſſe credibilem, ſed etiam ab iis haberi alterum fidei fundamentum.* Utrùm autem illud à Morino firmis probationibus demonſtratum fuerit, non eſt hujus loci expendere: ſatis enim eſt oſtendiſſe Morinum, à quo in pleriſque dependet Voſſius, adduci non potuiſſe ut crederet Scripturæ Sacræ libros à Judæis de induſtria depravatos fuiſſe; etſi Talmudiſtarum de evellenda litera è Lege pronunciatum non ignoraverit.

J. Mor. lib. 1. Exerc. 1. cap. 6. Auguſt.

Jam Voſſius relictis Talmudiſtis ad Græcos Interpretes venit, totuſque eſt in aſſerendo id omne quod ſupereſt linguæ Hebraicæ acceptum ferri debere LXX. Interpretibus; abſque illis ne unum quidem verbum rectè exponi poſſe; nullas omnino verſiones à Judæis, ſeu ad mentem Judæorum factas, bonas inveniri, quæ non ſint à LXX. deſumptæ Interpretibus; ubicunque ipſi deſeruntur, ipſam quoque ibi deſeri veritatem; demum ab illis Judæis petendam eſſe ſacrarum literarum interpretationem, qui florente & ſuperſtite etiamnùm linguâ Hebraicâ ſacros verterunt libros, ſed non ab iſtis Judæis qui Chriſtianæ fidei ſunt hoſtes, quique ſponte ſuâ fatentur ſe neſcire Hebraicè. Jam his ferè ſimilia pro evertendis hodiernis codicibus Hebraicis, & ſtabiliendâ veterum Interpretum auctoritate produxerat Joannes Morinus, quæ cùm à Ludovico Cappello, teſte in præſenti materia locupletiſſimo, quem haud immeritò plurimi facit Voſſius, graviſſimis argumentis caſtigata fuerint, malim verbis doctiſſimi illius viri, quàm meis, optimo Voſſio reſpondere. Primò itaque de Morino ait Cappellus, (nos verò de Voſſio) facile eſſe ignaræ plebi fumos vendere, & *ad populum phaleras* jactare. Deinde veniens ad LXX. Interpretes, negat contra Voſſii mentem, linguam Hebraicam fuiſſe illis vernaculam, quæ ſcilicet in captivitate Babylonica, à qua pluſquàm CC. annis diſtabant, deperdita fuerit.

Ludov. Capp. in Apol. adverſ. Boot.

Addit illos ex Chaldaicæ & Syro, Chaldaicæ quâ Judæi tum utebantur, linguæ affinitate potuiſſe ſtudio, labore ac frequenti ſacrorum Scriptorum lectione atque diligenti examine linguæ Hebraicæ non mediocrem ſibi comparare ſcientiam. Multa etiam potuiſſe illos ad linguæ illius & ſacrorum librorum intelligentiam ex Patrum ſuorum traditione habere neceſſaria. *At eos*, inquit Cappellus, *omnia vidiſſe, omnia intellexiſſe, nullibi lapſos eſſe aut allucinatos nemo dixerit, niſi qui Hebraicè nihil ſcit, & qui eorum tranſlationem cum Hebræo textu non contulit, etiam in iis locis in quibus illi non ſecus quàm nos hodie legerunt, ubi videre eſt frequentes eorum pueriles & pudendos lapſus, ſæpè lapſus à genuina vocum & phraſeon ſignificatione, & ſacrorum Scriptorum mente atque ſcopo.* Hæc & alia ejuſdem generis plurima Criticæ ſuæ Sacræ inſeruerat Cappellus, quæ expungi curavit Morinus, quia ad illius palatum non faciebant. Illa autem ſumpſimus ex ſermone apologetico ejuſdem Cappelli adverſus Bootium. Quid autem ad hæc reſpondeat Voſſius non video, cùm & ipſe noverit Cappellum ad ſcribendum opus ſuum Criticum non acceſſiſſe animo à Rabbinis præoccupato. Imò Semi-Rabbini iſti quos ſæpius traducit Voſſius, de Cappello ejuſque libro graviſſimè conqueſti ſunt. Audiamus iterum verba ejuſdem viri docti & in hoc ſtudii genere exercitatiſſimi, quibus diverſum planè & à Voſſii ſententia alienum fert judicium de verſionibus illis quæ poſt LXX. Interpretes ex Hebræo factæ ſunt. *Tribuatur ſanè veteribus illis tranſlationibus*, ait Cappellus, *ſua cuique laus, gloria & honor ob earum antiquitatem & perpetuum Eccleſiæ uſum; at ne tamen ubi manifeſtò vitioſæ ſunt, aut manca & imperfecta, præponatur earum vitium ipſi originariæ veritati atque authentico textui, neve præferantur illæ perverſâ quâdam & iniquâ ac jurgioſâ & contentioſâ prorsùs invidiâ, aut potiùs damnandâ quâdam* κακοηθείᾳ, *aliis longè melioribus atque accuratioribus tranſlationibus.* Potuit igitur melior & accuratior fieri ſacrorum codicum tranſlatio, auctore Cappello, quàm ſit Græca illa LXX. Interpretum verſio. His & alia complura poſſent adjici, quibus in præſentia ſuperſedeo, ne ſim moleſtus. Deinde cùm Cappellus non ſit ex eorum hominum ſecta quos facetiſſimus Voſſius appellat *aſellos caſſos lumine & intellectu, togulâ cinctos Profeſſoriâ, pro clypeo geſtantes Biblia Maſorethica cum omnibus ſuis punctis*, facilè crediderim eum ſine ullo negotio ad viri tam eximii ſententiam de Græca LXX. Interpretum verſione acceſſurum.

Ludov. Capp. in Apol. adverſ. Boot.

Voſſ. in Epiſt. ad Andr. Colv.

Iterum inſtat Voſſius, contenditque omnes Judæos qui Chriſti præ-

prę̨ceſsêre tempora agnoviſſe hanc ſolam verſionem velut legitimam; uſque ad tempora Aquilę nullam aliam lectam fuiſſe in omnibus Judęorum Synagogis prę̨ter illam LXX. Interpretum, ut in Ægypto, Aſia & reliqua Syria, ita quoque in Judęa à temporibus nimirum Alexandri Magni, nullam prę̨ter Grę̨cam auditam fuiſſe linguam, in urbibus prę̨ſertim oppidiſque; ne in Hieroſolymitanis quidem Synagogis aliam prę̨ter Grę̨cam perſonuiſſe linguam; ſi Hebręa prę̨legeretur Scriptura, acceſſiſſe interpretationem Grę̨cam. Quot verba protulit Voſſius, tot effudit commenta. Primò enim ante conditam LXX. Seniorum verſionem ab Eſdrę temporibus conſtat non aliam in Judęorum Synagogis lectam fuiſſe Scripturam quàm contextum Hebraicum. Non enim ita linguę ſuę obliti fuêre Judęi in exilio Babylonienſi, quin illa penès Prophetas, Sacerdotes ac viros principes remanſerit, uti rectè monuit Joſephus Albo *R. Joſ. Albo.* prę̨ſtantiſſimus Judęorum Theologus: & id haud invitus agnoſcet Voſſius, qui putet LXX. Interpretes ſacros vertiſſe libros florente & ſuperſtite etiamnum Hebraicâ linguâ. Jam etiam poſt conditam LXX. Seniorum tranſlationem ſaltem in aliquot Synagogis lectum fuiſſe contextum Hebrę̨um, nec diffiteri poterit vir doctus, qui ſcribat Fl. Joſephum Legem Moyſis in Synagoga Hebraicè interpretatum eſſe, hiſtoriam belli Judaici, antequàm Grę̨cè ſcriberet, linguâ Hebrę̨â edidiſſe; quo argumento refellit Voſſius illos qui *Voſſ. in Caſtigat. ad Obj. Horn.* objecerant neſciſſe patrium ſermonem, neque unquam codicem Hebraicum inſpexiſſe, quibus opponit ipſamet Joſephi verba, qui ſcribat excelluiſſe ſe in diſciplinis patriis prę̨ cę̨teris Hebrę̨is, Grę̨cam verò linguam non niſi per Grammaticam addidiciſſe, accuratâ verò pronunciandi ratione caruiſſe. *Joſeph. in fin. Antiq.* Ergo etiam teſte ipſomet Voſſio qui pugnantia loquitur, non modò vilis popellus & ii ſolùm qui rure & in pagis verſabantur dialecto utebantur Syriacâ; ſed & viri principes, inter quos Joſephus, qui linguam Hebraicam, aut magis Syriacam, vocat ſermonem patrium, cujus pronunciandi ratio, quia erat paulò horridior, teſtatur ſe pronunciare vix potuiſſe Grę̨cum ſermonem, qui Hebraico, ſeu Syriaco, longè politior erat. Si lingua Grę̨ca in urbibus & oppidis erat vernacula, cur Joſephus qui rure & in pagis educatus non fuerat, hanc per Grammaticam didicit? Sileo Chriſtum & Apoſtolos Hieroſolymis Syriacè loquutos, uti manifeſtum eſt ex libris Novi Teſtamenti. Quare figmentum eſt quod aſſerit Voſſius de Hieroſolymitanis Synagogis,

in quibus non alia audita fuerit lingua quàm Græca. *Quod ſi*, inquit vir doctus, *Hebræa prælegeretur Scriptura, accedebat interpretatio Græca; à ſolis quippe doctis intelligebatur vetus Hebraica lingua.* Mirus ſanè ratiocinator Voſſius, qui ex eo quòd docti ſolùm linguam Hebraicam intellexerint, concludit etiam Hieroſolymis acceſſiſſe Græcam interpretationem. Longè veriùs dixiſſet, his locis ubi lingua Syriaca apud Judæos erat vernacula acceſſiſſe lectioni Hebraicæ ſacri contextûs interpretationem Syriacam; in iis verò locis ubi apud Judęos vigebat ſermo Gręcus acceſſiſſe Gręcam interpretationem. Sic etiam Hieroſolymis in Synagoga Alexandrinorum qui Gręcè loquebantur, non dubito quin ſacer contextus primò Hebraicè pro antiquo Synagogarum uſu non lectus fuerit, deinde Græcè ab aliquo interprete ex antiquâ etiam conſuetudine Judęorum, qui inde jam à reditu exilii Babylonici, poſtquàm lingua Hebraica deſiit eſſe vernacula, ſibi prępoſitos habuerunt Interpretes qui verba Hebraica in patrium ſermonem converterent, ut ab omnibus etiam plebeiis intelligerentur. Quo ſenſu exponenda eſſe Juſtiniani verba putaverim, quibus probant viri docti priſcis temporibus in Synagogis Judęorum qui vulgò Helleniſtæ appellantur, lectam fuiſſe publicè Græcam LXX. Interpretum verſionem. Si enim verba Novellæ

Juſtin. Nov. 146. Juſtiniani penſiculatiùs conſiderentur, manifeſtum erit in iſtis Synagogis Gręcam tranſlationem veniſſe tantùm in auxilium contextûs Hebraici & velut illius interpretationem, quomodo Hieroſolymis aliiſque locis vicinioribus lectioni Hebraicæ adjungebatur interpretatio Chaldaico-Syriaca. Minimè tamen reluctans agnoſco cum Voſſio, etiam in Judęa linguam Gręcam aliquâ ratione obtinuiſſe, maximè apud viros primarios & magiſtratus, ita tamen ut ſermo Chaldaico-Syriacus, quem eorum Majores è Babylone reportaverant, pręvaluerit: & ut ita credam non ſolùm adducor Joſephi auctoritate, ſed & compluribus Novi Teſtamenti teſtimoniis, ex quibus liquidò conſtat Chriſtum & Apoſtolos Syriacè loquutos fuiſſe. Verùm de his infrà iterum locus erit diſſerendi. Sunt & alia quędam quæ in opuſculum ſuum de Sibyllinis Oraculis adverſus Judęos eorumque codices Voſſius conjecit: verùm cùm ea rurſus inculcet vir doctus in Reſponſione ſua ad Objecta nuperæ Criticę, ſatiùs erit iſta omnia in unum collecta expendere. Videndum itaque an hac in parte felicior ſucceſſus ei fuerit.

Voſſ. in Reſp. ad Obj. nup. Crit. Primâ fronte laudat Voſſius auctorem Criticę Sacrę, quam Simonio

monio tribuit, quòd priſci Interpretes, LXX. ſcilicet & Cappelli Obſervationes, ei placuerint. Diligentiam quoque ejuſdem Simonii, ſeu potiùs patientiam, in evolvendis Rabbinorum ſcriptis laudat & admiratur: ſed quòd illorum expoſitionibus traditionibuſque ſolo auditu propagatis aliquid ſolidi exiſtimet ſubeſſe, & quidem tantum, ut eas ſępè non dubitet LXX. Interpretum pręponere verſioni, in eo ſe cum illo conſentire non poſſe palàm profitetur; nec putat quemquam cordatum cum Simonio hac in parte conſenſurum. Cordatus tamen eſt Cappellus ille quem tanti facit Voſſius, & quidem meritò; at in hoc de quo agitur negotio ne tantillum quidem Simonius diſceſſit à Cappello, qui Morinum ejuſque ſimiam Voſſium perſtringit tanquam homines intemperantes, qui perversâ quâdam & damnandâ κακοηθείᾳ antiquas tranſlationes aliis longè accuratioribus pręferant. In hoc pręterea Voſſio diſplicet Simonius, quòd ſcripſerit Hieronymum rectè aliquando receſſiſſe ab antiquis Interpretibus, quaſi verò antiqui illi ab omni prorſus errore immunes extitiſſent. Neque etiam in hoc Cappellum deſeruit Simonius: ubi enim Cappellus loco jam ſuprà laudato pueriles lapſus in Gręca LXX. Interpretum verſione haud infrequenter deprehendi annotavit, hanc & Hieronymianam inter ſe comparat, pręfertque Hieronymianam, utpote quę meliorem ſenſum pariat; ac demùm iſta ſubjungit: *Sexcenta poſſent, imò innumera ejuſmodi proferri loca, in quibus ex* *Ludov.*
eadem cum hodierna planè lectione Hieronymus longè aliter & feliciùs multo *Capp. in*
mentem ſacrorum Scriptorum expreſſit, quàm LXX. quia nempe eorum labo- *Apol. ad-*
ribus & tranſlatione adjutus & aliorum,. Aquilæ nimirum, Symmachi, *verſ.*
Theodotionis, &c. verſionibus ſublevatus, illorum hominum σφάλματα, *ceſpitationes, allucinationes & aberrationes deprehendere potuit.* *Buxtorf.* Nec aliud profectò de Hieronymo ſentiunt qui Gręcę & Hebraicę eruditionis habent aliquid, ſi unum excipiamus Voſſium, qui exemplo Ruffini Hieronymum Judaico & à Rabbinis pręoccupato animo ad cudendam novam contextûs Hebraici verſionem acceſſiſſe exiſtimat. Dudum evanuit, auctore in primis Hieronymo, illa Gręcorum Interpretum Prophetia quam Majores noſtri nimium venerati ſunt. Verùm ad id quod è re noſtra eſt redeamus.

Recentium Rabbinorum expoſitionibus & eorumdem traditionibus ſolo auditu propagatis nihil ineſſe ſolidi contendit Voſſius, eo præſertim adductus argumento, quòd traditiones quæ ſolo auditu propagantur, raró ſolent ad duo vel tria perſtare ſecula. Si res ita ſit,

quâ

Digitized by Google

quâ ratione fieri potuit ut LXX. Interpretes poſt deperditam à duobus ſeculis linguam Hebraicam, ſacri codicis verſionem fecerint in omnibus abſolutam, qualem fingit Voſſius? Dicet haud dubiè nihil hac in re mirabile eſſe, cùm illi Prophetæ fuerint. Sed cuinam credemus, an Voſſio affirmanti Græcos Interpretes fuiſſe Prophetas, an Hieronymo neganti? Verùm, inquies, Semi-Rabbinus eſt Hieronymus, qui novam & Judaicam contra communem Eccleſiarum conſenſionem auſus eſt tranſlationem cudere. At Sibylliſta eſt Voſſius, qui novos Prophetas & Fatidicos hactenus incognitos commentus eſt. Judaica illa & Rabbinica Hieronymi verſio ſuos habet approbatores, & quidem innumeros, eoſque pietate & eruditione conſpicuos. Nemo autem eſt ætate noſtrâ qui ſententiam Voſſii de unica LXX. Interpretum verſione recipienda amplectatur, ſi demas quoſdam Socini diſcipulos, qui avidè illius opinionem arripiunt. Juvat rem ipſam penitiùs introſpicere, naturamque traditionis cui contextûs Hebraici lectio innititur manifeſtam facere.

Res quidem Religionis, maximè quæ ad doctrinam à ſenſibus paulò remotiorem pertinent, unius traditionis ope abſque ſcriptis per plura ſecula vix ſervari poſſe facilè conceſſerim. De rebus verò quas vocant diſciplinæ & ceremoniarum, diverſum planè ferri debet judicium, quia ſcilicet res iſtæ ferme quotidie in uſum veniunt. Hoc potiſſimùm traditionis genus priſci Eccleſiæ Patres ſuis ſuffragiis approbant. Jam dico eamdem omnino eſſe linguarum rationem, quæ licet emortuæ nec ampliùs vernaculæ ſint, adhuc apud Doctores obtinent, vigentque in Scholis. Ad hanc traditionis ſpeciem revocamus linguæ Hebraicæ apud Judæos traditionem. Ex hac proculdubio factum eſt, ut etiam hodiernis temporibus Samaritæ eoſdem Legis Moſaicæ codices habeant atque Judęi, ſi paucula excipias. Demum ex illa quoque traditione ortum, ut Judæi non modò Orientales & Occidentales de contextûs Hebraici lectione inter ſe conſentiant; ſed & illi qui *Carraim* apud illos nomen ex eo reportarunt, quòd, rejecto Talmude aliiſque traditionibus parùm conſtantibus, Scripturæ adhæreant, & cum reliquis Judæis de ratione legendi ſacri codicis in omnibus concordent. Explodenda igitur non eſt temerè traditio illa quam Carræi, qui pleraſque Judæorum traditiones reſpuunt, integram amplexati fuêre. Huc quidem multa poſſem congerere ſumpta ex Judæorum libris, quibus probant Majores ſuos inde jam à Zorobabelis & Eſdræ temporibus Scholas habuiſſe,

buiſſe tum apud Babylonios, tum apud Hieroſolymitanos; ſed his & aliis ejuſdem generis prudens ſuperſedeo, quòd non ſint ad palatum doctiſſimi Voſſii, cui Rabbinologia multùm diſplicet. Non ignoro complures Judæos, illos maximè qui ſunt è claſſe Grammaticorum, exiſtimare non ſolùm ſacros codices in exilio Babylonico variè diſtractos ac miſerè depravatos fuiſſe, uti ſentiunt RR. Kimchi & Ephodæus, ſed & linguam fere deperditam. Et cum his conſentiunt etiam Judæi qui ſunt è ſecta Carræorum. Ita enim ſcribit de hoc argumento Aaron Ben Joſeph, doctiſſimus Carræus. *Exules fuerunt Iſraëlitæ ex terra ſua in aliena, obſignataque eſt viſio ac Prophetia, parumque abfuit quin lingua Hebraica deperdita fuerit. Surrexerunt ſapientes Iſraëlitæ quibus Deus addidit Spiritum, & pertractarunt Scripturam quæ apud nos libros XXIV. complectitur.* Ex quibus manifeſtum eſt linguam Hebræam antiquitus omnino ſepultam non fuiſſe, etſi poſt reditum Judęorum è Babylone Hieroſolymis non ampliùs vernacula fuerit; ſed à Legis tantum Doctoribus conſervata. Sic dicitur Eſdras Scribę peritiſſimi munus pręſtans legiſſe ex pulpito Legem *coram multitudine virorum & mulierum.* Ex eo potiſſimum tempore ſuos ducunt Paraphraſtas Judæi, qui Legis verba ſermone patrio exponerent ut ab omnibus intelligerentur; nec aliunde ſuam duxiſſe originem crediderim Græcam LXX. Interpretum verſionem, de quibus poſteà mira commenti ſunt Judæi; eorumque ſomnia tam avidè arripuit Voſſius, ut exiſtimaverit illos ſolùm à Chriſtianis audiendos eſſe. Tùm in Synagogis & Scholis locorum ubi lingua Græca erat vernacula, lecta eſt Gręca illa Judæorum Alexandrinorum tranſlatio, quæ in brevi temporis ſpatio ad reliquos Judæos qui Græcè loquebantur pervenit, quòd lingua Gręca eſſet lingua dominantium. Non ideo tamen relicta eſt contextûs Hebraici lectio, ad cujus duntaxat auxilium veniebat Græca interpretatiò. Neque id diffitebitur Voſſius, qui aſſerat Joſephum & Philonem; qui erat Alexandrinus, Hebraicè doctos fuiſſe. Quandonam igitur periit lingua Hebraica? An tempore Aquilæ, quem futiliſſimum vocat Interpretem Voſſius? Verum ipſe etiam agnoſcit, Origenis tempore Alexandriæ, & Hieronymi ætate Tiberiade, celeberrimas fuiſſe linguę Hebraicæ Scholas. Conſervatas autem fuiſſe poſt Hieronymum Tiberiadis Scholas, nemo ignorat, ex quibus tandem Criticorum illorum familia, qui vulgò Maſorethæ appellantur, nata eſt. Maſoretharum autem nomen obtinuerunt, quod Maſoram, ſeu legendi contextûs Hebrai-

Aaron Ben Joſeph, Præfat. Comm. in Pentat.

במעט היתה לשון עָבר נשכח מהם וגו׳

Nehem. cap. 8.

ci traditionem, ab omnibus Judæis tunc receptam beneficio notarum quarumdam, ſeu punctorum vocalium, intra certos limites clauſerunt. En traditio Judaica, cui plurimum quidem tribuit Simonius; ſed à qua non totus dependet, cum non parvi etiam faciat traditionem, ſeu lectionem contextûs Hebraici, quam Gręci Interpretes ſequuti ſunt. Imò eam interdum Maſorethicæ præferre non dubitat, quia ſcilicet neque à Græcis Interpretibus, uti Voſſius; neque à Latino, uti plerique Eccleſiæ Romanæ Theologi; neque à Judæis, ut turba Proteſtantium, præoccupato ad ſcribendum animo acceſſit.

Verùm, inquit optimus Voſſius, Judæi Chriſtiani nominis ſunt inimici, adeoque ab iſtis peti non debuit ſacri codicis lectio. Quaſi verò ars aliqua ab aliis ſumi poſſit, quàm ab illis qui artem illam tractant. Sed iterum inſtat Voſſius, fateturque lectionem hanc à Judæis quidem petendam eſſe, verùm à priſcis illis qui Chriſti tempora præceſſerunt; minimè verò à recentioribus Rabbinis, qui illam penitus ignorant. Et in hoc etiam cum Voſſio conſentit Simonius, quòd traditionem lectionis Hebraicæ ſumat quoque ab illis antiquis Judæis; in hoc verò ab eo diſcedit, quòd non ab iis ſolùm, ſed & ab Aquila, Symmacho, Theodotione, Hieronymo aliiſque omnibus Interpretibus ſacrarum literarum hauriendam illam eſſe putaverit: quia nimirum ars quælibet ex uno aut altero perfici nequit, ſed ex omnibus ſimul collectis. Nullius Magiſtri legibus addictum ſe profitetur Simonius; negat ex vulgaribus Grammaticorum regulis perfectam haberi poſſe linguæ Hebraicæ cognitionem, quia ſunt ſpecialiores, & intra anguſtos nimiùm præceptionum limites clauduntur. Cenſet præterea ad vetuſtos recurrendum eſſe Interpretes exemplo Hieronymi, qui non modo ætatis ſuæ Magiſtros conſuluit; ſed & modò LXX. Interpretes, modò Aquilam, modò Theodotionem & quemlibet alium ſequitur, cujus interpretatio ſibi videatur commodior. De nova inſtituenda verſione, etiam ætate noſtrâ, quæ cæteras omnes ſuperet, non deſperat. Neque enim verum eſt, ut ſæpius inculcat Voſſius, unum duntaxat Hieronymum à LXX. Interpretibus recedere auſum fuiſſe. Imò reliquos Patres ſępius videas ad Aquilę, vel Theodotionis, vel Symmachi verſiones recurrere, quòd hę meliorem interdum ſenſum pariant. Longiùs profectò recedunt à Voſſio, qui putet ſublatis LXX. Interpretibus ſimul quoque tolli omnem quę ſupereſt linguę Hebraicę cognitionem; abſque

Digitized by Google

que illis ne unum quidem verbum rectè exponi poſſe; Aquilam & alios Interpretes peccâſſe ubicunque à vetere receſſerunt verſione; illum futiliſſimum eſſe Interpretem, qui ex Græca tantùm LXX. Seniorum tranſlatione Hebraicè doctus non novas poteſtates vocibus Hebraicis affinxerit, ſed eas ſolùm retinuerit ſignificationes à Græcis illis interpretationibus poſitas, diverſo tamen ordine, & alias notiones aliis locis accommodans: Iſtum tamen Aquilam, cujus verſionem plenam futilibus vocabulis affirmat Voſſius, haud infrequenter laudavit Origenes, qui de Aquila loquitur tanquam de homine qui verborum proprietates inveſtigans, eorumque ſignificationibus diligenter inhærens, eadem aptiſſimè interpretari ſtuduerit. Ὁ κυριώτατα ἑρμηνεύειν φιλοτιμούμενος Ἀκύλας. Si autem eaſdem Aquila linguæ Hebraicę notiones diverſis locis diverſâ tantùm ratione applicuerit, expendenda ſunt illa loca, judicandumque an rectè ab illis Interpretibus diſceſſerit. Conſtat Hieronymum aliquando prætuliſſe Aquilam LXX. Senioribus, quòd hi Judæis favere ſibi viderentur. Similiter Origenes putavit Aquilam locis compluribus dictiones contextûs Hebraici convenientiùs expreſſiſſe quàm LXX. nec ab eo diſſentit Theodoretus. Commentum igitur eſt quod fingit Voſſius, inter omnes ſcilicet antiquos Chriſtianos neminem fuiſſe cui non majus Hebraicæ veritatis lumen affulſerit, quàm omnibus ſeculi noſtri Rabbinis & Semi-Rabbinis Chriſtianis; nam ut optimè à Ludovico Cappello annotatum fuit, nihil eſt ſimul cœptum & perfectum. Septuaginta Interpretum tranſlatio ab Aquila, Symmacho, Theodotione & ab Hieronymo emendata eſt, & quotidie emendatur, non ſecus ac Hieronymiana, à viris Græcè & Hebraicè doctis. Illa reliquis Scripturæ Sacræ verſionibus in eo ſolùm præſtat, quòd prima ſit omnium tranſlationum, à qua proinde qui poſtea ſequuti ſunt Interpretes non pauca ad inſtituti ſui rationem hauſerint. Nec dubito quin Philonis tempore, Alexandriæ aliiſque locis ubi floruit lingua Græca, dictionum Hebraicarum Lexica extiterint ſumpta ex verſione LXX. Interpretum. His etiam adjutum fuiſſe Aquilam in cudenda nova ſua tranſlatione non inficias ierim: ſed ut credam illum qui ab Origene, Hieronymo aliiſque Patribus diligentiſſimi Interpretis cognomentum reportavit, Judæos ætatis ſuæ non conſuluiſſe, vix adduci poſſum; & ut ita ſentiret Voſſius non aliunde permotus fuiſſe videtur, quàm ex præſumpta opinione, ſolos nimirum audiendos eſſe LXX. Interpretes, quibuſcum

Origen. Comm. in Cap. 1. Geneſ.

linguæ Hebraicæ cognitio ſepulta fuerit. Id omne quod in Aquilam regerit Voſſius, de Hieronymo etiam dici poteſt, quem tamen conſtat Doctores Judæos ætatis ſuæ in condenda verſione ſua ex Hebræo in Latinum ſæpius conſuluiſſe, imò & ab iſtis ſæpius quàm à Græcis Interpretibus dependere voluiſſe. Ubique enim teſtatur in operibus ſuis Hieronymus, ſe à doctiſſimis Judæorum Magiſtris ætatis ſuæ inſtitutum fuiſſe. Similis eſt prorſus Aquilæ ratio, quem contentioſum aliquando appellat Interpretem idem Hieronymus, quòd dictionibus Hebraicis preſſiùs adhærens, verba potiùs quàm ſenſum exprimat. Unde illum κακοζηλίας quidem, ſeu pravę affectationis accuſat, minimè verò ignorantię; cùm hanc potiùs affectationem tribuat Origenes nimię illius diligentię. Verùm his diutiùs quàm par erat immorati ſumus.

Nunc ad alia tranſit Voſſius. Negat Scripturę ſenſum erui poſſe ex codice muto, quem nec legere, nedum intelligere quiſquam ſciat, utpote trunco mediâ ſui parte, nec aliis, quàm quas Chriſtianę fidei inimici appoſuêre, inſtructo vocalibus. Satis non fuit Interpretes ſacri codicis traduxiſſe, nunc ipſoſmet codices accuſat Voſſius. Paſsim & uſque ad nauſeam in opuſculo objicit mutum eſſe codicem Hebręum; quaſi verò LXX. Interpretum temporibus minùs mutus fuerit quàm ętate noſtrâ. Hęc eſt nimirum Orientalium ſcribendi ratio, ut ſectentur compendia; neque illud vitium magis cadit in ſermonem Hebraicum quàm in Arabicum, Chaldaicum & Syriacum, quorum etiam ſcribendi ratio compendiaria eſt. Exemplarium quibus uſi ſunt LXX. Interpretes melior non fuit conditio; verùm erat apud Hebręos, ut & apud reliquos Orientales, certa quędam legendi ratio uſu confirmata, maximè apud Magiſtros, qualis etiam nunc extat. Nam etiam poſt inventa puncta vocalia plerique Orientalium libri abſque iſtis editi ſunt; neque tamen minùs eos legunt qui eorum linguas callent, quàm ſi punctis omnibus inſtructi editi fuiſſent. Samaritę codicem ſuum ejuſmodi punctis nunquam onerârunt, imò neque ea exhibent Judęorum exemplaria, ſeu volumina, quę publico Synagogarum uſui inſerviunt. An ideo iſti codices muti ſunt? Suas quoque habent vocales Judęi quæ ab iſtis punctis minimè dependeant, ut & ipſe Voſſius non diffitetur: verùm iſtas Scribæ pro arbitratu ſuo modò adjiciunt, modò omittunt. Quare optimè animadvertit ſapiens Aben Eſra, vanum eſſe hac in parte Maſoretharum laborem,

qui

qui nimis anxiè annotant quoties dictio aliqua plenè ſcribatur, & quoties deficiat; id eſt, quandonam cum ſuis vocalibus repræſentetur. *Scriba*, inquit doctus Aben Eſra, *interdum ſcribendo exprimit dictionem plenam, interdum verò deficientem, idque cauſâ compendii.* Si quis tum antiquos tum recentiores Interpretes inter ſe conferre voluerit, deprehendet ex illa vocalium præſentia vel abſentia aliquid diverſitatis in contextu transferendo contigiſſe. Neque etiam hodie hac in parte conſentiunt ſecum invicem Judæorum Magiſtri, uti compluribus oſtendit Simonius, qui non ob hanc cauſam de Judæorum codicibus detrahit; ſed vitium illud, ſi quod ſit, in linguarum Orientalium naturam rejicit. Hâc arte Doctores Mahumetani lectionem Alcorani adjectis ejuſmodi notis, ſeu punctis vocalibus, conſtantem fecerunt, ne in varias partes pro cujuſque arbitrio trahi poſſet. Laudanda eſt profectò Judæorum hac in parte diligentia, qui punctorum beneficio ſacrorum codicum lectioni in poſterùm conſuluerunt. Certum eſt in qualibet ætate fuiſſe Maſoram aliquam ſaltem apud linguæ Hebraicæ Doctores aſpectabilem, quia ſemper certa fuit contextûs Hebraici legendi ratio; etſi illa nonnihil pro diverſis ætatibus variaverit, ut ex diverſarum tranſlationum collationibus licet judicare. Quare totum iſtud negotium nunquam videtur intellexiſſe Voſſius, qui ſcribat propter vocalium defectum eò miſeros Judæos redactos fuiſſe inſcitiæ, ut ne legere quidem ſcirent, niſi Hebraica verba Græcis expreſſa literis adſcriberentur, quibus vocalium reſarciretur defectus. *Hunc ſcribendi morem*, inquit, *à Judæis acceptum, in Tetraplis & Hexaplis ſequutus eſt Origenes, Hebraicis & Samariticis opponens eadem Hebraica & Samaritica Græcis expreſſa literis, additis tantùm vocalibus, ut commodè legi poſſent.* Mira ſanè hoc loco, ut & alibi paſſim, commentus eſt doctiſſimus Voſſius: ut enim ſileam merum illud eſſe figmentum quod affert de contextu Hebræo qui literis Samariticis inſertus fuerit Hexaplis Origenis, nemo ſanus exiſtimaverit Origenem hauſiſſe à Judæis rationem exprimendi contextûs Hebraici Græcis literis; verùm ipſe potiùs, ut linguæ ſuæ hominibus ſe accommodaret, verba Hebraica primùm Hebraicis literis, deinde Græcis characteribus expreſſit, ut etiam Hebraica legere poſſent qui nihil ſcirent Hebraicè. Judæi ſiquidem illis temporibus, ut & hodiernis, contextum ſuum abſque punctis

Aben Eſra, Præf. in Pentateuch.

vocalibus facili negotio legebant, nec aliis adjuti literis quàm Hebraicis non ſolùm Rabbinorum libros legunt, ſed & alia quælibet opera diverſis ſermonibus concepta. Sic habent Bibliorum verſiones Græcas & Hiſpanicas non Græcis & Hiſpanicis exaratas characteribus, ſed Judaicis, quarum ſpecimina aliquot hîc ſubjiciam, ut peritiores inde judicent, an ita miſeri ſint Judæi, ut linguæ ſuæ dictiones exprimere nequeant niſi externarum linguarum characteribus; cùm & ipſi aliarum gentium linguas Judaicis literis haud infeliciter exprimant. Ita in Græca Pentateuchi interpretatione à Judæis Conſtantinopolitanis editâ, legimus Hebraicis literis, או קיריוש ὁ Κύριος, או תאוש ὁ Θεὸς, פרוש πρὸς, טו אורוש τὸ ὄρος, אקיני ἐκεῖνο, קי καὶ, & alia ejuſdem generis innumera, quibus Judæi quidem puncta vocalia adjiciunt, ſed quæ videntur inutilia; cùm etiam ſine his vix aliter legi poſſint. Eadem planè ratio eſt ſermonis Hiſpanici, à quo puncta quoque vocalia poſſint abeſſe ſine ullo germanæ lectionis detrimento: quo pacto legimus, אין איל מונטי *En el monte*, אשטאר *Eſtar*, ויאידי א דילנטי די ווש א לה טיירה *Veedi à delante de vos à la tierra*, איל גרנדי ריאו *El grande rio*, א וואישטריש פדריש *A vueſtros padres.* Ex his manifeſtum eſt linguam quoque Hebraicam ſuis non carere vocalibus: poſſemque huc congerere alia diverſarum linguarum ſpecimina Judaicis expreſſa characteribus ſine ullis punctis vocalibus, quæque ope literarum in primis אוי, ſeu *Aleph, Vau & Jod*, quas vulgò lectionis matres Judæi appellant, facilè & promptè leguntur. Contigit tamen ut Scribæ pro ſuo arbitrio, uti jam annotatum fuit, haud infrequenter vocales iſtas prætermiſerint: unde tandem orta eſt non minima inter codices Bibliorum manu exaratos diſcrepantia, quæ adhuc conſpicitur in exemplaribus optimæ notæ, longèque major erat ante criticas Maſoretharum notationes, ad quas plerique codices caſtigantur.

Res etiam iſta exemplo aliarum linguarum, quæ Hebraicæ affines ſunt, Arabicæ nimirum, Chaldaicæ & Syriacæ, poteſt illuſtrari. Non aliis dudum utuntur literis Perſæ & Turcæ, quàm Arabicis, quas ad uſum ſuum nationes iſtæ accommodârunt. De Perſis hæc habet Texeira. *Quando los Arabes entraron la Perſia y la ſennorearon, introduxeron en ella ſus characteres y modo de eſcrivir, al qual los Perſios ſe applicaron y accommodaron, de ſuorte que olvidaron y ſe perdio totalmente el proprio ſuyo.* Sed fruſtra his immoramur: nemo enim

Texeir. Hiſtor. Perſ. cap. 12.

enim ignorat Perſas & Turcas non aliis uti characteribus quàm Arabicis, qui in negotio de quo agitur Hebraicos omnino referunt. Nec quidquam ad propoſitum facit quod mox ſubjungit exemplum Voſſius, petitum ex ſcriptis Homeri & Virgilii operibus, ſi vocalibus deſtituta ad nos uſque perveniſſent; quandoquidem maximum eſt diſcrimen inter linguas Græcam & Latinam, atque inter Hebraicam, Chaldaicam, Syriacam & Arabicam; cùm hæ punctis vocalibus deſtitutæ non idcirco vocalibus penitus deſtituantur. Adjicit & aliud commentum vir doctus, rationem hanc ſcribendi, Græcis ſcilicet literis, viguiſſe apud Judæos per annos fere mille, nempe uſque ad tempus Maſoretharum, qui ante ſexcentos fere annos, neglectâ hâc duplici ſcripturâ, ſequuti Syros & Arabes apices, & puncta invexêre quibus vocalium loco uterentur. Verùm inde jam ab octingentis annis ſcripſit R. Saadias opuſcula quædam de re Grammatica, ex quibus conſtat etiam ante illa tempora ejuſmodi puncta vocalia Bibliorum codicibus adjecta fuiſſe. Quorſum meminit Maſoretharum, quos punctorum inventores fuiſſe non diffiteor, cùm & ipſi diu ante Magiſtrum Saadiam floruerint? Verùm, inquit Voſſius, adeo recentia eſſe puncta vel ex eo ſatis eſt manifeſtum, quòd nullus liber, nullumque appareat monumentum, quod quidem quingentis annis ſit vetuſtius, in quo iſta compareant. Simili ratione dixerim ante ſexcentos annos nulla fuiſſe Hebraica Bibliorum exemplaria, quòd non inveniantur ætate noſtrâ quæ majorem præferant antiquitatem: ſed pudet in his refellendis, quæ apertè falſa ſunt, longiùs detineri. Monumenta produxit Simonius longè antiquiora in quibus puncta compareant. Invehitur præterea in Judæos Voſſius, eoſque pravas & perverſas vocales pleriſque vocabulis aptâſſe colligit ex propriis nominibus quæ in Euangeliis & in veterum Judæorum paſſim occurrunt monumentis; *ut neceſſe ſit*, inquit vir doctus, *aut ineptiſſimè & nullo judicio hodierna eſſe appoſita puncta, aut Chriſtum & Apoſtolos, omneſque adeò veteres Judæos, Prophetarum & proavorum ignorâſſe nomina.* Verùm non animadvertit optimus Voſſius, illa eadem nomina hodiernis etiam temporibus à Judæis diverſarum nationum diverſâ ratione efferri ac ſcribi, ſi in patrium ſermonem transferantur. Ea ſiquidem aliter ſcribunt Itali, aliter Hiſpani, & aliter Germani. Ad antiquam tum ſcribendi tum pronunciandi rationem magis accedunt Hiſpani, quia ſimplicior eſt illorum pronunciatio; Judæi verò Germani à genuina

R. Saad.

nuina tum ſcriptione tum pronunciatione cæteris omnibus longiùs recedunt: idque manifeſto colligitur ex libris quos Italicè, vel Hiſpanicè, vel demum Germanicè conſcripſerunt, in quibus dictiones Hebraicæ diverſo planè modo & aliis literis exprimuntur. Conſtat tamen illos hanc ſcriptionis diverſitatem ex diverſis Hebraicorum exemplarium lectionibus non hauſiſſe. Sed pronunciationis vitium, quod ex vulgari ſermone oritur, ſecum etiam trahit ſcripturę vitium; unde factum eſt ut plerique Hebraiſtarum, qui ex Grammatica Hebręa Buxtorfii Hebraicè ſciunt, pravè quoque & more Germanorum dictiones Hebraicas ſcribant. Illud omne jam à Leone Modena verbis paucioribus annotatum fuit, qui ut genti ſuæ faveret, Italorum pronunciationem cęteris pręfert. *Nells pronuncia di eſſa lingua Hebrea*, ait Magiſter ille, *ſono talmente poi tra di loro differenti, che à pena ſono inteſi; Todeſchi da gl' Italiani e Levantini ne vi è chi più chiàro & conforme alle regole della vera Grammatica Favelli, che Italiani.* Eamdem fuiſſe linguarum omnium ſortem, diſcere poſſumus ex priſcis Grammaticis; illudque argumentum optimè tractavit Eraſmus Dialogo de rectâ Latini Gręcique ſermonis pronunciatione, ubi obſervat Maximilianum Cæſarem ab aliquot diverſarum nationum oratoribus ſe præſente Latinè ſalutatum, omnes tamen qui aderant hiſce orationibus credidiſſe nullam Latinè pronunciatam fuiſſe, ſed vulgari quamlibet ſermone. Galli orationem non malè Latinam adeo Gallicè pronunciatam fuiſſe teſtatur idem Eraſmus, ut Italis aliquot eruditis qui tum aderant, Gallicè non Latinè dicere crederetur. Ad quam Galli orationem Doctor aulicus tam Germanicè reſpondit, ut nemo vulgari linguâ dicere potuiſſet magis Germanicè: in hunc enim modum exorſus eſt, *Cæſarea Magheſtas, penè caudet fidere fos, & horationem feſtram lipenter audiſit.* Haud abſimiliter Judæi Germani ſermonem Hebraicum Germanicè pronunciant & ſcribunt, & inde maximè orta eſt nominum propriorum diverſitas quæ in Pagnini, Munſteri, aliorumque recentiorum Interpretum verſionibus deprehenditur, ſi cum Euangeliis & antiquioribus monumentis illa comparentur. Sed tempus eſt ut ad alia cum Voſſio tranſeamus.

Leo Mod. Hiſt. de Rit. Hebr. part. 2. cap. 1.

Eraſmus.

Idem ſub fin. Dial. de pron. Lat. & Græc. ſerm.

Incertam eſſe vocum Hebraicarum expoſitionem propter defectum vocalium contendit vir doctus, in eaque etiam ſententia Simonium eſſe exiſtimat, qui etiam crediderit inde factum ut Rabbini codices Hebręos 72. facies habere affirment. Verum quidem eſt

Simo-

Simonium interpretationum contextûs Hebraici diverſitatem ex parte tribuiſſe vocalium, quæ modò adſunt, modò abſunt, inconſtantiæ. Sed 72. facies illas, quas codices Hebrçi præ ſe ferant, ex Judæorum opinione longè aliter explicavit; nec eſt profectò cur iſtud Judæorum pronunciatum adeo frequenter objiciat Voſſius, quod non videtur intellexiſſe. Unus enim ſimplexque Scripturæ Sacræ ſenſus non minùs à Judæis quàm à doctiſſimo Voſſio comprobatur. Nomine autem 72. facierum veniunt tantùm ſenſus allegorici, qui tot ſunt, quot otioſi Magiſtri poſſunt comminiſci. Commune enim eſt effatum non modò apud Judæos qui ſunt è ſecta Carræorum, ſed & apud Rabbaniſtas, quibus ineſt eruditionis aliquid & judicii, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, *Scripturam non abire extra ſenſum ſimplicem*, ſeu, ut vocant, *literalem*, quem unicum amplexari ſe profitetur doctiſſimus Aben Eſra, *R. Aben Eſra, Præf. in Pentat.* ſpretis illis 72. faciebus, ſeu ſenſibus allegoricis & Cabbalicis, quos plerique Judçorum, maximè qui incolunt regiones Orientis, ſectantur. Quare Judæis ipſis illi mihi videntur ineptiores, qui ex Rabbinorum libris varia fabularum monſtra congerunt, ut Doctoribus iſtis recutitis creent invidiam. Ejuſmodi portentis pleni ſunt libri Talmudis & antiqui Medraſchim, ſeu Commentarii allegorici. Hoc ſenſu dicunt Magiſtri Moſem non eſſe mortuum; R. Simeonis Ben Jochai & Regis Ezechiæ temporibus viſum non fuiſſe arcum cœleſtem, quia juſti erant; eo tempore quo Jonathan Paraphraſi Chaldaicæ operam dabat, aviculas ſuper eum volitantes momento exuſtas fuiſſe. Sexcenta ejuſdem generis prætereo, quç Judæi ſapientiores כדרך הדרש, *ſenſu allegorico* dici exiſtimant. Ad quam etiam claſſem revocanda ſunt ea omnia quç de 72. Scripturæ faciebus commenti ſunt Magiſtri. Ceſſet itaque Voſſius illis objicere veritatem conſtare non poſſe ubi adeo multiplex eſt ſenſus.

Tergiverſatus eodem loco vir doctus multa affert de nomine Prophetç quç ſunt extra propoſitum planèque inutilia: quaſi enim illum puduerit Grçcos Interpretes Prophetis adſcripſiſſe, illos affirmat verè Prophetas eſſe qui rectè Scripturas interpretantur, cùm Propheta idem ſit quod Interpres, & προφητεύειν idem quod interpretari. Quaſi verò de hoc Prophetiç genere in præſentia agatur. Deriſus fuerat à Simonio Voſſius, qui rancidam de LXX. In-

Digitized by Google

terpretum Prophetia ſententiam renovare ſtudebat, non aliis ad id permotus argumentis, quàm ex odio illorum quos vocat Semi-Rabbinos. Quò autem tendant illa quæ verboſiùs comminiſcitur vir acutiſſimus, ut oſtendat non apud Græcos tantùm, ſed & Ægyptios ſomniorum, furtorum & ſimilium interpretes vel indices appellatos fuiſſe Prophetas, non ita ſum oculatus ut videam. Contendit etiam idolorum cultoribus Deum ſæpè contuliſſe donum Prophetiæ. Sed quid hæc faciunt ad præſens inſtitutum? Græcam verſionem divinitùs inſpiratam appellat, & illius auctores Spiritu Sancto aut Prophetico afflatos, earumque θεοπνευστίαν multis conatur adſtruere. Non malè igitur Simonius objecit Voſſio, Prophetiam illam jampridem & ab Hieronymi temporibus à LXX. Interpretibus ſublatam eſſe. Imponit ipſe potiùs Simonio, cùm illum in jus vocat, quaſi crediderit Stephanum Protomartyrem non Græco aut plebeio Syriaco, ſed Hebraico ſermone ultimam ſuam abſolviſſe concionem. *Quid integrum in Euangeliis ſupererit*, inquit vir ad ſuperſtitionem uſque religioſus, *ſi iſtiuſmodi admittamus commenta?* Verùm fingendis commentis ita aſſuetus eſt Voſſius, ut nova cudere hoc loco veritus non fuerit, quæ poſtea commentitiis rationibus refelleret. Veriſimilem putavit Simonius Hieronymi opinionem, qui ſcripſit credibile non eſſe Stephanum in ſua ad Judæos Hieroſolymitanos concione teſtimonia Veteris Inſtrumenti aliunde produxiſſe quàm ex Hebræorum codicibus. De verbis concionis, quæ conſtat ſermone Syriaco expreſſa fuiſſe, non loquitur Simonius, ſed de Scripturæ locis quæ in illa concione à Stephano laudata ſunt. Quare Voſſii commentum eſt quod Simonio tribuit, eum exiſtimâſſe plebem tempore Apoſtolorum gnaram fuiſſe veteris linguæ Hebrææ, cùm ipſe potiùs affirmet plebem Hieroſolymitanam Syriacè loquutam; in Synagogis Hieroſolymitanis, ubi Syriacus ſermo vigebat, lectam non fuiſſe Legem Græcè, ſed Hebraicè, cui ſtatim adjungebatur interpretatio Syriaca, non verò Græca, uti commentus eſt Voſſius: at de his jam ſuprà fuſiùs dictum fuit.

Iterum malignè Simonio objicit Voſſius, ab eo ſcriptum Ariſtæi inter commentitia ob id repoſitum fuiſſe, quòd Judæis ſolenne fuerit fingere & ſcribere incredibilia, cùm ea quæ Moyſis & Prophetarum ſcriptis continentur magis ſint incredibilia; ac ſi ex eo ſolùm quòd Judæis ſolenne ſit fingere incredibilia, probaverit Simonius commentitiam eſſe Ariſtæi hiſtoriam. Firmiſſimas & ex ipſo

Ariſtæi

Ariſtæi opuſculo deſumptas rationes profert, oſtenditque Philonis Herennii teſtimonio, quod refert Origenes, Judæos illius temporis multa confinxiſſe parùm veriſimilia. Nec miror Voſſium ejuſmodi impoſtores cum Moyſe & Prophetis conferre non dubitâſſe, qui jam illos inter Prophetas retulerit. Scribit tamen vir doctus in eodem opuſculo, ubi, ut & fere ſemper, parùm conſentanea loquitur, in Judæorum ſcriptis peregrinam rem eſſe veritatem, tantam inſcitiam & barbariem, tantam figmentorum copiam in iis occurrere, ut nihil verius ſit illo Satyrici dicto,

Ære minuto
Qualiacunque volunt Judæi ſomnia vendunt.

Malignè ſimiliter & contra mentem Simonii alia nonnulla ſubjungit Voſſius, quibus inutile eſt reſpondere, cùm Simonii liber nunc Latinè & Gallicè omnium teratur manibus, etſi Gallica recens editio, quæque ex eo ſumpta eſt Latina, innumeris ſcateat erroribus. Jam ut fortiùs premat Simonium Voſſius, rogat unde ſuam de Regibus Judæorum hauſerit hiſtoriam Demetrius Phalereus; ſi hujus ætate nulla extiterit Græca verſio. Iſtud quoque comminiſcitur Voſſius, ut fingat ſibi adverſarium. Demetrii hiſtoriam è Græca verſione quæ LXX. Senioribus vulgò tribuitur, deſumptam fuiſſe facilè agnoſcet Simonius, qui de ætate auctorum verſionis illius nuſquam diſputat, verùm de ipſiſmet illius auctoribus, putatque ea quæ de illis ab Ariſtęo referuntur non abeſſe à commento. De tempore quo illa inſtituta & perfecta fuerit à Judæis Alexandrinis, diſſentientem non habebit Simonium Voſſius; ſed ut credat tot fabellis quæ de illis Interpretibus vulgò circumferuntur, vix adduci poteſt. Suo interim fruatur judicio delicatiſſimus Voſſius, qui ſomnia pluſquàm Rabbinica tam avidè arripit; & quia jam factus oculatior vir doctus ad ſcribendum ſe accinxit, non ſolùm Moyſis Pentateuchum à LXX. Interpretibus, ſed & libros Hiſtoricos & Propheticos Græcè fuiſſe redditos nunc non dubitat, etſi olim ſe dubitâſſe profiteatur. Graviſſimę tamen ſunt dubitandi rationes, in primis quę ex Joſephi, Hieronymi & priſcorum Judęorum teſtimoniis peti poſſunt. Negaverat Simonius verba Ariſtęi à Voſſio intellecta fuiſſe; nunc ad illorum qui Gręcè ſciunt judicium provocat vir doctus, quorum etiam decretis penitus ſtandum eſſe arbitror, velimque ut ea quo-

que expendant illi judices quę ex Euſebio aliiſque Scriptoribus Græcis in opus ſuum tranſtulit Voſſius cum nova Gręcorum verborum tranſlatione; adeò in omnibus novator eſt vir ille incomparabilis, qui iterum nova comminiſcitur Origenis Hexapla, quæ nemini hactenus viſa fuerint. Probabiliora ſunt quæ mox ſubjicit de eodem Origene, qui integram LXX. Interpretum verſionem & fideliter deſcriptam Hexaplis ſuis inſeruerit; non verò locis aliquot immutatam, uti ſuſpicatur Simonius. Licet tamen ſuſpicari cum Simonio, Origenem Gręcam interpretationem, quę ipſomet teſte innumeris erroribus tunc referta erat, ita integram non reſtituiſſe, quin plura loca ſub prætextu caſtigationis immutaverit, quandoquidem non eam ſolùm ad probatos verſionis illius codices recognovit, ſed & ad Hebræos, & Aquilę, Symmachi, Theodotionis aliorumque tranſlationes. Quod vix aſſequi potuit, quin antiquam illam verſionem in multis vitiârit, maximè cùm Origenes veritatem Hebraicam longè pluris æſtimaverit quàm putat Voſſius, ſi credamus Hieronymo, qui ingenium doctiſſimi illius Patris probè noverat. *De Adamantio autem*, inquit Hieronymus, *ſileo, qui cùm in Homiliis ſuis quas ad vulgum loquitur communem editionem ſequatur, in Tomis, id eſt, in diſputatione majori, Hebraicâ veritate ſtipatus & ſuorum circumdatus agminibus, interdum peregrinæ linguæ quærit auxilia.* Aliter igitur ſe habuit Origenes cum hominibus eruditis, aliter cum imperita multitudine, &, ut aiunt, cum paucis ſapiens ea quæ multorum erant loquebatur. His conſentiunt quæ ſcribit adverſus Celſum: poſtquàm enim ex libro Exodi produxit nonnulla ſecundùm vulgata Græcæ verſionis exemplaria, ſtatim contextûs Hebraici lectionem ſubjicit cum hac animadverſione: Ἀλλὰ ταῦτα μὲν σεμνότερά πως εἶναι δοκοῦντα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀκοήν. *Sed hæc quæ videntur eſſe curioſiora, nec ſatis apta vulgi auribus*, &c. Errat itaque vir doctus, qui exiſtimat Origenem non alios probâſſe codices quàm Græcos LXX. Interpretum. Ignorat œconomiæ illius leges quas plerique Patrum, in primis Origenes, ſequuti ſunt, ut jam receptis à multitudine opinionibus ſe accommodarent. Quam etiam Origenis œconomiam, ſeu prudentiam, imitantur ętate noſtrâ præſtantiſſimi Eccleſię Romanæ Theologi, qui uſum Latinæ editionis populo concedentes, veritatis Hebraicę cognitionem ſibi reſervant. Quia portentoſis Ariſtæi de LXX. Interpretum verſione ſermonibus fidem non habet Simonius, cauſam reddere conatus cur illa LXX. Senioribus attributa

Hieron. Proœm. in Quæſt. Hebr. in Geneſ.

Orig. lib. 5. adv. Celſ.

attributa fuerit, teſtatur ſe ad eorum ſententiam accedere, qui putant à LXXII. Synedrii Hieroſolymitani Senatoribus, qui hanc ſuffragiis ſuis & auctoritate comprobârunt, nomen iſtud reportâſſe. Nihil tamen affirmat, ſed de re tam obſcura & à noſtris temporibus ita aliena conjecturam facit: in eum tamen modeſtè ſentientem acriter inſurgit Voſſius, rogatque ſi ab univerſo approbata fuerit Synedrio Græca illa interpretatio, quî fieri poteſt ut mendoſa minimèque exacta fuerit; ac ſi neceſſe fuerit ut auctoritas Synedrii magni, quam verſioni illi acceſſiſſe ſuſpicatur Simonius, ut publicè in Synagogis & Scholis legeretur, hanc ab omni prorſus errore eximere debuerit? Non major illi αὐθεντία ex Senatorum Hieroſolymitanorum decreto accedere potuit, quàm Latinæ editioni tributa eſt, poſtquàm Tridentini Patres illam Conſtitutione ſuâ fecerunt authenticam. An idcirco Latinus Interpres à mendis quibus antea ſcatebat repurgatus fuit? Minimè. In hoc etiam decreti utriuſque videtur maxima paritas, quòd ſicut in Occidentis Eccleſia ex linguarum Græcæ & Hebraicæ ignorantia factum eſt ut Biblia ſermone Latino converſa & lecta fuerint; ita etiam linguæ Hebraicæ apud Judæos Helleniſtas imperitia fecit ut Judæi Alexandrini ſacros codices in uſum ſuum Græcè verterint, quę deinde tranſlatio Græca apud omnes Judæos qui Græcè ſciebant obtinuit, eaque forſan à Senatoribus Hieroſolymitanis approbata: dixi forſan, quia opus non eſt ad illorum auctoritatem recurrere, ut ratio exponatur cur verſio iſta LXX. Senioribus attributa fuerit; ſed obſervanda tantùm eſt loquutio Judæis admodùm familiaris, quâ res omnes quæ alicujus momenti ſibi eſſe videntur, referre ſoleant לאנשי כנסת הגדולה, *ad viros Synagogæ magnæ.* Quod genus loquutionis plurimos eoſque eruditiſſimos in varios errores perduxit, dum Judæorum libros non ſatis cautè evolvunt: cùm non tam quid loquantur Magiſtri, quàm quomodo & quibus de cauſis ita loquantur animadvertendum ſit. Ita plerique Rabbini contendunt ſacri codicis apices & alia ſimilia ſuam ducere originem à viris Synagogæ magnæ, de more ſcilicet gentis ſuæ, non verò ex rei ipſius veritate. Hoc quoque modo Græcam verſionem tributam fuiſſe LXX. Senioribus conjicere longè ſatiùs eſt, quàm Ariſtæi commentis cum Voſſio fidem adhibere.

Diſplicet præterea viro docto, quòd Simonius reducere cona-

tus fuerit Helleniſticam linguam à viris doctis exploſam, eamque obtrudere ſub nomine linguæ quæ in Synagogis potiſſimùm obtinebat, ac ſi in illis peculiaris aliqua fuerit lingua quæ nec Græca nec Hebraica fuerit, ut hàc ratione efficiat LXX. Interpretes & Græcè & Hebraicè neſciviſſe. Noverat profectò Simonius quid jam à Salmaſio adverſus linguæ Helleniſticæ defenſores ſcriptum fuerat: ſed pace viri illius docti dixerim eum de umbra aſini diſputantem lites de nomine tantùm concitâſſe. Imperitiam Hebraici & Græci ſermonis Græcis Interpretibus non tribuit Simonius, ſed κακοζηλίαν tantùm, ſeu pravam affectationem Judæis Interpretibus familiarem, maximè in vertendis Scripturis, qui verba Hebraica dum curioſiùs & ad literam volunt exprimere, à communi magiſque recepto ſermone paululùm deflectunt, ſpecialeſque notiones & à vulgaribus diſtinctas interdum vocibus quibuſdam tribuunt. Iſta licet animadvertere in omnibus ferme Scripturæ Sacræ verſionibus quæ à Judæis conditæ ſunt, uti rectè oſtendit Simonius, à quo etiam optimè annotatum fuit, Græcam LXX. Seniorum interpretationem pleriſque Patribus Græcis vix intellectam fuiſſe, quòd illa Syriacæ vel Hebraicæ linguæ aliquid retineret: ſicut tranſlatio Hiſpanica Ferraræ edita quæ Judæos habet auctores, ab iis qui Hebraicè neſciunt vix legi poteſt, etſi Hiſpanicè docti ſint. Id etiam in cauſa fuit cur antiquus Græcæ verſionis Interpres Latinus non paucas dictiones Græcas malè expreſſerit, vim illarum non aſſequutus. Aliquas etiam non videtur intellexiſſe ipſemet Hieronymus, licet Hebraicè & Græcè doctus, dum magis ad Græca, quàm ad Hebraica unde Greca ſumpta fuerant, attendit. Simonio etiam objicit Voſſius, eum neſciviſſe quinam fuerint Helleniſtę. Fateor neſciviſſe antea Simonium quę contra communem doctiſſimorum virorum ſententiam commentus eſt eruditiſſimus Voſſius, qui ut oſtentet Græcam eruditionem, Ἑλληνίζειν eſſe aſſerit partes Grecorum ſequi, ut Ῥωμαΐζειν, Περσίζειν, Μηδίζειν, Ἀντιγονίζειν, imitari mores & ritus, aut ſtare à partibus Romanorum, Perſarum, Medorum & Antigoni, & illis quomodocunque favere. Verùm perinde eſt ac ſi dixerim in præſenti negotio, ubi de re critica lis movetur cum Voſſio, non modò Voſſium eſſe rei criticæ peritiſſimum, ſed & Canonicum Winſorienſem, qui Liturgiam Anglicanam in templo bellè decantet. Conſtat duplicis generis fuiſſe Judęos, & διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων diſtinctam

ſtinctam fuiſſe ab iis Judęis qui tùm in Judęa, Samariâ, Babyloniâ aliiſque regionibus vicinis Syriaco utebantur ſermone & Hebraicis codicibus. Illi, quia diſperſi erant inter nationes quibus lingua Gręca erat vernacula, Gręcè etiam loquebantur, & Scripturam Græcè legebant, appellanturque in Actis Apoſtolorum Ἑλληνισαί. De iiſdem quoque exponenda ſunt hæc verba Judæorum in Euangelio Joannis: Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι; *Numquid in diſperſionem Gentium iturus eſt?* Jam Simonius quod erat inſtituti ſui referens, aſſerit Græcam LXX. Interpretum verſionem à Judæis maximè Helleniſtis approbatam, quia Græcè callebant; ſecus verò à reliquis Judæis quibus lingua Græca non erat domeſtica, quales erant Babyloniæ, Palęſtinæ, Syriæ & Judææ incolæ, quibus omnibus ſermo Chaldaicus ſive Syriacus communis fuit. Non inficiatur tamen Simonius, etiam inter hos extitiſſe Helleniſtas aliquot; nimirum Hieroſolymis erat Synagoga Alexandrinorum, & Antiochiæ reperiebantur quoque Judæi Helleniſtæ, uti conſtat ex Actibus Apoſtolorum. Cùm de contextu Hebræo tantùm & Gręcâ illius interpretatione hoc loco ageretur, neceſſe non fuit ut Simonius extra viam currens exemplo Voſſii, Judęos illos vocaret Helleniſtas qui pacatiori erant animo & ſine cunctatione vectigal pendebant, monebantque jugum à Deo impoſitum æquo ferendum animo, iſtos Gręcorum partes ſequutos fuiſſe: quaſi verò etiam Hieroſolymis aliiſque locis ubi Judæi Helleniſtarum nomine inſigniti non fuerunt, nulli fuerint Judæi qui æquo animo & ſine cunctatione vectigal penderent. Quare igitur etiam iſti dicti non ſunt Ἑλληνισαί ſeu φιλέλληνες? Verùm ſuâ fruatur conjecturâ Voſſius, & Helleniſmum ad ſolum non referri ſermonem judicet. Modò aliquâ ratione ad hunc referatur, ſatis eſt. Helleniſta quoque fuit Chriſtus, ſi credamus Voſſio, non quòd Græci ſermonis peritus fuerit, ſed quia jubet ut *Cæſari detur quod eſt Cæſaris.* Quod verò mox ſubjungit vir doctus de depravatis Judæorum codicibus deditâ operâ in rebus chronologicis, non eſt cur iterum illud ad examen revocemus, cùm jam ſuperiori ſcripto fuſiùs demonſtratum fuerit in hoc Voſſium graviſſimè allucinatum eſſe; nec ea ſimiliter quæ de Danielis Prophetia etiam Judæis cognita jam quoque allata ſunt, hîc opus eſt repetere. Juvat nunc ea excutere quæ tanquam minùs commodè à LXX. Interpretibus reddita carpſerat Simonius, eademque obſtinato animo Voſſius tuetur. Expendens verba illa primi Capitis Geneſeos,

Actor. 11: 20.

Εἰς

Digitized by Google

Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, dicit Simonius ancipitem ſibi videri hanc expoſitionem, quia vox ἀρχὴ, *principatum* & *principium* ſignificat. Miratur Voſſius Simonium non etiam reprehendiſſe vocem Hebræam, quæ & ipſa duplicem habet poteſtatem. Sed diligentis eſt Interpretis vitare *amphiboliam.* Locum hunc ante Simonii cenſuram, tan-
Geneſ. 3: 14. quam convenientiùs ab Aquila expreſſum quàm à LXX. Interpretibus, notaverat doctiſſimus Origenes. Deinde animadverterat Simonius ad hæc verba Capitis 3. Geneſeos, Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, præpoſitionem ἀπὸ huic loco non convenire, nec videri ullum conſtituere ſenſum: at longè perſpicacior Voſſius non potuiſſe locum hunc meliùs & exactiùs reddi contendit, nullumque eſſe Græcum Scriptorem qui non ſic loquatur. Græca quidem eſſe hæc verba, & præpoſitionem Hebraicam מן rectè exprimi per Græcam ἀπὸ, non inficias ierit Simonius; verùm quæſtio eſt, utrùm hoc loco, ubi de comparativo agitur, uti loquuntur Grammatici, illa prępoſitio per Græcam ἀπὸ benè reddita fuerit. Græcus Scriptor appoſuiſſet ὑπὲρ ubi ſæpiùs LXX. & Aquila vertunt ἀπὸ. Tertiò ad idem Caput conjecerat Simonius, pro τηρήσει & τηρήσεις legendum τερήσει & τερήσεις. Sed delicatior Voſſius hoc non eſſe Græcum objicit, quia non dicitur τερέω, ſed τείρω, unde futurum τερῶ. Minùs tamen delicatus Grotius futurum τερήσω non improbavit, quod etiam legit Complutenſis editio. Præterea à τείρω non modò fieri in futuro τερῶ, ſed & τερέσω nôrunt Grammaticorum filii. Cætera, quia ſunt ejuſdem generis & parvi momenti, viſum eſt prætermittere, ne minutiora conſectari videar. Silere tamen non poſſum quod peritus naupegus Voſſius annotat ad hæc verba Capitis 6: 14. Geneſeos, Ποίησον σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων, *Fac tibi arcam ex lignis quadratis.* Negat, contra mentem Simonii, ex aſſeribus aut tabulis ullum conſtrui navigium, ſed ex arboribus quadratis ædificari, quæ aptiſſimæ ſunt fabricæ navali, utpote quæ materiem & ſimul reſinam ſeu picem ad unguendas exhibeant naves. Quadratas illas arbores quales fingit Voſſius, cedrum videlicet, abietem, piceam, pinum & ſapinum, conſtruendis navibus aptiſſimas eſſe facilè crediderim; ſed cur neget illas deinde ædificari ex *plancis*, ſive aſſeribus, ad coſtas ligneas applicatis, minimè aſſequor. Nunc ad alia quæ majoris ſint momenti veniamus.

Denique, ut finem dicendi faciam, Voſſius maligno adverſus Simo-

Simonium animo invidiam illi creare conatur, dum eum parem facit Spinoſę Judęo in iis quę habet de incertitudine Scriptorum Veteris Teſtamenti. Mox tamen, ſeipſum veluti caſtigans Voſſius, fatetur ingenuè meritò damnatum à Simonio Spinoſam velut indoctum & futilibus nimiùm argumentis quoſcunque ferè S. Scripturę libros abjudicantem ab illis quibus ſemper attributi fuêre auctoribus. Verùm indoctiores ipſo Spinosâ ſe oſtendunt, qui libros Scripturæ Sacræ ſtatim tribuendos iis eſſe exiſtimant quorum nomina prę ferunt. Damnanda quidem Spinoſæ malignitas; ſed non ſtatim ea omnia quæ habet de ſacris Scriptoribus damnanda ſunt, quòd in aliquibus cum viris pietate & eruditione conſpicuis conſentiat. Verùm cùm hac in parte Simonius non ſolùm doctiſſimo Voſſio diſplicuerit, ſed & viris haud inferioris notę, qui nihil non virulenti adverſus illius Criticam Sacram evomuerunt, juvat hoc argumentum fuſiùs texere.

Diſplicuit in primis beatulis iſtis & delicatulis id omne quod ſcripſit Simonius de publicis gentis Hebraicæ Notariis, quos cum Joſepho & quibuſdam Eccleſiæ Patribus vocat Prophetas, qui non ſolùm res geſtas ſuis temporibus chartę commendabant, ſed & ea quæ à prioribus Prophetis ſcripta fuerant ſervabanturque in ſcriniis publicis, recognoſcebant, eâdem fermè ratione quâ Eſdras poſt Judęorum è Babylone reditum ſacros codices recognoviſſe, & illi quam nunc obtinent formæ reſtituiſſe, vulgò tum à Judæis tum à Chriſtianis creditur. Nihil eſt in hac Simonii aſſertione quod non à pleriſque Patribus iiſdemque doctiſſimis approbatum fuerit. Adeatur unius Theodoreti, præſtantiſſimi Eccleſię Orientalis Theologi, Præfatio in libros Regum, ubi totum iſtud negotium explicat, liberèque ac nullatenùs dubitans aſſerit complures apud Hebræos fuiſſe Prophetas, quorum unuſquiſque ſcribere conſueverit quæ ſuę erant ætatis; partem maximam librorum qui ab ipſis conſcripti ſunt nunc deſiderari, idque diſci ex Paralipomenon hiſtoria. Addit illos quos nunc vocamus libros Regum, ex ſcriptis illis longo poſt tempore deſumptos fuiſſe. Theodoreto conſentiunt Diodorus, Procopius & alii non pauci. Similiter doctiſſimus Maſius, quem ſequuti ſunt Pererius, Sanctius, Cornelius à Lapide aliique Jeſuitæ in libris ſacris diu multùmque verſati, quorum

Theodor.

Diod. in lib. 1. Sam.

Maſ. Præfat. Comm. in Joſ.

Sanct. Præf. in lib. Reg.

Perer. Præf. in Geneſ.

rum verba hìc afferre non eſt operę pretium, cùm illorum libri omnibus ſint obvii. Verùm ut res iſta fiat illuſtrior, in ſingulos Scripturæ Sacræ libros ſpeciatim incurrere forſan non erit à propoſito alienum.

Primus in aciem prodibit Moyſes, quem quinque librorum Legis auctorem eſſe conſtans eſt tam Judæorum quàm Chriſtianorum traditio. In eo tamen religioſiores fuiſſe videntur Judæorum Magiſtri, qui ne quidem dictionem unam, imò nec ſyllabam, extare in Legè contendunt, quæ à Deo profecta non fuerit & Moyſi dictata; ſecus Chriſtianorum plerique, qui aliqua libris Moyſis vel ab Eſdra, vel ab aliis qui eos recognoverunt, longo poſt tempore adjecta fuiſſe liberè affirmant. Nec ipſe Hieronymus ſingula Pentateuchi verba, qualis nunc extat, Moyſi tribuere auſus eſt, ſequutus hac in re communem Doctorum Eccleſiæ ſententiam, qui Legem univerſam ab Eſdra Scriba peritiſſimo recenſitam recognitamque fuiſſe conſtanter aſſeverant. *Sive Moyſem dicere volueris*, inquit Hieronymus, *auctorem Pentateuchi, ſive Eſdram ejuſdem inſtauratorem, non recuſo.* Verùm utrùm Moyſes ipſe eam quam ſub ejus nomine habemus hiſtoriam totam literis mandârit, vel ex parte à Notariis illis qui res ætatis ſuæ conſcribebant, chartis excipi juſſerit, major eſt difficultas. Tamen in quamcunque partem res cadat, Moyſes totius Legis auctor & ſcriptor cenſebitur, ut optimè à Simonio jam annotatum fuit, quia Scribæ illi, ſi qui jam à Moyſis tempore extiterunt, ab eo in omnibus pendebant. Nihil quidem in univerſa Lege reperias, quod ejuſmodi Scribarum auctoritatem ſtabiliat. Sed niſi jam ab illis temporibus ab ipſo Moſe conſtituti fuiſſent, aliquid Hebræorum Reipublicæ defuiſſet, quo nec Ægyptii, nec aliæ Orientis nationes caruêre. Jam à Moyſis temporibus fuiſſe apud Hebræos Annalium ſcriptores, Sanctius Jeſuita doctiſſimus non dubitavit aſſerere his verbis. *Sentio fuiſſe in ſuperioribus ſeculis verba-dierum, Commentarios, Ephemerides & curam diligentem & ſedulam, ne obſcuraretur temporum oblivione quos quiſque natales & poſteros haberet: quod à tempore Moyſis mihi videtur omnino certum.* Parco recenſendis aliorum nominibus qui eadem ſentiunt. Miror tamen nuperum Scriptorem ex ordine Seraphicorum zelo pluſquàm Seraphico accenſum, ſententiam hanc in Diſquiſitionibus Biblicis tanquam impiam damnâſſe, illiuſque auctoribus dira imprecatum. Verùm, ut audio,

Hieron. adverſ. Helv.

Sanct. Proleg. 4 in Paralip.

audio, Seraphicus ille Doctor, cùm nihil ſciat Hebraicè neque
Græcè, audaciſſimæ tamen eſt inſcitiæ, & ex eorum ſecta qui *qua-* *Epiſtol.*
cunque ignorant, blaſphemant. Offendit præterea nonnullos, & for- *Cathol.*
taſſe delicatulum Voſſium, in Critica Sacra Simonius, quòd ali- *Juda, verſ. 10.*
qua libris Moyſis poſtea adjecta fuiſſe affirmaverit. Sed non etiam
hac in re novator eſt Simonius, qui conſentientes ſibi habet peri-
tiſſimos Scripturæ Sacræ Interpretes Maſium, Pereriumque, qui
hujus verba fere integra in Præfationem ſuam in Geneſim tranſtulit,
Bonfrerium, Cornelium à Lapide, & alios benè multos. *Placet* *Perer.*
etiam mihi, inquit Pererius, *eorum ſententia, qui exiſtimant Penta-* *Præf. in Pent.*
teuchum longo poſt Moſem tempore interjectis multifariàm verborum & ſen-
tentiarum clauſulis, veluti ſarcitum & explicatiùs redditum, & ad con-
tinuandam hiſtoriæ ſeriem meliùs eſſe diſpoſitum. Simili ratione Bonfre-
rius expendens verba quædam Geneſeos quæ ſuſpicatur à Moyſe
ſcribi non potuiſſe, hæc habet: *Malim dicere aliquem alterum Scrip-* *Bonfrer.*
torem Hagiographum nonnulla poſtea addidiſſe, quàm Moyſi Prophetam *Comm. in Cap. 36.*
agenti omnia adſcribere. Haud abſimiliter ad eundem locum Corne- *Geneſ.*
lius à Lapide ait: *Hæc verba videntur addita poſt Moſem ab eo qui Moſis* *verſ. 31.*
diaria digeſſit. Quid quòd & ipſemet D. Huëtius Spinoſæ objicien- *Corn. à Lapide*
ti libris Moſis nonnulla aſſuta fuiſſe, ita reſpondet ut ab eo vix diſ- *Comm. in*
cedere videatur. *Fatemur*, inquit, *Scripturæ reparatorem Eſdram,* *Cap. 36. Geneſ.*
ſicubi ſe darent obſcuriores aut difficiliores loci, huc & illuc de ſuo nonnulla in *D. Huet.*
libros ſanctos explicationis causâ inſarſiſſe. Præterea, cùm tot diſputationibus *Demonſt. Evang.*
propagati ſint codices ſacri, ut nullius unquam libri tot exſtiterint exempla- *Propoſ. 4.*
ria, quid mirum, ſi quod aliàs ſæpè evenit, factum hìc quoque ſit, & ad- *cap. 14.*
textæ ad oram à viris piis ac doctis notæ, in ipſum fortè contextum irrepſerint?
Denique illa quæ ad calcem Deuteronomii habentur de Moyſis
morte & ſepultura à Joſua, vel potiùs à Synedrii magni Senatori-
bus, quorum dux fuit Joſue, reliquo contextui vulgò creduntur
adjecta. Ea ſiquidem quæ tunc gerebantur in Acta publica referri
mos erat ab iis quorum fuit illa deſcribere; quo ſenſu dicitur Joſue
nonnulla *ſcripſiſſe in volumine Legis Domini*, fœdus ſcilicet quod cum
populo percuſſerat. Multa quidem in ipſomet Pentateucho extant
quæ Legis libros à Moyſe ſcriptos fuiſſe manifeſtè oſtendunt: ſic
in Exodo legimus, *Scripſit Moyſes univerſos ſermones Domini:* & in *Exod. 24.*
Deuteronomio, *Poſtquàm ergo ſcripſit Moyſes verba Legis.* Sed hæc & *Deuter. 31.*
alia ejuſdem generis complura de quibuſdam tantùm Legis parti-

 bus,

Digitized by Google

bus, quarum in his locis fit mentio, exponenda eſſe demon-
Hieron. Oleaſt. Pro'. in Pen:at. ſtravit Simonius: unde & Hieronymus Oleaſter, vir Hebraicè doctus & in ſacris literis apprimè verſatus, negat poſſe ex Scripturis probari efficaciſſimè Moyſem ipſum Legis quam ſub ejus nomine habemus Scriptorem fuiſſe. Hactenus de Moyſe & ejus libris; nunc reliquos hiſtoriç ſacræ libros expendamus.

Primus poſt Pentateuchum occurrit liber qui dicitur Joſue, quemque à Joſua ſcriptum fuiſſe, non ſecus atque à Moyſe Pen-
Joſ. 24: 26. tateuchum, firmiſſimè probare videntur verba illa, *Scripſit quoque* (Joſue) *omnia verba hæc in volumine Legis Domini.* Joſue nimirum defuncto Moyſe, vel illius Scribæ, eo mandante, ea quæ tunc temporis gerebantur in Acta publica conjecerunt: quo ſenſu *volumini Legis* quaſi addita fuiſſe dicuntur. Mirum tamen quàm ſecum diſſideant qui hoc argumentum tractârunt; ità ut ne ipſe Auguſtinus Joſuam ſcripti quod ſub ejus nomine circumfertur, extra controverſiam auctorem eſſe auſus ſit affir-
Auguſt. in Jud. Quæſt. 12. mare. *Si ab illo*, inquit, (Joſuâ videlicet) *conſcriptus liber qui appellatur Jeſu Nave, vel ſi ab alio ſcriptus eſt*, &c. Similiter Theodoretus auctor eſt hunc à Joſua ſcriptum non fuiſſe, ſed
Theodor. ex libro poſteriori excerptum. E recentioribus autem doctiſſi-
Maſ. Comm. in Cap. 10. Joſuæ. mus Maſius pluribus oſtendit, minimè dici poſſe ea omnia quæ in Joſuæ hiſtoria nunc extant ab eo profecta fuiſſe, quæque ſupra allata ſunt de Scribis illis publicis & de illorum muneribus, graviſſimis rationibus confirmat, & id ad alios etiam
Talm. Baba batbra. Scripturæ libros extendit. Talmudiſtarum quidem ſententia eſt, Joſuen ſcripſiſſe librum ſuum & octo verſus Legis: ſed ab his diſcedere veritus non eſt Magiſter acutiſſimus R. Iſaac
R. Abravan. Præfat. in Joſ. Abravanel, & ut ita ſentiret non modò his verbis quæ referuntur ad calcem libri Joſuæ, *Et poſt hæc mortuus eſt Joſue filius Nun*, &c. adductum ſe fuiſſe aſſerit, ſed & ob alias quæ paſſim in ipſo Joſuæ contextu reperiuntur loquutiones, quarum auctorem Joſuam eſſe potuiſſe inficiatur. Hujus generis ſunt primò illud quod habetur de duodecim lapidibus quos poſuit
Joſ. 4: 9. in medio Jordanis alveo, de quibus nimirum dicitur, *Sunt ibi uſque in præſentem diem*; deinde id quod refertur de circum-
Joſ. 6: 9. ciſione, cui ſtatim hæc ſubjungit Scriptor libri Joſuæ: *Vocatum*

tum eſt nomen loci illius Galgala uſque in præſentem diem. De quibuſdam etiam populis, quos Iſraëlitæ penitus non deleverant, hæc leguntur: *Habitaverunt in medio Iſraël uſque in præſentem diem.* Prætereo & alia multa quæ eodem planè modo enunciantur in hiſtoria Joſuę, & quæ ab ipſo Joſua ſcribi non potuiſſe pluribus contendit idem Magiſter Abravanel. *Si Joſue*, inquit Magiſter ille, *ſcripſiſſet hæc omnia, num diceret, Uſque in præſentem diem?* Addit ea quæ in Joſuæ hiſtoria leguntur de Danitis qui urbem *Leſchem* expugnaverint, quæ tamen evidens eſt ſub finem Judicum contigiſſe, adeoque poſt ipſius Joſuæ obitum. Verùm iſta & alia ejuſdem rationis bene multa, quibus conſultò ſuperſedere viſum eſt, non probant Joſuam, vel illos quibus præerat Scribas, ea quæ ſuorum erant temporum in Acta publica non retuliſſe; ſed tantùm alios poſtea Scribas eadem Acta recognoviſſe, interjectis aliquot connexionis & explicationis causâ.

R. Abravan. Præfat. in Joſ.

Neque aliâ profectò ratione contextus fuiſſe videtur liber qui *Schophetim*, ſeu *Judices* appellatur, quia ſimiles in eo loquutionum formulæ apparent. Quare D. Huëtius Dorothei ſententiam de hoc libro amplexatur, qui Dorotheus auctor eſt Scribas illius temporis quæ ſub Judicibus geſta fuerant, ea in Commentaria retuliſſe, ex quibus poſtea Samuel librum Judicum compoſuerat. Quis autem fuerit Dorotheus ille in præſentia non diſputo; ſatis eſt inde confeciſſe, nudiuſtertiùs natam non eſſe Simonii opinionem quæ Scribas publicos in gente Hebræa ſtatuit, quorum fuit res ſuorum temporum deſcribere, ex quorum poſtea Commentariis alii Scribæ, ſeu Prophetæ, qui hos exceperunt, hiſtorias contexuêre, quas legimus ſub Joſuæ, Judicum, Samuelis & Regum nominibus. Hanc quoque ſententiam confirmant Syri: ad calcem enim hiſtoriæ Judicum in exemplari Syriaco hæc verba leguntur: *Liber autem Judicum, quamvis annotatum non ſit nomen ejus qui ipſum ſcripſit, notum tamen eſt quòd ab aliquo Sacerdotum filiorum Aaronis, qui temporibus Judicum iſtorum ſacerdotio functi ſunt, ſcriptus ſit.* Librum Ruth Dorotheus modò laudatus ad eoſdem Scribas refert, idque videtur longè veriſimilius quàm aliorum ſententiæ quibus nihil ineſt firmitatis. De utroque hæc habet Sixtus Senenſis: *Dicitur Sa-*

Pſeudo-Doroth.

Ex cod. Uſſer. Tom. 6. Polygl. Anglic.

Sixt. Senenſ. Bibl. S. lib. 1.

muelem librum Judicum collegiſſe, eique adjeciſſe Ruth Moabitidis hiſtoriam: ſunt qui Ezechiam, & qui Eſdram putent utriuſque voluminis auctorem.

Theodor. Præf. in lib. Reg. De libris autem Regum hęc annotavit Theodoretus, plurimos ſcilicet fuiſſe Prophetas apud Hebræos, quorum quiſque ſcribebat res ſuę ætatis, & inde factum eſſe quòd primus liber Regum apud Hebræos & apud Syros nominetur Prophetia Samuelis. Deinde mox addit: *Qui ergo Regnorum libros ſcripſerunt, ex ſcriptis illis acceptâ occaſione poſt plurimum tempus ſcripſerunt.* Et poſt nonnulla interjecta hęc affert de libris Paralipomenon. *Fuerunt aliqui alii Hiſtoriographi eorum quæ ab illis fuerant prætermiſſa, qui de his conſcriptum librum appellârunt Paralipomena.* Sixtus Senenſis de primo & altero librorum Rɛgum, quos Samuelis nomine inſigniunt Judęi, hęc ſubjicit. (Sixt. Senenſ.) *Liber Samuelis partim à Samuele Propheta, partim à Nathan & Gad Prophetis creditur eſſe conſcriptus. Samuel enim collegit facta Heli, Saulis, Davidis ac ſui ipſius geſta, quæ in primo Regum uſque ad mortem ſuam referuntur. Nathan verò & Gad Prophetæ ſcripſerunt libros Regum à morte Samuelis uſque ad finem libri ſecundi.* Quæ hoc loco ſcribit Sixtus Senenſis, licèt à veritate minùs aliena crediderim in genere, tamen ſi in ſpecie & minutatim expendantur, nequeunt eſſe vera ex omni parte: quandoquidem à Samuele ea omnia quæ uſque ad illius mortem narrantur ſcribi non potuiſſe complura oſtendunt. Vix enim credibile eſt eum de rebus quæ ſuâ ætate gerebantur, & quarum fuerit ipſe teſtis oculatus, hęc ſcripſiſſe: (1 Sam. 5: 5.) *Propter hanc cauſam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum ejus limen Dagon in Azoto uſque in hodiernum diem.* Neque ea ſimiliter quæ paulò poſt narrantur de arca Domini, quæ erat uſque in diem illam in agro Joſuæ Bethſchemitis. His accedit, Samuelem hujus clauſulæ quæ in illius hiſtoria legitur non videri auctorem: *Olim in Iſrael ſic loquebatur unuſquiſque vadens conſulere Deum: qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* His tamen non obſtantibus, credibile eſt hiſtoriam quæ nomen Samuelis pręfert, ab illo verè conſcriptam fuiſſe uſque ad ea quæ de illius morte referuntur. Illa autem quæ in contrarium adducta ſunt, probant duntaxat Scribæ alicujus, ſeu Prophetæ, puta Hieremiæ, ut quibuſdam viſum fuit, recognitionem acceſſiſſe, qui nonnulla

Digitized by Google

nulla explicationis causâ addiderit. Alii tamen malunt tribuere has additiones Eſdræ & illius Collegis. Syri librum primum & ſecundum Regum, qui tertius & quartus numerantur in Latinis codicibus, dicunt ſcriptos fuiſſe à Sacerdote quodam nomine Johanan.

De libris Chronicorum, ſeu Paralipomenon, à quibus illi fuerint collecti, eſt etiam dubitandi ratio. Judæi plerique illorum auctorem faciunt Eſdram. Ita R. Salomon & R. D. Kimchi hanc eſſe traditionem patrum ſuorum aſſerunt, qui Eſdræ quoque adjungunt ſocios Aggæum, Zachariam & Malachiam Prophetas; ita tamen ut illi non tam hiſtoriam de novo ſcripſiſſe dici queant, quàm vetuſta Chronica Regum Judæ & Iſrael compilâſſe, rejectis iis quæ minùs ſuo inſtituto convenire videbantur, additis etiam nonnullis interdum quæ in aliis Scripturæ Sacræ libris prætermiſſa fuerant, unde nomen Paralipomenon ortum apud Græcos, quod ab his deinde ad Latinos tranſiit. Quare rectè Hieronymus appellat librum Paralipomenon Veteris Inſtrumenti epitomen. Sixtus Senenſis affirmat libros Paralipomenon nullum habere certum auctorem. Refert tamen Judæorum ea de re ſententiam, quibus etiam ſuffragatur Hugo Grotius, qui libros hoſce ſcriptos fuiſſe ab Eſdra exiſtimat, & ab iis dictos *Divre hajamim*, *Verba dierum*, ſeu excerpta ex Regum diurnis. Librum qui Eſdræ nomine prænotatur, partem maximam ab illo digeſtum & deſcriptum fuiſſe, res ipſæ quæ habentur in illius contextu videntur indicare. Nehemias autem in fronte operis auctorem ſe profitetur libri illius quem Judæi ſecundum Eſdræ nominant.

R. Salom. Comm. in Paralip.
R. D. Kimch. Præf. in Paralip.
Hieron. in Epiſt. ad Paul.
Grot. ad lib. 1. Paralip.

Liber Pſalmorum à Judæis appellatur *Sepher tehillim*, ſeu liber laudum, quem Auguſtinus totum eſſe Davidis aliquando ſenſiſſe videtur, qui etiam non dubitat illos quos longo poſt Davidem tempore conditos fuiſſe manifeſtum eſt, etiam Davidi referre, quòd hic non modò Cantor, ſed & Propheta extiterit. Neque etiam ab ea opinione divellere potuerunt Auguſtinum Aſaphi, Idithi & aliorum Cantorum nomina quibus Pſalmi aliquot tribuuntur, quia materiam ipſis ſuppeditare potuit David, quam poſtea adornârunt accommodâruntque ad varios cantus, quorum erant periti. Verùm longè rectiùs Hieronymus, qui Pſalmos eorum eſſe aſſerit, *qui ponuntur in titulis, David ſcilicet, Aſaph &*

Hieron. ad Sophron.

Digitized by Google

& Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahitæ, Moyſis, Salomonis & reliquorum quos Eſdras primo volumine comprehendit. Hieronymo conſentiunt pleriqueJudæi. Ita ſapiens Aben Eſra affirmat Pſalmos eorum eſſe quorum nominibus prænotantur; etſi complures ſint qui nullum nomen præferant. In hoc tamen caſtigat Hieronymum Magiſter ille, quòd non abſolutè pronunciet Pſalmos ab iis eſſe conditos, quorum nominibus prænotantur, ſed eos qui Davidis & Salomonis præferunt nomina, vel illorum eſſe, vel de illis à Cantoribus compoſitos. Chriſtus tamen univerſum Pſalmorum opus tribuiſſe videtur Davidi, cùm ait, *Ipſe David dicit in libro Pſalmorum.* Sed communem Judæorum ſententiam ſequutus eſt Chriſtus. Illi enim Pſalmos Davidis nomine prænotabant, non quòd revera Pſalmorum omnium auctorem illum agnoſcerent; quandoquidem res ipſa contrarium apertè demonſtrat: ſed quòd præcipuus illorum Scriptor eſſet, & in ſacris codicibus *egregius Pſaltes Iſraël appelletur.* Scribit tamen jam laudatus Aben Eſra, non deeſſe inter Magiſtros ſuos qui totum Pſalterii opus Davidi tribuant, quem etiam agnoſcunt Prophetam.

Aben Eſr. Præfat. in Pſalm.

Luc. 20: 42.

Liber qui vulgò dicitur Proverbiorum commendatur à nomine Salomonis quod illius frontem occupat, etſi univerſa operis illius ratio demonſtrare videatur hoc nihil eſſe præter varia ſententiarum excerpta, quæ cùm à Salomone, tum ab aliis Scriptoribus collectæ in unum poſtea corpus conjectæ fuerunt. Salomonem multas compoſuiſſe Parabolas probant iſta quæ de ſeipſo habet: *Cùmque eſſet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat, & inveſtigans compoſuit Parabolas multas,* quæ uſque ad tria millia numerantur libro III. Regum; ſed quæ hodie non extant, ſi paucas exceperis quas repræſentant ſacri codices. Primis novem Capitibus illius operis nomen Salomonis præfigitur, deinde ſequuntur & alia quindecim Capita, quæ ejuſdem Salomonis nomen præferunt; & hæc ſecundam eſſe illius Parabolarum, ſive ſententiarum, partem exiſtimavit Aben Eſra. Pars verò tertia earumdem Parabolarum ſumit initium ab his verbis Capitis 25. *Gloria Dei eſt celare verbum:* quæ diſtinctio ab iis profecta eſt qui Scripturæ Sacræ libros in ordinem quem nunc ſervant redegerunt. Salomonem enim ipſum nomen ſuum toties Parabolis

Eccl. 12: 9.

Lib. 3. Reg. Cap. 4: 32.

Aben Eſr. Comm. in Cap. 10. Prov.

lis ſuis præfixiſſe vix credibile eſt; ſed Scribas potiùs qui opus illud in partes ſuas diviſêre. Ita verſum hunc quem initio Capitis 25. legimus, *Hæ quoque Parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ Regis Juda*, putat Aben Eſra eſſe Sobnæ, qui Regis Ezechiæ Scriba erat. Sobnam quidem & alios qui Regi Ezechiæ erant à Commentariis, ſententias iſtas, quarum prima eſt illa, *Gloria Dei eſt celare verbum*, ex integro volumine decerpſiſſe lubens agnoſco: cùm & verba hæc, *quas tranſtulerunt viri Ezechiæ*, id apertè demonſtrent. Partem quartam Parabolarum Salomonis habemus initio Capitis 30. ubi legitur in editione Latina, *Verba Congregantis*, & in contextu Hebraico, *Verba Agur.* Quis ſit autem ille *Agur*, ſive *Congregans*, non conveniunt inter ſe Scripturæ Interpretes. Priſci Judæi, teſte R. Salomone, ita volunt appellatum fuiſſe Salomonem, quaſi dixerimus *colligentem ſententias:* id enim Hebraicè ſonat dictio *Agur*, cujus ſimiliter ſenſum expreſſit Latinus Interpres, dum reddidit *Verba Congregantis.* Eamdem opinionem illuſtrat R. Levi Ben Gerſom, ubi ait, *Videtur Salomon Aguris nomen ipſe ſibi impoſuiſſe ratione habitâ ſententiarum quas in hoc libro collegit.* Sed forſan meliùs Aben Eſra & eum ſequutus Grotius ſuſpicantur Agurem iſtum fuiſſe temporum illorum Theognidem, aut Phocylidem, ex cujus ſcriptis ſententias quaſdam ſelegerit Salomon ipſe, quaſque cum aliis ſententiis in unum volumen conjecerit. Additur demum pars quinta Proverbiorum Salomonis, quę intra Caput 31. quod & ultimum eſt, clauditur, idque Regis Lamuelis nomine. Quis autem ſit Lamuel ille, ignoratur. Judæi plerique exiſtimant Salomonem indicari, non ſecus ac per Immanuel, ut auctor eſt Aben Eſra, indicatur Meſſias; & appellationis iſtius rationem ſumit ex eo quòd Lamuel ſignificet *illis Deus*, quia nimirum Salomonis temporibus, ait idem Aben Eſra, Deus unus ab Hebræis colebatur. Sed de originatione vocis Lamuel non eſt cur ſimus ſoliciti, maximè cùm LXX. eam non exhibeant, & diverſâ planè ratione verba contextûs Hebraici legerint ac converterint.

R. Levi, Comm. in Cap. 30. Prov.

Librum qui Hebraicè dicitur *Coheleth*, & apud nos Eccleſiaſtes, Latinè poſſumus appellare Concionatorem; licèt plerique Judæi recentiores dictionem *Coheleth* velint ſignificare hominem

congregantem, quòd ſcriptum illud multas complectatur de rebus diverſis ſententias. Ita ſentiunt R. Salomo & R. Aben Eſra; &, ut ille inquit, Salomon qui operis hujuſce auctor eſt, in alio loco vocatur *Agur* ob eamdem rationem, vel ut loquitur R. David de Pomis, *Titolo del libro nomato Eccleſiaſtes compoſito da Salomone ſignifica congregatore per congregare & racorre, in quel trattato diverſe opinioni de gl' huomini la maggior parte de quali ſono falſe.* Judæi tamen nonnulli, teſte R. Salomone, in interpretanda voce iſta *Coheleth* cum LXX. conveniunt; eâ ſiquidem indicari arbitrantur hominem qui in cœtu aliquo concionatur. De Scriptore autem illius operis minimè conſentiunt inter ſe Magiſtri: Talmudici enim Doctores tribuunt illud Ezechiæ; Rabbini autem recentiores Salomoni, & pro his pugnant verba contextûs, in quo multa extant quæ vix de alio quàm de Salomone exponi poſſunt. Itaque veriſimile eſt Doctores Talmudicos voluiſſe duntaxat ſcriptum illud à Rege Ezechia & à viris illius conſeſsûs excerptum fuiſſe ex Salomonis operibus. Chriſtiani quoque Interpretes non alium Eccleſiaſtę Scriptorem agnoſcunt quàm Salomonem, ſi perpaucos excipias, inter quos eſt Hugo Grotius, qui ſeriùs illud ſcriptum compoſitum fuiſſe affirmat ſub nomine Salomonis, & in illius rei argumentum habere ſe teſtatur multa vocabula ex eo collecta, quæ non alibi extant quàm in Daniele, Eſdrâ & Chaldæis Interpretibus. Auctor eſt Hieronymus, priſcos Hebræos inter cætera Salomonis ſcripta quæ antiquata ſunt, de hoc quoque obliterando cogitâſſe, *eò quòd vanas aſſerat Dei creaturas*; qua in re concordat Hieronymus cum Talmudiſtis ac Judæis recentioribus: ſed Doctores iſtos multa ex ſuo ingenio commentos eſſe nemo ignorat.

R. Dav. de Pomis, in Lex. Hebr.

Hieron. Comm. in Cap. 12. Eccleſ.

A quo ſcripta fuerit hiſtoria quam ſub nomine Eſtheris legimus, incertum eſt. De tempore tamen quo illa condita fuerit, omnes fere tum Judęi tum Chriſtiani conſentiunt. Sive enim auctores illius ſint viri Synagogæ magnæ, uti ſentiunt Doctores Talmudici, ſive Eſdras, quę Patrum nonnullorum ſententia eſt, ſive Mardochæus, ut probabiliùs exiſtimat R. Aben Eſra, & liber ipſe teſtari videtur, de tempore quo ſcripta fuerit hiſtoria Eſtheris lis nulla movebitur. Unde nec malè conjicit Hugo Grotius, Eſdram libro ſuo & hiſtorię quam ſcripſit Nehemias, attexuiſſe hiſtoriam Eſtheris, quę medio temporum eorum quæ duobus

bus illis libris narrantur contigerat, quam à Mardochæo quoque ſcriptam fuiſſe agnoſcit idem Grotius.

Canticum Canticorum non alium auctorem habere quàm Salomonem, docet ipſa operis inſcriptio quod illius nomine prænotatur. Conſtat præterea ex libro III. Regum, eumdem Salomonem Parabolas, ſive ſententias, & Cantica compoſuiſſe. Liber autem ille, teſte R. Aben Eſra, quia fuit Canticorum Salomonis præſtantiſſimum, ſortitus eſt nomen Cantici Canticorum, quaſi dixeris excellentiſſimum carmen. Dubitârunt tamen nonnulli, utrùm opuſculum iſtud quale nunc exſtat, à Salomone ſcriptum fuerit, an verò ex integro illius Canticorum volumine excerptum. Carmen autem illud quo Salomon cum Salamitide loquens inducitur tanquam ſponſus cum ſponſa, explicatu difficillimum eſt non ſolùm ob loquutiones paulò audaciores, frequentioreſque ſimilitudines quæ à noſtris conſuetudinibus abhorrent; ſed etiam quòd nomina interloquentium non annotentur, ut in libro Jobi: nam prȩter Salomonem & illius Sponſam interloquentes, etiam ſunt duo chori Juvenum & Virginum. *Aben Eſr. Præfat. in Cant.*

De libro Jobi mirum eſt quàm ſecum diſſideant Judȩorum Magiſtri. Rem verè geſtam in hoc opere non narrari putant Doctores Talmudici, quibus aſſentiuntur R. Moſes Ben Maimon & alii pauci; ſed eſſe figmentum, ſeu Parabolam, quæ ingens pietatis ſimul & patientiæ exemplum oſtendat: & his ſuffragantur etiam Chriſtianorum nonnulli. Imò nec defuêre qui non ſolùm operis iſtius argumentum confictum exiſtimârunt, ſed & Jobi quoque nomen volunt ex primis libri verbis deſumptum, ubi legimus *Jobad jom.* Illa enim quȩ verbis iſtis prævia ſunt, Prologi inſtar addita fuiſſe arbitrantur. Sed Ezechielis Prophetȩ teſtimonium, qui Noë, Danielis, Jobique ſimul meminit, demonſtrat commentitium non eſſe Jobi nomen; & eos qui ita ſentiunt acerrimè impugnat ſapiens Aben Eſra, qui ſuſpicatur illum fuiſſe ex poſteris Eſau, idque denotari ex loco Huz unde ortus dicitur. Similiter rem uti narratur geſtam fuiſſe, docent Jobi & illius amicorum nomina & alia complura quæ his adjunguntur, etſi non pauca ſint quæ ad Parabolam magis quàm ad hiſtoriæ veritatem accedant. De auctore verò ſcripti illius longè minùs adhuc conſtat: alii quippe illud ad Moyſem referunt, alii ad Iſajam, alii ad ipſummet Jobum aut ad ejus amicos. Neque etiam inter ſe conſentiunt qui operis hujuſce au- *Aben Eſra Comm. in Cap. 1. Job.*

ctorem faciunt Moyſem: ſunt enim qui ab eo ſolùm ex aliena lingua Hebraicè converſum putant. Sed his prætermiſſis, ſi quid etiam in re obſcura licet ſuſpicari, illos minùs recedere à veriſimilitudine arbitror, qui operis illius confectionem ad tempora Captivitatis Babylonicæ revocant: dictio enim ſæpiùs vix Hebraica eſt, ſcatet loquutionibus Chaldaicis, & ſapit hominem qui ex alieno commercio ſermonem Hieroſolymitanum infecerat. Quo ſenſu explicanda ſunt Hieronymi verba, aſſerentis Jobum ſe convertiſſe ex Hebraico Arabicoque ſermone & Syro. Quibus omnibus accedit Judæos, quorum res tùm temporis videbantur deſperatæ, magna ex illo opere tuliſſe ſolatia. Rem itaque dudum geſtam Scriptor narrat: & quia Poëtam agit, licèt argumentum quod tractat non ſit fictitium, orationem floridam & figuratam adhibet, veriſque interdum adjicit quæ ſunt tantùm veriſimilia, ſervato tamen ſemper perſonarum loquentium decore. Jam de Prophetis nonnulla ſubjiciamus.

Auguſt. Quæſt. in Exod. Prophetæ à B. Auguſtino appellantur enunciatores verborum Dei hominibus: illi enim veluti Divinæ Legis Interpretes concionabantur ad populum, quem doctrinam à Moſe traditam docebant ſtabilitâ illius auctoritate. Deinde minas & promiſſiones quas Moyſes in genere tantùm promulgaverat, hi ſuæ ætatis rebus accommodabant, idque Oratorum more; unde fit ut comparationum ſimilitudinibus, metaphoris & hyperbolis abundent, ſimplicique ac nudâ rerum narratione haud contenti, eas verbis exaggerent. *Neque enim*, ut auctor eſt Hieronymus, *ſimplex à Prophetis hiſtoria & geſtorum ordo narratur, ſed anigmatum plena ſunt omnia, aliudque in verbis ſonant, aliud tenetur in ſenſibus, ut quæ æſtimaveris planâ & inoffenſâ currere lectione, ſequentium rurſus obſcuritatibus involvantur.* *Hieron. Præfat. lib. 18. Comm. in Iſai.* Non ita autem futura vaticinantur Prophetæ, quin jam facta ſæpius referant, ut evidentiſſimè probari poteſt ex Zachariæ Prophetia, quæ magnam partem rei præteritæ & quæ tùm gerebatur, narratio eſt. Quo modo diligentiſſimus Scripturæ Interpres Joannes Mercerus in explicandis verbis quibuſdam Prophetæ Amos, Judæorum expoſitionem improbat, qui de rebus futuris ibi agi contendunt, cùm de re jam præterita agatur; moxque verba iſta ſubjungit, quæ notatu digna ſunt: *Laboramus penuriâ librorum ſacrorum,* *Mercer. in Cap. 9. Amoſ.*

rum, ac ſæpè in Prophetis pleraque legas facta, quæ in ſacris hiſtoriis quæ hodie extant non reperias. Prophetas ſimiliter teſtatur Hieronymus in ſuis narrationibus non attendere interdum ad rerum ipſarum ordinem quo geſtæ fuerint. *In Prophetis*, ait, *hiſtoriæ ordo non tenendus, cùm inpræſentiarum ſub eodem Rege priora poſteà, & poſteriora antè dicantur.* Præpoſterum illum ordinem tribuit Pſeudo-Dorotheus Scribis qui Prophetarum vaticinia ex illorum ore excepta referebant in chartas; quaſi Prophetæ ipſimet conciones quas habebant ad populum non commendaſſent literis. Idem obſervavit de Hieremiæ vaticinio Cornelius à Lapide, qui exiſtimat Baruch Scribam illius Prophetæ omnes ejus Prophetias diverſo tempore editas in unum volumen collegiſſe, neglecto temporis ordine quo editæ fuerant. Fatetur & ipſe Joannes Calvinus, Prophetarum vaticinia eo quo decebat ordine diſpoſita ad nos uſque non perveniſſe; non indè tamen illorum divinitati quidpiam detrahi arbitratur. *Qui diligenter*, inquit, *& cum judicio verſati ſunt in Prophetis, mihi concedent non ſemper fuiſſe quo decebat ordine digeſtas illorum conciones; ſed ut ferebat opportunitas, inde conflatum fuiſſe volumen.* Exiſtimat Sacerdotum operà, quorum officium erat Prophetias ad poſteros commendare, libros Prophetarum, etſi his infenſiſſimi eſſent Sacerdotes, conſervatos fuiſſe. Scribit præterea idem Calvinus, Prophetas poſtquam concionem habuère ad populum, brevem illius ſummam collegiſſe, quæ valvis affixa ab omnibus legeretur, poſteaque à miniſtris Templi inde ablata in theſaurum reponebatur in perpetuum rei illius monumentum: unde confectos fuiſſe conjicit qui nunc extant Prophetarum libros. Verùm ex verbis Iſaiæ & Habacuc, quos veritatis illius teſtes profert Calvinus, id unum probari poſſe videtur, Prophetas vaticinia ſua apertè ac dilucidè, ut ab omnibus intelligerentur & legi poſſent, ſuper tabulas deſcripſiſſe: de valvis autem Templi, quibus illa affixa fuiſſe putat, nulla prorſus fit mentio. Pariter brevem duntaxat eorumdem vaticiniorum ſummam ab ipſis Prophetis collectam fuiſſe, non verò integras conciones ab iis deſcriptas, fingit perperam; quanquam illas quas nunc habemus Prophetias integras eſſe, nemo rei criticæ peritus dixerit. Verùm defectus ille, ſi quis ſit, à Prophetis non videtur profectus. Idem Calvinus & eum ſequuti Genevenſes, inſcriptiones

Hieron. Comm. in Cap. 25. Hierem.

Doroth. de vita & morte Prophet.

Cornel. à Lapide.

Calvin. Præfat. in Iſaj.

quæ Prophetarum nomina, & editarum Prophetiarum annos indicant, à Sacerdotibus, quorum fuit illas in Templo aſſervare, majoris lucis causâ adjectas fuiſſe ſuſpicantur. Hæc ſiquidem ſunt illorum verba: *Il ſemble que ces titres ayent eſté ajoûtez aux revelations des Prophetes par les Sacrificateurs & Levites qui avoient charge de garder les Propheties au treſor du Temple, aprés qu' elles avoient eſté propoſées au peuple ſuivant la coûtume des Prophetes.* Quam Genevenſium opinionem ſuffragio ſuo comprobavit Hugo Grotius. Id tantùm inter hunc & illos eſt diſcriminis, quòd has inſcriptiones non Sacerdotibus & Levitis tribuat, ſed viris Senatûs magni qui Prophetarum ſcripta collegerunt, prænotaveruntque tempora ſcriptionis. Hoc videtur probabilius, quia in confeſſo eſt fermè apud omnes, Senatum cui Eſdras præfuit, nonnulla ſacris codicibus connexionis & explicationis causâ adjeciſſe. Ita quoque Thomas putat inſcriptiones quæ Pſalmis aliquot apponuntur, eumdem Eſdram auctorem habere, factaſque fuiſſe, *partim ſecundùm ea quæ tunc agebantur, & partim ſecundùm ea quæ contigerunt.* Demum veriſimile etiam eſt hiſtorias illas, quę Prophetarum quorumdam concionibus inſertę reperiuntur, ab iiſdem Senatoribus additas fuiſſe dum ſacros codices recognoſcerent formarentque quem nunc habemus Scripturę Canonem. Secundùm quam rationem putant nonnulli verba illa quę leguntur Hieremiæ Capite 51. *Hucuſque verba Hieremiæ*, Prophetæ hujus vaticinium claudere, Caputque quod ſequitur Prophetiam non eſſe, ſed hiſtoriam, quæ ex fine libri IV. Regum ſumpta fuerit. Et in hoc Judæorum Magiſtri conſentiunt cum pluribus Doctoribus Chriſtianis. Auctor eſt enim R. David Kimchi, verba illa, quæ uſque ad finem vaticinii Hieremiæ allata ſunt, ad hujus Prophetiam non pertinere; ſed eum qui librum hunc deſcripſit, huc conjeciſſe deportationis hiſtoriam qualis extat in fine libri Regum. Conjicit Abravanel Eſdram, ſeu Synagogæ magnæ Senatores, ſupplementi illius auctores eſſe, quo etiam modo Ezechiæ Regis hiſtoria ex libri II. Regum Capite 18. in Iſaiæ Prophetiam tranſlata eſt. Ex his omnibus facilè dignoſcetur qui fuerint apud gentem Hebræam Prophetæ, quale illorum officii munus, & quę eorumdem ſcribendi ratio. Præterea id etiam videtur animadverſione dignum, quòd Prophetę non ſolùm conciones ad populum habuerint, ediderintque de rebus futuris vaticinia, ſed & hiſtorias ſuorum temporum ordine digeſtas in Acta publica retulerint. Quo pacto Iſajas, qui

Genev. in edit. Bibl. ann. 1665. Præf. in Iſaj.

Grot. Annot. in Cap. 1. Amoſ.

Thom. Comm. in Pſalm. 6.

R. Dav. Kimchi, Comm. in Cap. 51. Hierem.

qui Regis Oziæ geſta deſcripſiſſe dicitur, non minùs hiſtorici quàm Prophetæ nomen reportabit. Vel potiùs Prophetæ nomen apud Hebræos iſta omnia complectitur; ita ut quicunque divinæ voluntatis erant interpretes, ſeu vaticinia ederent, ſive res ſuorum temporum conſcriberent, Prophetæ appellarentur. Ex quo haud dubiè venit ut priſci Judæi *Neviim*, ſeu Prophetarum nomine inſignierint Joſuæ, Judicum, Samuelis & Regum hiſtorias, quòd hæ deſcriptę eſſent à viris qui in eorum Republica Spiritu Sancto afflati, Prophetæ nominabantur. Quo etiam ſenſu verè affirmavit Joſephus, apud gentem ſuam non à quibuſlibet libros componi, ſed à Prophetis tantùm. Vim quoque vocis illius probè aſſequutus eſt Jonathan, qui pro dictione Hebræâ *Navi*, *Propheta*, aliam quæ ſignificat Scribam in ſua Paraphraſi interdum ſubſtituit; quaſi qui Prophetæ appellantur, iidem ſint atque Scribæ. Neque aliud ſapientiſſimus Eſdras in ſacris codicibus nomen obtinet, quàm Scribæ peritiſſimi. Verùm de Scriptoribus ſacris ſatis ſuperque hactenus dictum ſit. Libros Apocryphos, ſeu quos non admittit Judæorum armarium, ſilentio præterire viſum eſt, quia illorum auctores, ut præfert nomen *Apocryphi*, occulti ſunt & incerti. Ceſſet itaque doctiſſimus Voſſius optimum Simonium & de literis ſacris benè meritum allatrare, qui de Scriptoribus Veteris Teſtamenti nihil in publicum edidit, quod jam à viris graviſſimis iiſdemque pietate & eruditione conſpicuis approbatum non fuerit. *In malevolam animam non introibit ſapientia.*

FINIS.

EX-

EXCERPTA
EX
DISQUISITIONIBUS CRITICIS
RICHARDI SIMONIS,
Gallicanæ Eccleſiæ Theologi.

EXCERPTUM I.

SOlas Judæorum Scripturas veras eſſe ac primigenias, communis eſt Theologorum, quos vulgò Proteſtantes vocant, opinio; qui inter diſputandum cum Doctoribus Catholicis, ad codices Hebræos ſemper recurrunt, ſiquando ab his diſſentiat Latinus Interpres, quem in multis erràſſe arbitrantur. Inde factum eſt, ut Theologi illi, qui Reformatorum nomen ambiunt, antiquas Eccleſiæ verſiones parvi fecerint, ſi perpaucos excipias, qui nævos etiam in contextu Judaico, non ſecus ac in illius Interpretibus, deprehenderunt. Verùm longè ultra progreſſus Iſaacus Voſſius à receptis Proteſtantium moribus receſſit, ac palàm Judæos falſitatis accuſavit, quòd multa è ſuis codicibus Chriſtianæ Religionis odio de induſtria poſt Chriſti adventum & everſa Hieroſolyma, expunxiſſent; eoſque qui Judæorum cauſam agunt acriter ſuggillat, & Doctores ſuæ ſectæ, qui hodiernam codicis Hebræi lectionem tueantur, appellat *aſellos caſſos lumine & intellectu, togâ cinctos profeſſoriâ, pro clypeo geſtantes Biblia Maſorethica cum omnibus ſuis punctis.* Firmiſſimas Voſſium aſſertionis ita liberæ rationes habere, quis non credat? At quàm graviter allucinatus ille fuerit, ex his quæ mox dicentur manifeſtum fiet. *Quis locus*, inquit, *qui de Meſſia agat in ſacris occurrit literis, quem illi non corrumpere aut ſiniſtrâ interpretatione enervare ſunt conati?* Et paulò poſt: *Cùm viderent tempus adventûs Meſſiæ præteriiſſe, expleti quippe erant anni ſex mille à creatione mundi, ut lucrarentur annos bis mille, tota quatuordecim ſæcula è codicibus*

Iſaac. Voſſ. Epiſt. ad Andr. Colv.

Voſſ. Diſſert. de Sept. Præfat.

dicibus ſuis expunxerunt: reſidua quinque vel ſex ſæcula ut abolerent, decurtârunt intervalla Judicum, omittendo Anarchias, & contrahendo ſpatia Regum Perſicorum. Hoc pacto totis bis mille annis menſuram temporis mulctârunt. Sed hæc mera ſunt Voſſii commenta, qui non ſolùm Judæos accuſat, ſed & à Samaritis idem facinus commiſſum fuiſſe auctor eſt, licèt diſpari ratione. *Notatur Voſſius.* Verùm priſci Eccleſiæ Patres Africanus, Origenes, Euſebius, Hieronymus, Auguſtinus & alii qui hanc Judæorum codicis ab Hebræis exemplaribus in rebus chronologicis diſcrepantiam animadverterunt, de hac depravatione Judæis objicienda nunquam cogitârunt. Imò Auguſtinus hac in parte Judæorum exemplar Græco præferendum eſſe non veretur interdum aſſerere, in eaque eſt opinione, *ut ei linguæ potiùs credatur, unde eſt in aliam per Interpretes facta tranſlatio.* *B. Auguſtin.* Juſtinus Martyr, qui diſputans adverſus Tryphonem Judæos variis modis exagitat, *B. Juſtin.* ut Græcam, quę tunc ſola in Eccleſia auctoritatis aliquid obtinebat, LXX. Seniorum interpretationem vindicaret, de mutata ab iis Chronologia, ut cauſæ ſuæ patrocinarentur, ne verbum quidem protulit.

Pręterea, ſi Judæis in mentem veniſſet codices Hebræos corrumpere, ne tempus quo in ſacris literis venturum eſſe Meſſiam ſignificatur elapſum eſſe videretur, longè potiori titulo Danielis vaticinium, quod accuratè tempus illud obſervat, quàm libros Moyſis aut Judicum, depravâſſent. Prophetiam autem Danielis, quæ magnam partem Meſſiæ tempora reſpicit, integram remanſiſſe in confeſſo eſt apud omnes, & hâc Judæos valde premi negare non audet ipſe Voſſius. Sed latebras quærens affirmat antiquos Judæos non tantùm Danielem à choro Prophetarum ſegregâſſe, ſed & negâſſe fuiſſe Prophetam. Verùm nunquam intellexit vir doctus, quo ſenſu Judæi Danielem Prophetarum choro minimè adſcriberent. De hoc negotio, uti jam ſupra obſervatum eſt, fruſtra Chriſtiani cum Judæis diſputant: utrique enim lubentes agnoſcunt in libro Danielis multa extare de Meſſia venturo vaticinia, & hunc Spiritûs Sancti opus eſſe non ſecus ac reliquos Scripturæ Sacræ libros. De Davide eadem prorſus fingunt Judæi, atque de Daniele: non ideo tamen Spiritûs Sancti afflatum ab eo removent. Contrà in Pſalmis etiam multa haberi quæ venturum Meſſiam prænunciant, palàm aſſerunt, & ſi quid ſit inter illos & Chriſtianos hac in parte diſcriminis, mera eſt de nomine, ut jam alibi probatum eſt, controverſia: dum illi aliter Scripturæ Sacræ libros partiuntur

 atque

atque Chriſtiani. Sed ſuo ſeipſum gladio jugulat Voſſius, dum ob res chronologicas Judæos falſitatis reos peragit; quandoquidem hodierna contextûs Hebraici Chronologia Judæos longè magis urget, quàm illa quæ ex Græca LXX. Interpretum verſione ducitur; nec id Judæi ipſi diffitentur in libris Talmudicis, ubi non eunt inficias jam expletum fuiſſe tempus quo venturus erat Meſſias, ſed addunt illum propter eorum iniquitates non adveniſſe. Hæc ſunt Talmudiſtarum verba. *Domûs Eliæ traditio hæc eſt: Mundus conſtabit ſex annorum millibus: annorum erunt duo millia inanitatis, ſeu ante Legem: duo etiam millia annorum Legis: & duo millia annorum temporis Meſſiæ. Sed ob iniquitates noſtras, quæ multæ ſunt, præteriêre anni illi, qui jam elapſi ſunt.* Voſſius, qui iſtud Eliç effatum ad inſtitutum ſuum trahere conatus eſt, in pluribus erravit: primò enim laudare videtur illud quaſi revera ab Elia Propheta, aut ex ejus libro, *quem olim*, inquit, *Veteris Teſtamenti ſcriptis annumeratum fuiſſe conſtat*, deſumptum fuerit. Sed Elias iſte Doctor fuit Talmudicus, ſicuti R. Hillel, R. Schammai, R. Johanan, & alii bene multi quorum nomina & ſententiæ in Talmude referuntur. Deinde figmentum eſt quod ait bis mille annos qui Legem Moyſis præceſſêre non à principio creationis debere numerari, ſed à Diluvio, vel ab illo tempore quo Noæ dixit Deus, velle ſe mundum perdere. Longè ſiquidem diverſa eſt hoc loco Judçorum ſententia de ſex annorum millibus quibus mundus duraturus erat, ſecundùm Magiſtri Eliæ traditionem. Vaticinii enim illius fundamentum ex ſex diebus creationis petitum eſt; ita ut ſicuti Deus intra ſex dierum ſpatium mundum creavit, ſimiliter idem mundus ſex annorum millibus perduraturus ſit: idcirco annorum mundi ſupputatio inde jam à prima rerum omnium creatione ſumi debet. Magiſtri qui Commentariis ſuis Talmudis libros illuſtrant, bis mille annorum numerant à primo homine condito uſque ad tempus illud quo Abraham relicto idolorum cultu veram Dei unius Legem amplexatus eſt. Tunc ſecundùm illorum ſupputationem annum vitæ agebat quinquageſimum ſecundum. Frigida autem ſunt quæ profert idem Voſſius, ut probet ex B. Petri Epiſtola, mundi de quo agitur initium arceſſendum eſſe à Diluvio, quòd Apoſtolus ille veterem mundum eum vocaverit qui Diluvium præceſſit; terram verò quam nunc habitamus mundum alterum: hçc, inquam, frigida ſunt & extra propoſiti hujuſce rationem. Sed non eſt cur fictitiæ Doctoris Eliæ de mundi duratione

Talm. in Tractat. Sanhedr. & in Aveda Zara.

Voſſ. de Sibyllin. Oracul. cap. 8.

Talmudiſtarum ſententia de mundi duratione.

duratione Prophetiæ diutius immoremur, neque etiam ratio habenda eſt libri illius Prophetiarum Eliæ, quem falsò putat Iſaacus Voſſius, Eliæ Talmudici nomine deceptus, inter Veteris Teſtamenti libros olim collocatum. Alias ſi quæ ſint majoris momenti probationes ab eodem Voſſio productæ adverſus Judæos, expendamus.

Nonnulla deinde Voſſius adverſus Judæos congerit, ut conficiat illos non pauca Scripturæ Sacræ loca mutilâſſe, atque in primis Juſtinum Martyrem opponit, qui ſcribat complura olim à Judæis inquinata fuiſſe exemplaria. Verùm jam iis omnibus quæ ex Juſtini auctoritate ſumi poſſunt rationibus abundè ſatisfecimus. Contextum Hebræum nunquam conſuluit Juſtinus, imò nec conſulere potuit; cùm ex illius ſcriptis manifeſtum ſit, eum linguam Hebræam non calluiſſe. *Sed quos non luſus*, inquit Voſſius, *dediſſet ſanctiſſimus Martyr Tryphoni & innumeris aliis inter quos verſabatur Judæis, ſi non vera fuiſſent ea quæ illis intentat crimina?* Sed hæc argumentandi ratio digna non eſt homine erudito, qui in evolvendis B. Juſtini libris deprehendere poterat multa illi excidiſſe. At pergit Voſſius. *Vaticinium de Chriſto quod occurrit Pſalmo 22. ubi pro* foderunt *ſubſtitutum eſt* tanquàm leo, *fuiſſe ab iis depravatum fatentur plerique Chriſtiani, exceptis Fanaticis quibuſdam & ſeſqui-Judæis.* Verum quidem eſt ob id à pleriſque Theologis in jus vocari Judęos, quaſi deditâ operâ locum iſtum corruperint. Sed abſit ut Fanaticos ac ſeſqui-Judæos illos eſſe pronunciem, qui hoc crimen à Judæis amoliuntur, cùm R. Jacob Ben Hajim Maſoræ inſtaurator lectionem *caru*, *foderunt*, quæ Chriſtianis favet, in nonnullis exemplaribus ſe inveniſſe palàm teſtetur. Neque mirum videri debet, quòd Maſorethæ eam, quæ cauſam ſuam magis tuebatur, lectionem amplexati fuerint. Eam quidem quam Græci Interpretes & Hieronymus repræſentant veriorem eſſe agnoſco; non ideo tamen accuſandi ſunt Judęi qui è duabus lectionibus unam ſelegerint, quę ad res ſuas magis accommodabatur. Quin & fieri poteſt ut ea ſolùm in Maſorethicis exemplaribus lectio exhiberetur, quam hodie exhibent. In lectionibus *cari* & *caru* parùm eſſe diſcriminis, nôrunt omnes qui rei criticæ periti ſunt, & quàm facilis ac frequens ſit literarum *Jod* & *Vau* inter ſe permutatio. Neque dixeris literam *Aleph* in dictione *cari* ſcriptam reperiri, minimè verò in dictione *caru*, adeoque mutationem non ita facilem fuiſſe. Sed alia ſunt, & quidem haud infrequentia in

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 8.

Notatur Voſſ.

R. Jacob, in Bibl. Venet.

ſacris codicibus ſuperfluæ hujuſce literæ exempla, quæ Maſorethis ipſis non fuêre incognita. Quare Græci Interpretes & B. Hieronymus illam veluti ſuperfluam reticuerunt, vel ab eorum exemplaribus aberat; ſecus verò Maſorethæ, qui illam agnoſcunt.

Vana ſunt etiam quæ ex loco Zachariæ, Cap. 12: 10. objicit Voſſius, quaſi antiquam Judæi lectionem, quam priſci Interpretes in ſuis exemplaribus habuere, de induſtria mutaverint: at nemo non, artis criticæ peritus, judicabit hanc diverſitatem ortam eſſe ex diverſis exemplaribus, dum in aliis legitur *dakeru*, in aliis autem *rakedu*, ob facilem videlicet literarum *Reſch* & *Daleth* in ſe invicem permutationem. Nec video cur ob id, & alia id genus ſexcenta, Judæi potiùs in crimen falſitatis adducantur, quàm Græci, Latini, cæterarumque nationum Scribæ, qui ſimiliter in deſcribendis ſuis codicibus labuntur. Hanc literarum ſimilium commutationem in omnibus linguis reperiri neceſſe eſt, unde poſtea in gens codicum nata eſt diſcordia. Qua de re conſulendum eſt in primis Scioppii de Arte Critica opuſculum, qui totum iſtud negotium egregiè illuſtravit. Leo quoque Allatius, vir in evolvendis codicibus MSS. diu verſatus, varia Criticorum in rei hujuſce confirmationem loca congeſſit: cujus verba huc referre non pigebit ex illius animadverſionibus in Antiquitatum Etruſcarum Fragmenta, quæ ab Inghiramio edita fuerant. *Præterea*, inquit, *tot exſcriptorum errata, tot literarum, tot nominum in antiquorum monumentis mutationes, ſi ingenuè agimus, à nullo alio quàm à capitalibus hiſce corrivârunt, ob literarum ſimilitudinem quam inter ſe capitales, non autem minuſculæ, ſervant. Exemplis, ſed pauciſſimis, ex aliorum animadverſionibus agamus, ne iſta curioſiùs ipſe perquirere, ab inficeto neſcio quo, dicar. Joſephus Scaliger in Varronem de Re Ruſtica, lib. 2. cap. 3. Mediam non Meliam propter familiarem veteribus τῶ L in D mutationem, ut Melicæ contra gallinæ dictæ, quæ Medicæ dici debebant; & alibi librarios imperitos ſæpè pro I, L, & contrà ſcribere. Godeſchalcus Stewichius in libro* 1. *Appuleii ait, ſæpè in mutuum locum immigrâſſe has literas,* D *&* T; *& in libro* 5. *cauſam depravandi ſententiam aſſerit ſimilitudinem literarum* B *&* P; *nam & has, ut &* R, *non ſemel ex affinitate commutatas, teſtes Quintilianum & Plinium adducens, quorum verba & monita de majuſculis & Romanis literis accipienda, quòd iis antiquis in libris deſcribendis uſi fuiſſent. Joannes Iſacius Pontanus in Gloſſario priſco Gallico, non in diſſimili argumento,* B *&* P *mutationem, ſolennem metaſtaſin*

Leo Allat. in Antiq. Etruſc. pag. 55.

ſtaſin vocat. Scioppius de Critica tradit, exemplisque ex variis fusè probat, C *in* G, D *in* L, F *in* E, P *in* B *&* R; *& vice versâ,* L *in* D, E *in* F, R *&* B *in* P, *ob ſimilitudinem commigrâſſe.* Habent quoque inter ſe quamdam ſimilitudinem majuſculæ Græcorum literæ. Ita facillima eſt literarum Græcarum Β, Γ, Ρ, necnon Γ & Τ, atque Δ & Λ commutatio. Quibus addi poſſet non tantum inter literas etiam minuſculas reperiri diſcrepantiæ, quin ſæpius ob earum quam ſervant inter ſe ſimilitudinem, aliquid confuſionis oriatur. Quo pacto, ut innumera ſileam, quando apud Græcos legendum ſit ἡμῶν, quando ὑμῶν, & apud Latinos *orbis* vel *urbis*, ſæpè in incerto eſt. Varias codicum ſuorum lectiones ſibi objiciunt Chronographi, Hiſtorici & alii paſſim, quorum exempla ubique proſtant: exempli causâ, hactenus Dagobertum Francorum Regem Nanthildem, puellam elegantis formæ, è Monaſterio raptam, totius gentis conſilio uxorem duxiſſe communiter receptum fuerat. Verùm ætate noſtrâ viri clariſſimi, Jacobus Sirmondus, Adrianus Valeſius & alii in codices MSS. inciderunt, qui non habeant, *Nanthildem, unam ex puellis de Monaſterio, in matrimonium accipiens Reginam ſublimavit*, uti pravè Fredegardi contextum Aimonius laudaverat; ſed, *Nantechildem unam ex puellis de miniſterio accipiens*, &c. ſicut in MS. Fredegardi codice à ſe lectum fuiſſe animadvertit Sirmondus. Ejuſmodi allucinationes, quæ non ſolùm ex literarum ſimilitudine, ſed & ex innumeris aliis cauſis naſcuntur, reperire eſt in omnibus manu exaratis, cujuſque linguæ ſint ac conditionis. Unde poſtea lectionum monſtra orta ſunt, quæ Criticorum ingenia valdè contorquent, & graviſſima inter Grammaticos diſſidia excitant. Ita qui ſe germanos Ciceronis imitatores jactitant, ſuam ſibi interdum Ciceronianiſmi imperitiam exprobrant, non aliam ſæpè ob cauſam, quàm quòd diverſis in evolvendis Ciceronis operibus codicibus uſi fuerint, quorum indolem bellè notavit Henricus Stephanus.

Henric. Stephan. Præfat. Caſtigat. in Cicer.

Sed ne ea quæ ab imperitis duntaxat ignorari poſſunt, prolixiùs annotem, unam operum Ciceronis editionem in exemplum proferam, quæ ex officina Elzeviriorum anno M. DC. LXI. accurante Schrevelio, prodiit; in qua editione diverſę aliarum editionum codicumque manu exaratorum lectiones ad oram libri utiliſſimè relatæ ſunt. Si & in Hebraicis exemplaribus idem præſtitum fuiſſet, & ad illorum margines variantes omnes lectiones, quę

ex diverſis codicibus cùm MSS. tum editis, necnon ex vetuſtis tranſlationibus ſumi poterant, fuiſſent obſervatæ, Judæos ob hanc codicum diverſitatem exemplaria ſua corrupiſſe nemo ſanus dixerit; ſed ex diverſis iſtis lectionibus meliorem quiſque ſeligeret, ut olim Hieronymus, qui Commentariis ſuis in Prophetas à Græca LXX. Interpretum tranſlatione ſæpius recedit. Ita, Magiſtrorum ſuorum lectioni addictiſſimus, in Caput 2. Oſeæ, hęc animadvertit: *Pro ſaltu quoque, quod Hebraicè dicitur* jaar, *LXX. tranſtulerunt* teſtimonium, *Reſch & Daleth literarum falſi ſimilitudine: ſi enim pro Reſch Daleth legatur*, teſtimonium *dicitur; ita duntaxat ut Jod litera non legatur.* Iterum ad Caput 5. ejuſdem Prophetæ notat LXX. Interpretes, quòd pro חדש *menſis*, legerint חסיל *rubigo.* Et ad Caput 9. quęrens cur ubi LXX. habent, *Caro mea ex eis*, ipſe verterit *Cùm receſſero ab eis*, hæc habet: *In eo loco in quo nos diximus, Va eis cùm receſſero ab eis, LXX. & Theodotio tranſtulerunt, Væ eis caro mea ex eis; quærenſque cauſam cur ſit tanta varietas, hanc mihi videor reperiſſe, caro mea linguâ Hebraicâ dicitur* beſari. *Rurſum ſi dicamus, receſſio mea, ſive declinatio mea, dicitur* beſuri. Simili ratione nihil cauſæ fuit cur Hieronymus à recepta illa LXX. Seniorum verſione, Ποῦ ἡ δίκη σου, *Ubi cauſa tua*, recederet; quam ſuâ auctoritate B. Paulus confirmaverat, niſi quòd aliam lectionem præferrent ejus exemplaria, & pro איה *ubi*, per transformationem literarum legeret אהי *ero.* Similem tranſpoſitionem longè ſatius eſt obſervare in *dakeru*, *transfixerunt*, & *rakedu*, *inſultarunt* apud Zachariam, quàm Judæos cum Voſſio ſuggillare, quaſi mutationem iſtam in contextum deditâ operâ invexerint. Sed his aliiſque ejuſdem naturæ diverſitatibus contexendis ſuperſedeo, ne prolixiori eorum recenſione moleſtus ſim, maximè cùm à Theologis, qui ſuis explanationibus ſacra volumina illuſtrârunt, diligenter obſerventur.

B. Hieron.

Rectè quidem Voſſius Judæorum codices in multis vitiatos eſſe ſcripſit: quorum ſcilicet eadem omnino ſors fuerit atque Græcorum Latinorumque librorum; dignuſque eſt Georgius Hornius qui ſibilis omnium excipiatur, cùm doctiſſimo Voſſio opponit ſanctiones Regum, Principum ac Magiſtratuum, quibus volunt ut eæ ſolùm in Eccleſiis contextûs Biblici verſiones legantur, quæ ad exemplaria Hebraica adornatæ fuerint; quaſi verò ejuſmodi ſanctiones Principum codices Judęorum ab omni prorſus menda integros ſervare potuerint. At in eo caſtigandus etiam Voſſius, quòd nonnullos

nullos ejuſmodi errorum à Judæis conſultò in ſua exemplaria & ex odio Chriſtianæ Religionis invectos fuiſſe pertinaciùs contendat. Ita ad verba iſta Geneſeos, *Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux* Geneſ. *de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt*, hæc animadvertit: *Hunc* 49: 10. *locum non tantùm in verſione Græca, verùm etiam in omnibus codicibus* Voſſ. de Septuag. *Hebræis mutilârunt Judæi, reſcribendo* שילה *pro* שלה, *uti obſervatum* Interpr. *compluribus, quorum opinionem confirmat codex Samariticus.* cap. 8. Sed quis neſciat olim in contextu Hebræo literam *Jod* ante inventa puncta vocalia, modò *i*, modò *e* vocalium locum tenuiſſe? & hanc non ſolùm, ſed & alias vocales, quas vulgò *Ehevi* appellant, pro Scribarum arbitrio neglectas fuiſſe? Sive igitur ſcribatur שילה, ut in hodiernis Maſoretharum codicibus, ſive שלה, uti legiſſe videntur LXX. Interpretes, ob id in crimen falſitatis adduci non debent Judæi, qui in ſuis exemplaribus vocalem *Jod* retinuerunt. Fieri etiam poteſt ut Græci Interpretes eam in ſuo exemplari legerint, quandoquidem idem eſt omnino dictionis illius ſenſus, ſive per *Jod*, ſive abſque *Jod* efferatur, quia litera *Jod* non minùs per vocalem *e* quàm per *i* poteſt pronunciari. At Maſorethæ, qui legendum eſſe *ſchilo* arbitrati ſunt, priſcam literam *Jod* retinuêre, quâ non obſtante, etiam hodiernis temporibus cum Græcis Interpretibus legere poſſumus *ſchelo*, uti revera legunt nonnulli Judæorum Magiſtri. Hęc non debuit ignorare Voſſius, qui toties Judæos in jus vocat, quique ſcribit, eos qui negant hunc locum à Judæis corruptum eſſe, Prophetias omnes abolere. Eadem omnino codicis Hebræi ratio extitit ante & poſt Chriſti tempora; nihilque prorſus cauſæ eſt, cur depravationes, ſi quę fuerint in illo ante Chriſti adventum, illas tribuat Voſſius errori & incurię librariorum; eas verò quæ in exemplaria Hebraica poſt Chriſti adventum intruſæ ſunt, vitio animi adſcribat. Maſorethis etiam Tiberienſibus plus æquo detrahit Voſſius, dum illos vocat homines barbaros, & in *Ibid. cap.* vernacula quam jactant lingua peregrinos, à quibus nihil aliud 30. quàm vitioſum & ab omni ratione alienum proficiſci potuit. Illos quidem non fuiſſe Prophetas cum Voſſio lubens agnoſco; eoſdem quoque punctorum vocalium & apicum auctores eſſe non diffiteor: at quis inde conficiat eos barbaros fuiſſe, & linguæ Hebraicę imperitos, ac demum Scripturas punctis & apicibus onerari potiùs quàm exornari. Si vera ſunt quę de ſeipſo jactitat Voſſius, vidiſſe plures quàm bis mille codices Hebraicos manu exaratos, artis Maſorethicæ

Digitized by Google

ſorethicę eum prorſus ignarum non fuiſſe credibile eſt. Hęc opus eſt Judęorum Tiberienſium, qui codicis Hebraici lectionem, qualis tunc uſu publico recepta erat, adhibitis punctis vocalibus determinârunt. Maſoræ nomen illi inditum eſt, quòd traditionem ſeu legendi contextûs Hebraici rationem diuturno uſu comprobatam amplexati fuerint. De illorum Critica idem planè judicium ferri debet, ac de Græcis Latiniſque libris, qui à viris eruditis caſtigati & recogniti fuêre. Celeberrimæ apud Judæos Scholę præfuerunt Magiſtri illi Tiberienſes, qui conquiſitis undique Bibliorum exemplaribus, accuratam illorum editionem evulgârunt. Nihil ab illis in hoc negotio præſtitum eſt, quod in crimen verti poſſit. Et hęc illorum correctio, quantumlibet accurata, aliis non obfuit, quin eadem exemplaria adhuc recognoſcerent, eademque etiam noſtrâ ætate ad Græcam LXX. Interpretum verſionem & Latinam Hieronymi recognoſci poſſe exiſtimo, in locis quibus illorum exemplaria à Maſorethicis variâſſe conſtabit. Non ideo tamen Judæos cum Voſſio falſitatis accuſabimus, quia illorum codices iidem omnino non ſunt, atque illi quos ad condendam tranſlationem ſuam adhibuêre Gręci Interpretes: ſed dicemus diverſas lectiones non minùs reperiri in Hebræorum exemplaribus, quàm in Græcorum, Latinorum, cæterarumque gentium libris. Rabbinorum traditionibus ſolò auditu propagatis nihil ſolidi ſubeſſe putat Voſſius; *& quæ ſolo auditu propagantur traditiones*, inquit, *rarò ſolent ad duo vel tria perſtare ſecula*. Sed quid hęc faciunt ad eam de qua in præſentia agitur traditionem? De oralibus Judæorum, ut vocantur, traditionibus, quas meritò à prudentioribus explodi agnoſcit, nulla eſt controverſia; ſed de ea tantùm quæ Maſora appellatur, quamque Judæi Carraitę, qui pleraſque Judęorum traditiones velut anilia commenta reſpuunt, amplexati fuêre. Si hanc rejiciat Voſſius, rejiciat quoque neceſſe eſt librorum Chaldaicorum, Syriacorum & Hebraicorum, qui nonnihil antiquitatis præ ſe ferunt, lectionem: iis enim omnibus, ſimili prorſus ratione atque Hebraicis, puncta vocalia, quę certam facerent illorum lectionem, addita ſunt. Traditionis itaque hoc loco nomine, nihil aliud intelligimus quàm receptam & longo uſu confirmatam codicis Hebraici lectionem. *Sed codex ille*, inquit Voſſius, *mutus eſt, quem nec legere, nedum intelligere, quiſquam ſciat, utpote truncus mediâ ſui parte, nec aliis quàm quas Chriſtianæ fidei inimici appoſuêre inſtructus vocalibus.* Minùſne truncus erat

De Maſora judicium.

Voſſ. Reſponſ. ad nuper. Critic. Refellitur Voſſius.

erat codex ille LXX. Interpretum ætate, cùm nihil omnino punctorum vocalium in eo appareret? Ea eſt linguæ Hebraicæ, ut & cęterarum Orientis linguarum, natura, ut pauciſſimas vocales repræſentet; adeo ut librorum qui ſermone Hebræo, Chaldaico, Syriaco & Arabico ſcripti ſunt, lectio non parum ab uſu dependeat, quem hîc traditionem, ſeu Maſoram, cum Judæis vocamus. Jam à quibus uſus iſte legendi codicis Hebraici ſumi potuit, quàm à Judæis? *Verùm*, inquit Voſſius, *Judæi inimici ſunt Chriſtianæ fidei.* An ideo codices ſuos legere dedidicerunt quia Judæi? Imò niſi Judæi eſſent, codices Hebręos in Synagogis non legerent: nec ab aliis quàm ab iſtis illorum lectio ad Chriſtianos derivari potuit. Judæi quoque erant LXX. Seniores à quibus totus dependet Voſſius, iique non aliam contextûs Hebraici lectionem ſequuti ſunt, quàm quæ uſu publico ætatis ſuę apud Judęos recepta erat. Quapropter id omne quod regerit Voſſius in Hebræum codicem, quòd ſit liber dimidiatus & mediâ ſui parte truncus, affirmari etiam poteſt de codice Hebræo quo uſi ſunt Græci Interpretes: neque tam codex accuſari debuit, quàm linguę Hebraicę ingenium; & ob eamdem rationem reliquæ linguæ Orientales accuſabuntur, quaſi dimidiatę ſint linguæ. Iterum tamen, & uſque ad nauſeam, inculcat Voſſius mutum eſſe Hebręum codicem, &, vel ipſis agnoſcentibus Rabbinis, truncum mediâ ſui parte, utpote veris deſtitutum vocalibus. Sed quæ ſint verę codicis Hebraici vocales fingit ſe ignorare, dum illis eum deſtitutum tam fidenter aſſeverat. Priſcę ſiquidem Hebręorum vocales ſunt, ut ipſe alibi non diffitetur, literę *Aleph*, *He*, *Vau* & *Jod*, quibus & alias adjungit Hieronymus. Sed quòd populi Orientales rarò inter ſcribendum eas adhiberent, puncta vocalia excogitârunt viri Critici, quò facilior promptiorque eſſet librorum lectio. Verùm parum conſentaneè loquitur Voſſius, nec tam ex rei veritate, quàm ex pręſumpta adverſus Judęorum codices opinione.

EXCERPTUM II.

IN rebus criticis non tam quid ab aliis dictum fuerit, quàm quid perſpectis omnibus dicendum ſit, animum debemus advertere, de hoc potiſſimùm ſoliciti, ut non modò quid quiſque loquatur, ſed etiam quid quiſque ſentiat, & qua etiam de cauſa quiſque ſentiat exactiùs inquiramus: plerique enim dum ex aliorum auctoritate mentem ſuam confirmant, Scriptores ſæpius ex ſingulis vocibus, quàm ex ſententiæ perpetuitate & conſtantia ſpectant. Ita quàm fœdè in hac parte erraverit Iſaacus Voſſius, dum Juſtini Martyris aliorumque Patrum teſtimonia in opus ſuum de LXX. Interpretibus tranſtulit, jam oſtendimus, ſimulque illum tam in Judæos quàm in illorum codices plus æquo injurioſum eſſe demonſtratum eſt. Nimirum, ut optimè aliàs à B. Hilario annotatum, *Immoderata eſt omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia, & indeflexo motu adverſandi ſtudium perſiſtit ubi non rationi voluntas ſubjicitur, nec ſtudium doctrinæ impenditur, ſed iis quæ volumus rationem conquirimus, & iis quæ ſtudemus doctrinam comparamus.* Similibus fere rationibus adductus fuiſſe videtur doctiſſimus Voſſius, ut Hebræos Judæorum codices elevaret, & Græca LXX. Seniorum exemplaria aſſereret. Contendit igitur hos Interpretes Spiritu Sancto afflatos fuiſſe, qua in re ſibi conſentientes habet Patres omnes priſcę ætatis, ſi unum exceperis Hieronymum, quem tam de Judæis Bibliorum corruptoribus, quàm de Prophetia & afflatu LXX. Seniorum ſibi contrarium ſentit. Beatus quidem Hieronymus omnium fere ætatis ſuæ Doctorum maledicta in ſe convertit, quòd viam communem & longo Eccleſiarum uſu approbatam deſerens, ad Judæorum caſtra videretur ſe recipere, parumque abfuit quin ab Eccleſia tanquam novator ejiceretur; imò & ętate noſtrâ illius verſionem damnat Voſſius, eamque appellat Rabbinicam: ſed doctiſſimus ille Pater reprehenſoribus iſtis occurrens, qui damnare poſſunt, docere non poſſunt, Artem Criticam exercuit, & iis à quibus reclamatum eſt, ſuis libris abundè ſatisfecit. Nec mirum profectò ſi in nonnullis attentior & copioſâ linguarum ſupellectili inſtructior Hieronymus à veteribus recedere non dubitaverit: manifeſtos quippe errores æquitas minimè defendit. Novi quidem in rebus fidei aliquid divini præ ſe ferre Doctorum Eccleſiæ conſenſum: at ille cordatus non eſt nec religioſus,

Hilar. lib. 10. de Trin.

Iſaac. Voſſ. de Septuag. Interpr. ſententia.

gioſus, qui in iis rebus quæ non ſunt fidei à Patrum ſententia diſcedere reformidat, mavultque aliorum ſcriptis quàm oculis ſuis & experientiæ credere. De ſeipſo longè aliud olim ſentiebat Auguſtinus, qui optat ut alii de ſuis operibus judicent. *Neminem*, inquit, *velim ſic amplecti omnia mea, ut me ſequatur, niſi in iis in quibus me non errare perſpexerit.*

Auguſt. lib. de dono perſev. cap. 21.

Non eſt igitur cur Voſſio hac in parte aſſentiamur, qui contra B. Hieronymum LXX. Interpretes velit divino Numine afflatos fuiſſe, & ab omni prorſus errore, etiam leviſſimo, liberos. Imò, quaſi eum puduerit Interpretes illos Prophetarum nomine donâſſe, ſeipſum poſtea veluti caſtigans affirmat Prophetam vetuſtis Scriptoribus idem eſſe quod Interpres, illoſque Prophetas eſſe, teſte Apoſtolo, qui Scripturas rectè interpretati ſunt. Sed cur latebras hic quęrit Voſſius, & ad profanam, ut ita loquar, eruditionem recurrit, ut demonſtret in eo errare Hieronymum, cùm ſcribit aliud eſſe Prophetam, aliud Interpretem; quaſi ipſe contradixerit Apoſtolo, qui pluribus in locis προφητεύειν ſumpſit pro interpretari? Verùm hîc non errat Hieronymus, qui vocis illius proprietatem optimè noverat, quandoquidem animadvertit Poëtam Græcum à Paulo Prophetam vocatum fuiſſe. Sed in Reſponſione ſua ad Objectiones nuperæ Criticæ Sacræ Voſſius ubique tergiverſatur. Ita quid illi cauſæ fuit cur non modò Apoſtolorum & Euangeliſtarum, ſed & Philonis, Feſti, Platonis & aliorum proferret teſtimonia, ut evincat eos non tantùm qui futura prædicerent dictos fuiſſe Prophetas, ſed & qui pręterita & præſentia explicarent; quandoquidem ea de re inter illum & Scriptorem Criticæ Sacræ nihil erat controverſiæ? Dum negavit Hieronymus, LXX. Seniores Prophetas eſſe, eoſdemque Interpretes duntaxat fuiſſe aſſeverat, Prophetam eo loco idem eſſe arbitratus eſt atque hominem Spiritu Sancto afflatum, quo nimirum ſenſu Patres omnes Gręcos illos Interpretes appellaverant Prophetas; nec aliâ ratione nomen illud Prophetæ uſurpavit ipſe Voſſius, qui tam confidenter illorum θεοπνευστίαν ſive afflatum divinum aſſeruerit. *Non ſum neſcius*, inquit, *multorum me incurſurum non reprehenſionem tantùm, ſed & odium, quòd tam magnificè de hac verſione ſentiam, & adeo quidem ut vix dubitem eam divinitus inſpiratam appellare: ſed quanam rogo poſſit excogitari ratio, quamobrem non id ipſum credam quod jam ab Apoſtolorum temporibus omnes credidêre Chriſtiani, exceptis duntaxat paucis nimio plus faventibus ſequio-*

Hieron. Comm. in Ezech.

Voſſ. Reſponſ. ad Object. Critic. pag. 6.

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 25.

rum temporum Judæis? Inter hos haud dubiè B. Hieronymum collocabit. Deinde probat fuſiùs eorumdem Interpretum θεοπνευστίαν, argumenta eorum infringens, qui dicunt hos non potuiſſe afflari Spiritu Sancto aut Prophetico, quia Judæi teſtantur tempore Templi ſecundi defuiſſe donum Spiritûs Sancti & Prophetiæ. *Illud*, inquit, *omnino eſt Rabbinicum & nugatorium.* Sed non minùs nugatoria ſunt quæ ille affert adverſus Hieronymum his verbis: *Cùm itaque tam latè Prophetarum & Prophetiæ, etiam apud Hebræos, patuerit appellatio, non admittendi ſunt illi qui Septuaginta Interpretes Prophetas fuiſſe negant, utpote præcipuos populi Judaici Sacerdotes, & non præteritarum tantùm, ſed & futurarum rerum interpretes.* Quaſi verò illud in quæſtionem veniſſet, utrùm Septuaginta Senibus Prophetarum nomen competeret, quatenus nomen illud *Propheta* idem ſonat atque Interpres; cùm ipſe tam multis probare conatus fuerit eos Prophetas fuiſſe, qui à Spiritu Sancto ac Prophetico afflati fuêre: imò exiſtimat injurios illos eſſe Hieronymo, qui teſtimoniis ejus abutuntur ad evertendam LXX. Interpretum auctoritatem; cùm ille ætate provectior eorum errores non ipſis Interpretibus, qui afflatu Spiritûs Sancti ſacros libros verterunt, ſed librariis imputandos cenſuerit. Verùm ſupra fuſiùs oſtenſum eſt quæ fuerit de præſenti negotio B. Hieronymi ſententia, quæ Voſſio latuit. Jam enim profectè erat ætatis, cùm Prophetarum libros Commentariis ſuis illuſtravit. At quàm ſæpè in illis non modò librarios, ſed ipſos Interpretes caſtiget, nemo neſcit.

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 26.

In Reſp. ad Critic. Sacr.

Auctores Græcæ verſionis.

Etſi ſuppoſititium eſſe fœtum, quæ ſub nomine Ariſteæ circumfertur, hiſtoriam jam antea dixerim, lubens tamen agnoſco hanc quæ LXX. Senibus tribuitur interpretationem ſub Ptolemæo Philadelpho conditam fuiſſe à Judæis Alexandrinis, & ex Hebræo codice Chaldaicis ſive Babylonicis literis exarato, quia non alias adhibuêre literas in deſcribendis ſuis exemplaribus Judæi poſt ſuum è Babylone reditum, quàm Aſſyriacas. Sed verſio altera Græca, quam ex eodem codice Hebræo Samariticis literis ſatis negligenter deſcripto factam putat Voſſius ab homine neque Hebraicè forſan, neque Græcè docto, merum eſt figmentum ex Ariſtobulo deſumptum; qui tamen de Samariticis literis, quibus hunc exaratum fuiſſe contendit Voſſius, ne verbum quidem protulit, & de illis præter Voſſium nemo cogitavit; adeo illud ab omni veri ſpecie alienum vide-

videtur. Errant quidem, ut bene à Voſſio animadverſum fuit, qui putant Græcam verſionem ex aliqua Paraphraſi Chaldaica aut Syriaca derivatam fuiſſe, cùm nulla tunc eſſet ejuſmodi, & conſtet Philonem linguam Hebraicam & Chaldaicam pro eadem ubique accipere. Suſpicari tamen licet, Græcos illos Interpretes ſermonem Chaldaicum, qui Judæis pleriſque poſt reditum è Babylone vernaculus fuerat, reſpexiſſe. Nulla quidem erat tunc temporis Chaldaica aut Syriaca Paraphraſis; tamen longè ante illa tempora Magiſtri, tam in Scholis, quàm in Synagogis, contextum Biblicum Chaldaicè non minùs quàm Hebraicè legebant, unde forſan contigit ut plures in Græca tranſlatione voces magis ad genium linguæ Chaldaicæ aut Syriacę converſæ ſint, quàm ſecundùm linguæ Hebraicæ proprietatem. Commentum quoque aliud finxit idem Voſſius, qui aſſerit uſque ad tempora Aquilæ nullam aliam lectam fuiſſe in Synagogis Judæorum Scripturam præter illam LXX. Interpretum, quia perierat intellectus linguę Hebrææ, quam ne ipſi quidem callerent Judæorum Rabbini: LXX. verò Interpretes, ut auctor eſt idem Voſſius, vixerunt florente & ſuperſtite etiamnum Hebræâ linguâ. Verùm lingua Hebræa non magis florebat tempore LXX. Interpretum, ſi qui fuerint illius nominis, quàm tempore Aquilæ; quippe illa poſt deportatos Babylonem Judæos penitus abolita eſt, & poſt illorum inde reditum ipſis non fuit ampliùs domeſtica & familiaris. Remanſit apud ſolos Magiſtros, qui eam publicè in Synagogis, ſeu Scholis, docuerint. Si verum eſt uſque ad Aquilæ tempora non aliam in omnibus Judæorum Synagogis lectam fuiſſe Scripturam quàm Græcam LXX. Seniorum interpretationem, quâ ratione fieri potuit, ut Flavius Joſephus Legem Moyſis in Synagoga Hebraicè interpretatus ſit, ut affirmat Voſſius, qui ſimiliter aſſerit eumdem Joſephum, omnium ſui ſeculi Hebræorum longè eruditiſſimum, hiſtoriam belli Judaici antequàm Græcè ſcriberet, linguâ Hebræâ edidiſſe? Tamen, ſi credamus Voſſio, lingua Hebræa penitus deperdita fuerat: ſi res ita ſit, cur hanc appellat linguam patriam Joſephi? *Conveniet nulli qui ſecum diſſidet ipſe.* Manifeſtum eſt etiam ex ejuſdem Joſephi libris, Judæos Palæſtinæ regionumque vicinarum tunc temporis linguam Hebræam excoluiſſe, quam uſu, ut noſtrâ etiam ætate, diſcerent abſque ullis pręceptionibus Grammaticis, quæ

Voſſ. de Sibyll. Oracul.

Voſſii errores.

Voſſ. ad Caſtigat. Horn. cap. 2.

Digitized by Google

non à ſexcentis tantùm, ut contendit Voſſius, ſed à nongentis & ampliùs annis inventæ ſunt. Quo ſenſu idem Joſephus ait, etiam referente Voſſio, excelluiſſe ſe in diſciplinis patriis præ cæteris Hebræis: Græcam verò linguam non niſi per Grammaticam didiciſſe. Patrias vocat diſciplinas ſtudium linguæ Hebrææ ac Legis Moſaicæ, quam Judæi Hieroſolymitani in Synagogis Hebraicè legebant. Si tamen audiamus Voſſium, qui ſæpius à ſeipſo diſſentit, Chriſtus & Apoſtoli in Judæa Græcè loquebantur. *Ubicunque*, inquit, *jam ab Alexandri Magni temporibus Græci fuêre domini, ibi etiam Græca prævaluit lingua, & abſurdum eſt unam excipere Judæam:* & paulò poſt: *Ut in Ægypto, Aſia & reliqua Syria, ita quoque in Judæa nulla præter Græcam audiebatur lingua, in urbibus præſertim oppidiſque.* Imò præter linguam Græcam in Ægypto audiebatur lingua Coptica, in Syria Syriaca, & in Judæa Judaica, ſeu Chaldæo-Syriaca. Ex libro Euangeliorum diſcere potuit Voſſius, ſermonem Judæorum qui Hieroſolyma incolebant, quæ inter urbes & oppida reponi debent, Chaldæum ſive Syriacum fuiſſe, nec Chriſtum Judæos urbis ullius Græcè, ſed Syriacè alloquutum fuiſſe. Hanc etiam poſtea Judęi qui regionem iſtam incoluêre, licèt corruptam, retinuerunt, uti probari poteſt exemplo Talmudis, qui vulgò ab ipſis Hieroſolymitanus appellatur, & lingua quâ conceptus eſt liber ille vocatur quoque Hieroſolymitana. Judæis etiam Babylonienſibus tunc temporis, ut & longè antea, domeſticus fuit ſermo Chaldaicus, qui ſuum pariter Talmudem habent eâdem linguâ conſcriptum. Plerique etiam vetuſtiores libri Judęorum, exceptis pauciſſimis, non alio ſermone conſcripti ſunt quàm Chaldæo impuro. Sed non eſt cur refellendis Voſſii aſſertionibus, quę nihil omnino probabilitatis præ ſe ferunt, diutius immoremur; qualia ſunt quæ affirmat de libris Deuteroſeon, ſeu Traditionum Judaicarum, quas omnes ante Juſtiniani tempora ſermone duntaxat Gręco concinnatas fuiſſe contendit, & de libro Miſna qui è Græco in Hebræum ſermonem circa illud tempus converſus fuerit: quia cautum fuerat edicto Juſtiniani, ne Judęi Deuteroſes, ſeu librum Traditionum, in Synagogis legerent. *Illi*, inquit Voſſius, *ut edictum eluderent, ſcriptum hoc in Hebræum converterunt ſermonem.* Riſum teneatis amici!

Voſſ. de Sibyllin. Oracul.

Ibid.

Etiam in Synagogis Helleniſtarum legebatur contextus Hebræus.

Verùm, ſi ad Juſtiniani edictum animum advertiſſet vir doctus, facilè deprehendiſſet non modò Hieroſolymis, ſed etiam in eorum Synagogis qui vulgò Helleniſtę appellantur, contextum Hebręum

brȩum lectum fuiſſe. Id enim apertè ſignificant verba illa Conſtitutionis Juſtiniani: *Didicimus quoſdam ſolam habentes vocem Hebræam, etiam ipsâ uti velle in ſacrorum librorum lectione; alii verò Græcam quoque editionem aſſumendam eſſe arbitrantur, & jamdudum hac de re inter ſe diſputant. Nos igitur his auditis, meliores judicavimus eos eſſe qui Græcam quoque verſionem ad librorum ſacrorum lectionem volunt aſſumere, & quamcunque linguam ſimpliciter quam locus commodiorem & aptiorem audientibus facit.* Duplicis generis Judȩos ſupponit illa Juſtiniani Conſtitutio, quorum alii linguȩ Hebrææ penitus addicti Scripturam Sacram in Synagogis ſermone duntaxat Hebrȩo legerent; alii verò, quia Grȩcas literas callebant, lectioni Hebraicȩ Grȩcam adjunxêre. Juſtiniani autem edicto permittitur ut non ſolùm Grȩcè, ſed in alia quolibet lingua codex ſacer legeretur. Judæi igitur omnes Helleniſtȩ, ut decreto Moſis obtemperarent, non alio unquam ſermone quàm Hebræo Legis contextum in Synagogis ſuis legerunt, cui deinde lectioni alia mox ſuccedebat ſermone vernaculo. Neque his obſtant priſcorum Judæorum Patrumque teſtimonia, ex quibus manifeſtò liquet Judȩos Alexandrinos & alios omnes quibus lingua Grȩca fuit vernacula, Grȩcam LXX. Interpretum verſionem in Synagogis ſuis legiſſe. Similiter conſtat etiam Hieroſolymis quaſdam extitiſſe Synagogas in quibus Lex Moſis & Prophetȩ Grȩco ſermone legerentur. Sed hȩc & alia ejuſdem rationis bene multa quæ huc congeri poſſent, probant tantùm lectioni contextûs Hebraici additam fuiſſe explicationis causâ Grȩcȩ interpretationis lectionem, ſicut & noſtrâ etiam ætate Judȩi ex antiquo more ſingulis Sabbatis legunt aliquid Scripturȩ Sacrȩ Hebraicè & Chaldaicè, quia ſcilicet antiquitus erant in Synagogis & Lectores & Interpretes, quod etiam Interpretis ſeu Prophetȩ munus à Synagoga ad primos Chriſtianorum cœtus tranſiiſſe clarè demonſtrant verba Apoſtoli in Epiſtola prima ad Corinthios. Hinc forſan ortum eſt ut Grȩca illa LXX. interpretatio quibuſdam in locis minùs accuratè verba contextûs Hebraici exprimat, quia ſcilicet illius concionatores Paraphraſtarum potiùs quàm Interpretum, locis præſertim obſcurioribus, munus obierunt. Sed ea omnia quæ pro tuenda LXX. Senum tranſlatione & elevandis Judæorum exemplaribus contra omnem probabilitatis ſpeciem fuſiùs retulit Voſſius, in præſentia refellere nec tempus eſt mihi, nec animus: longè ſatius erit Hieronymi verſionem cum Græca locis aliquot conferre, ut inde pateſiat quàm verè dixerit

Juſtin. Novell. vel Conſtit. 146.

Epiſt. 1. ad Corinth. Cap. 4.

Voſſ. Reſponſ. ad Critic. dixerit Voſſius Hieronymum nuſquam rectè ab antiquis receſſiſſe Interpretibus, eumque primum fuiſſe Chriſtianorum qui Rabbinicam condiderit verſionem, quique alios ad idem audendum ſignifer præceſſerit. Longè aliud de verſione Hieronymi, quæ nunc in Eccleſia Occidentali legitur, judicium tulit Auguſtinus Eugubinus his verbis: *Hanc ſi cum editione Septuaginta contuleris, auſim hâc uti ſimilitudine ut lucem ac tenebras à te collatas aſſeram. Id quod nos toto hoc opere oſtendemus. Inveniemus certè hanc adeo fuiſſe Eccleſiis neceſſariam, ut, niſi hanc operam Divinus Hieronymus nobis præſtitiſſet, verſari adhuc nos in multis erroribus certè neceſſe fuerit.*

Auguſt. Eugub. Præf. in lib. de Vulgat. Edit.

Confertur Græca verſio cum Latina Hieronymi. Sumam itaque exempla collationis iſtius ex libris Prophetarum, quos ex Hebræo vertit Hieronymus, ac Commentariis ſuis illuſtravit, & utraque adhuc extat, cùm vetus tum recens, illorum tranſlatio in ejuſdem operibus. In omnibus autem Hieronymum vindicare etiam à leviſſimis erroribus, ſicuti Septuaginta Interpretes vindicare enixè contendit Voſſius, mihi minimè propoſitum eſt: quippe non pauca Hieronymo quantumlibet erudito exciderunt, dum Judæis ætatis ſuæ nimiùm addictus Græcos Interpretes ſeveriùs interdum caſtigat. Sed doctiſſimum illum Patrem toties allucinatum fuiſſe quoties illos deſerit, ut exiſtimat Voſſius, pernego. Capite ſecundo Commentariorum in Iſajam ad hęc verba, *Quieſcite ab homine cujus ſpiritus in naribus ejus, quia excelſus reputatus eſt ipſe*, miratur Septuaginta Interpretes tam perſpicuam, ut ipſi videtur, de Chriſto Prophetiam in Græcum noluiſſe vertere, damnatque Judæos, qui verbum quod in Hebręo eſt ambiguum, in deteriorem partem interpretati ſint. Judæorum autem nomine ibi Aquilam notat aliosque Interpretes qui diverſam à Septuaginta Seniorum verſione tranſlationem de induſtria condiderant, ad quas Judæi, relictis vetuſtis Interpretibus, recurrebant. Jam utrùm hęc omiſſio librariis, an ipſis LXX. Senibus tribui debeat, nunc non inquiro, quam conſtat à Græcis exemplaribus ante Origenis tempora abfuiſſe, cùm verba illa ſub aſteriſcis de editione Aquilæ addita fuerint: nec diſputo ſimiliter de bonitate verſionis Hieronymi, utrùm præferenda ſit Aquilæ tranſlationi, quę cum hodiernis Judæorum codicibus hîc conſentit; verùm inde conficio verſionem Hieronymi malè à Voſſio Rabbinicam vocari, quaſi jam ſenex Hieronymus ſolis Judæis in condenda

Iſaj. 2: 22.

denda ſua contextûs Biblici interpretatione crediderit. Ejuſdem Prophetæ Capite 5. ubi juxta vocum Hebraicarum proprietatem vertit Hieronymus, *Et paſcentur agni juxta ordinem ſuum*, LXX. Interpretes arguit, quòd neſcio quid volentes, uti loquitur, tranſtulerint, *Paſcentur direpti quaſi tauri,* pro *agnis tauros* intelligentes, & pro *advenis* interpretantes *agnos.* Hebraica tamen hoc loco implicata non ſunt, & ſenſus apertus. Reprehendit etiam Græcos Interpretes Hieronymus, quòd pro his verbis, *Quis ibit nobis*, ut habent omnes Interpretes, quia in Hebræo legitur *lanu*, ipſi poſuerint, *Quis ibit ad populum iſtum*, quod penitus, inquit, in Hebræo non habetur. Sed forſan pro *lanu* legerunt *laam,* vel eadem verba quæ mox ſequuntur, majoris explicationis causâ hîc addita ſunt; quia pronomen *nobis* nihil ibi, ut & alibi paſſim, ſignificat.

Iſaj. 5. 17. *Iſaj. 6:8.*

Verùm longè magis animadverſione digna ſunt quæ refert idem Hieronymus ad hæc verba quæ ſecundùm codicis ſui Hebræi lectionem tranſtulerat, *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava:* cùm longè benignior videatur Græca interpretatio in qua legitur, *Incraſſatum eſt cor populi hujus.* Sed nôrunt linguæ Hebrææ periti, hanc diverſitatem ex varia punctorum vocalium notatione ortam fuiſſe: ſequuti ſunt LXX. ætatis ſuæ lectionem, quæ diverſa erat ab ea quæ Hieronymi ætate obtinebat; & hæc eadem in exemplari Maſorethico repręſentatur. Utraque lectio traditione confirmatur; ſed Gręca videtur in eo Hieronymianæ præferenda, quòd illam ſequutus fuerit Apoſtolus in Actibus Apoſtolorum: ad hæc tamen reſpondet Hieronymus, lectionem hanc tribuendam potiùs eſſe Euangeliſtę Lucæ quàm Apoſtolo. *Euangeliſtam Lucam*, inquit, *tradunt veteres Eccleſiæ tractatores medicinæ artis fuiſſe ſcientiſſimum, & magis Græcas literas ſciſſe quàm Hebræas. Unde & ſermo ejus, tam in Euangelio quàm in Actibus Apoſtolorum, comptior eſt & ſæcularem redolet eloquentiam, magiſque teſtimoniis Græcis utitur quàm Hebræis.* Itaque in ea videtur fuiſſe ſententia Hieronymus, ut crediderit B. Paulum cum Hebræis diſputantem non juxta LXX. loquutum fuiſſe, ſed juxta Hebraicum; Lucam verò Euangeliſtam, qui Gręcas literas apprimè callebat, legebatque Græcos codices, Græcis teſtimoniis uſum fuiſſe. Similia fere his affert Hieronymus Quęſtionibus Hebraicis in Geneſim, ubi expendens diverſitatem quæ Græca inter & Hebręa exemplaria intererat in recenſendis filiis Jacobi qui cum ipſo Ægyptum ingreſſi ſunt, quęrenſque

Hieron. Comment. in Cap. 6. Iſaj.

ibidem cur LXX. potiùs verſioni Stephanus in Actibus Apoſtolorum adhęſerit, quàm Hebræo contextui, ita loquitur: *Non debuit Sanctus Lucas, qui ipſius hiſtoriæ Scriptor eſt, in Gentes Actuum Apoſtolorum volumen emittens, contrarium aliquid ſcribere adverſus eam Scripturam quæ jam fuerat Gentibus divulgata.* Et mox: *Hoc autem generaliter obſervandum, quòd ubicunque Sancti Apoſtoli aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, his plerumque teſtimoniis abutuntur, quæ jam fuerant in Gentibus divulgata.* Nimirum non ideo Apoſtoli verſionem Græcam in ſuis libris adhibuêre, quòd auctores illius Divino ſeu Prophetico ſpiritu afflati fuerint, vel quòd non alia Scriptura in Judæorum Synagogis legeretur quàm Græca illa, ut perperam exiſtimavit Voſſius; ſed quia vulgò erat recepta, &, ut auctor eſt B. Hieronymus, *dum loquuti ſunt ad populos Apoſtoli, iis uſi ſunt teſtimoniis quæ jam fuerant in Gentibus divulgata;* ſecus verò dum homines gentis ſuę, qui callebant linguam Hebraicam, alloquuti ſunt. Sed *mentitum fuiſſe Lucam neceſſe eſt*, inquit Voſſius, *ſi alios Stephanus in concione ſua, quàm ille poſuit, ſenſus expreſſerit.* Quaſi verò illum mentiri neceſſe ſit qui eadem diverſo tantùm ſermone referat, paucis quę nullius erant momenti immutatis. Neque mentem Scriptoris Criticæ Sacræ aſſequutus fuiſſe videtur vir doctus, cùm de eo ita loquitur, quaſi crediderit Stephanum non Græco aut plebeio Syriaco, ſed Hebraico ſermone ultimam ſuam concionem abſolviſſe. *An plebs*, inquit Voſſius, *tempore Apoſtolorum gnara veteris linguæ Hebrææ? An mentitus Euangeliſta? Quid demum integrum in Euangeliis ſupererit, ſi iſtiuſmodi admittamus commenta?* Sed potiùs monſtra ſibi fingit quæ poſtea debellet. Syriacè concionatus eſt Stephanus, quia ſermo Syriacus tunc Judęis Hieroſolymitanis erat vernaculus: at quæ profert Veteris Teſtamenti teſtimonia ea non alio ſermone proferre potuit quàm Hebraico, quia Judæi Hieroſolymitani Legem Moſis Hebraicè in Synagogis ſuis legebant, non verò Græcè; & ſi qua ſubjungebatur interpretatio, illa Syriaco pariter ſermone qui plebeius erat, ut hîc liberè fatetur Voſſius, non verò Græco, quo in Helleniſtarum duntaxat Synagogis ac Scholis utebantur.

Hieron. Quæſt. Hebr. in Geneſ.

Cur Græcâ verſione uſi fuerint Apoſtoli.

Voſſ. Reſponſ. ad Critic. Sacr.

Syriacè, non verò Græcè, concionatus eſt B. Stephanus.

In hoc tamen corrigendum eſſe Hieronymum non diffiteor, quòd dicat Matthæum & Joannem de Hebraico Veteris Teſtamenti teſtimonia ſumpſiſſe, oblitus regulæ illius quam Traditionibus Hebraicis in Geneſim produxerat, nimirum, Apoſtolos & viros Apoſtolicos non aliam ob cauſam Græcis exemplaribus uſos fuiſſe, quàm quia jam

Hieron. Comm. in Cap. 6. Iſaj. Caſtigatur B. Hieron.

jam hæc in Gentibus divulgata fuerant: Hebraica verò in Synagogis duntaxat Judæorum aſſervabantur, & inter hos pauciſſimi reperiebantur qui ea intelligerent: contrà autem lingua Gręca tunc pleriſque Gentibus erat vernacula. Obſervandum autem eſt Apoſtolos, etſi Græcis codicibus adhæſerint, non ita tamen ab iis dependiſſe, quin haud infrequenter ad ſenſum potiùs quàm ad verba attenderint. Quare Hieronymus explicans hunc locum Michęę Prophetæ, *Et tu Bethlehem Ephratha*, iſta annotat: *Sunt qui aſſerant in omnibus penè teſtimoniis quæ de Veteri Teſtamento ſumuntur iſtiuſmodi eſſe errorem, ut aut ordo mutetur, aut verba, & interdum quoque ſenſus ipſe diverſus ſit, vel Apoſtolis vel Euangeliſtis non ex libro carpentibus teſtimonia, ſed memoriæ credentibus, quæ nonnunquam fallitur.* Hæc quidem paulò duriora videntur, nec ea protuli ut iis fidem adhibeat Voſſius. Interea vix fidem ſuam abnuere poterit Joanni Calvino, qui eumdem Michææ locum illuſtrans, hęc animadvertit: *Quid opus eſt torquere Prophetæ verba, cùm Euangeliſtæ propoſitum non fuerit referre quod apud Prophetam legitur, ſed notare locum duntaxat?* Similiter idem Hieronymus non ex aliorum, ſed ex ſua loquutus ſententia, de hiſce omnibus teſtimoniis, quę ex Veteri Teſtamento in Novum tranſlata ſunt, hæc in genere obſervat. *In multis teſtimoniis quæ Euangeliſtæ vel Apoſtoli de libris veteribus aſſumpſerunt, curioſiùs attendendum eſt, non eos verborum ordinem ſequutos eſſe, ſed ſenſum.* Sed nunc ad id quod eſt noſtri inſtituti revertamur.

Mich. 5. 2.

Calvin. Comm. in Cap. 5. Mich.

Hieron. Comm. in Cap. 7. Iſai.

Prima verba Capitis noni ejuſdem Prophetę vix intelligi poſſunt in Gręca verſione, cùm omnia aperta ſint in tranſlatione Hieronymi. Utramque duabus columnis diſtinctam hàc ratione produxit Hieronymus: *Primo tempore alleviata eſt terra Zabulon & terra Naphthalim, &c.* En Hieronymiana tranſlatio. Gręca verò ita habet: *Hoc primùm bibe, velociter fac regio Zabulon & terra Napthalim.* Aliunde aſſumptam fuiſſe crediderim dictionem *bibe*, quę mutat ſenſum. Paulò poſt eodem Capite notat Hieronymus LXX. Interpretes, quòd pro verbis iſtis, *Vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis*, illi majeſtate nominum perterriti de puero non auſi ſint dicere, quòd Deus ſit appellandus, ſed pro his ſex nominibus poſuerint quod in Hebraico non habetur. Iterum manifeſti erroris Græcos Interpretes arguit Hieronymus, quòd ad lectionem ſuorum codicum minùs attenti, pro *verbum* tranſtulerint *mortem*, dicendo, *Mortem miſit Dominus in Jacob*, cùm

Iſai. 9.

 dicendum

dicendum eſſet, *Verbum miſit*, &c. ut Hieronymus interpretatus eſt, qui ſtatim addidit erroris illius originem his verbis: *Apud Hebræos* דבר *quod per tres literas ſcribitur conſonantes pro locorum qualitate, ſi legatur* dabar, *verbum ſignificat*; *ſi* deber, *mortem & peſtilentiam.* *Iſaj.* 10: 5. Non longè ab initio Capitis 10. ejuſdem Prophetæ ad hæc verba, *Væ Aſſur*, eoſdem Interpretes accuſat Hieronymus, quòd Hebraica minùs accuratè expreſſerint. Iterum ſub finem ejuſdem Capitis *Ibid. verſ.* 18. ad verba iſta, *Veniet in Aiath*, *&c.* quantum illi ab Hebræo diſcrepent fusè oſtendit, ſimulque eos falſitatis arguit quòd verterint, *Rama civitatem Saul: quod perſpicuè falſum eſt*, inquit, *civitas enim Saul appellatur Gabaa*, *ut in Hebraico continetur.* Pręterea Hieronymus longè diverſa ſentit de lingua LXX. Interpretum, quàm Voſſius, qui exiſtimat in ea nihil eſſe niſi Græcum, fruſtraque eam appellari linguam natam in Synagoga. Ita enim loquitur libro ſexto Commentariorum, *Iſaj.* 14: 1. *Pro advena*, *id eſt*, προσηλύτῳ, *LXX.* γηώραν *interpretati ſunt qui Hebraicè* ger *dicitur----ergo* georas *non eſt Græcum verbum*, *ſed Hebraicum Græcâ conſuetudine declinatum*; *licet quidam*, *Hebræi ſermonis ignarus*, *Græcam in eo etymologiam exprimere conetur*, *ab eo quod terrenæ rei curam habeat*, γῆ *enim*, *inquit*, *terra appellatur*, *&* ὤρα, φροντὶς, *id eſt*, *ſolicitudo.* Quantum à germano Scripturę ſenſu deflexerint Græci Interpretes Capite 24. ejuſdem Prophetę, ubi in Latina editione legimus, *Erubeſcet luna*, *& confundetur ſol*, rectè animadvertit Hieronymus his verbis: *Pro eo quod nos interpretati ſumus*, *Et erubeſcet luna*, *& confundetur ſol*, *LXX. tranſtulerunt*, *Liquefieri laterem*, *& cadere murum:* & mox erroris cauſam detegit, quia ſcilicet pro Hebraico *levana*, quod *lunam* ſignificat, legerunt *lebena*; & pro *hamma*, id eſt, *calore*, quo *ſol* denotatur, legerunt etiam *homa*, quod *murum* ſignificat. Sed fruſtra his diutius detineor, quippe ab omnibus legi poſſunt Hieronymi Commentaria in Iſajam, ubi paſſim Gręcos Interpretes erroris arguit, quòd ambiguitate vocum, vel aliâ ratione decepti fuerint: aliquando tamen illis parcit, ſicuti Capite 30. poſtquam eorum in interpretando inconſtantiam damnavit, mox veluti ſeipſum caſtigans, hęc ſubjicit: *Datur mihi ſuſpicio non eos erràſſe à principio*, *ſed paulatim Scriptorum vitio depravatos.* Et Capite 40. ubi nonnulla à Græcis Interpretibus omiſſa annotavit, ſtatim addit quaſi ſubdubitans, *vel à LXX. prætermiſſum*, *vel paulatim Scriptoris vitio prætermiſſum.* Similiter communem Græcorum exemplarium editionem ad Hebræos codices interdum caſtigat, ne error

De ling. LXX. Interpretum Voſſio contrarius eſt Hieronymus.

Iſaj. 24: 23.

Hieron. Comm. in Cap. 30. *Iſaj.*

Iſaj. 40.

error in Interpretes rejiciatur, quo modo ad hæc verba Capitis 44. *Iſaj. 45.*
Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, rectè animadvertit non ſolùm Latinorum, ſed & Græcorum plurimos errare, exiſtimantium ſcriptum eſſe, *Sic dicit Dominus Chriſto meo Domino*: *Neque enim*, inquit, Κυρίῳ, *quod Dominum ſonat*, *ſed* Κύρῳ *dicitur*, *qui Hebraicè appellatur* כורש.

Eadem videre eſt in Hieronymi Commentariis in Hieremiam, Ezechielem & alios Prophetas. Ita fere ubique Commentario in Hieremiam notat quæ à LXX. Interpretibus prætermiſſa ſunt, aut ſaltem non ampliùs in Græcis illorum exemplaribus apparent. Modò enim ipſos Interpretes, modò librarios accuſat. Commentario pariter in Ezechielem, ubi Græcorum codicum omiſſionem animadvertit, ſtatim hęc adjicit: *Melius eſt in divinis libris transferre* *Hieron.* *quod dictum eſt*, *licèt non intelligas quare dictum ſit*, *quàm auferre quod neſcias.* *Comm. in Ezech. Cap. 1.* Capite tamen 5. ejuſdem Prophetæ vix audet Græcos Interpretes accuſare, ubi ait: *Multo melius fuerit transferre quod ſcriptum* *Cap. 5.* *eſt*, *quàm rei malè tranſlatæ patrocinium quærere. Nec hoc dicimus ab illis factum*, *quibus vetuſtas auctoritatem dedit*; *ſed per multa ſæcula Scriptorum atque Lectorum vitio depravatum*, *quanquam & Ariſteas & Joſephus & omnis Schola Judæorum quinque libros tantùm Moyſis à LXX. tranſlatos aſſerant.* Neque hoc ſolùm loco Hieronymus, ſed & aliis in locis, negare videtur cum priſcis Judæis aliud quidpiam Scripturæ Sacræ à LXX. Senibus tranſlatum fuiſſe præter quinque libros Moyſis; ſicuti ad Caput 5. Michææ, ubi hæc habet: *Interpretatio LXX.* *Idem Comm. in Cap. 5. Mich. verſ. 9.* *(ſi tamen eſt LXX. Joſephus enim ſcribit, & Hebræi tradunt, quinque tantum libros Legis Moyſis ab eis tranſlatos, & Ptolemæo Regi contraditos) tantum diſcordat in præſenti loco ab Hebraica veritate, ut nec Capita poſſimus ex æquo ponere, nec eorum ſimul ſententias explicare.* Verùm longè aliud ſentit Voſſius, qui non ſolùm rei malè tranſlatæ ubique patrocinium quęrit, ut verbis Hieronymi utar, ſed palàm teſtatur ſe non dubitare Propheticos libros à LXX. Interpretibus *Voſſ. Reſponſ. ad Critic.* Gręcè fuiſſe redditos, licèt olim dubitaverit. Et quod fidem omnem *Voſſii errores.* ſuperare videtur, ſi Voſſio credamus, Gręci Interpretes in libris obſcurioribus, puta Jobi ac Proverbiorum, magis accuratos ſe oſtendunt quàm recentiores Scripturæ Interpretes. Sed neminem fore arbitror linguæ utriuſque peritum, qui hac in parte illi aſſentiatur, *Græcos Interpretes aliquando malè caſtigat Hieronymus.* adeo inepta eſt multis in locis iſtorum librorum Gręca illa tranſlatio. Non is tamen ſum qui ab Hieronymo ita dependere velim, ut etiam illius errores, qui plurimi ſanè ſunt, approbem. Sic, ne longiùs

 abeam,

abeam, Capite 27. Commentariorum in Ezechielem LXX. arguit quòd *pro filii Dedan*, *filios Rhodiorum* interpretati ſint, decepti fortè primæ literæ ſimilitudine, ut pro *Dadan* legerent *Radan:* ſed errorem hunc in Scribas potiùs quàm in Interpretes rejiciendum eſſe demonſtrant ea quæ paulò poſt eodem Capite ſequuntur, ubi in LXX. non ſecus ac in Hieronymi tranſlatione legitur *Dedan*, ſive *Dadan*. Iterum in Caput 33. ejuſdem Prophetæ, ubi de *Gog* fit mentio, obſervat Græcos Interpretes libri Numerorum Capite 24. pro *Agag* quod legitur in Hebræo, repoſuiſſe *Gog:* ſed manifeſtus eſt librarii error. Sed ut innumera ejuſmodi taceam, longè meliùs idem Hieronymus Capite 40. eorumdem Commentariorum hæc obſervat: *Omnia prope verba Hebraica & nomina quæ in Græca & Latina tranſlatione ſunt poſita, nimiâ vetuſtate corrupta, Scriptorumque vitio depravata; & dum de inemendatis ſcribuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta eſſe Sarmatica, imò nullius gentis, dum & Hebræa eſſe deſierint, & aliena eſſe non cœperint.* Apprime igitur diſtinguenda ſunt & ſecundùm Criticæ regulas illa omnia quæ ut minùs bene à LXX. Senibus tranſlata arguit Hieronymus: ut enim plurimos eorum errores rectè annotavit, ita & in iiſdem caſtigat non pauca quæ minimè caſtiganda erant. Nec mirum, cùm ipſemet Hieronymus teſtetur ſe Explanationes ſuas vix implere potuiſſe, quia nulla hora erat, nullum momentum in quo non fratrum occurreret turbis, ſeque jam ſenem præter dictandi difficultatem Hebræorum volumina ob literarum parvitatem haud relegere potuiſſe. Similiter obſervat ſe nonnulla celeritate dictandi, dum parùm attendit, non bene vertiſſe. Itaque nec Hieronymus, nec LXX. Senes Prophetæ fuerunt, ſed Interpretes, quibus multa, quia homines erant, excidiſſe neceſſe eſt.

Hieron. Comm. in Cap. 40. Ezech.

Idem Præf. in lib. 7. Comm. in Ezech.

Idem Comm. in Cap. 42.

E X-

Digitized by Google

EXCERPTUM III.

Iſaaci Voſſii de Hexaplorum Origenis diſpoſitione ſententia refellitur.

Iſaacus Voſſius Origenem in Hexaplis ſuis compingendis aliam inſtitiſſe viam ac vulgò exiſtimant, ſe aliquando demonſtraturum pollicetur: quare reſpondens Scriptori nuperę Criticæ, qui novam hanc viam ab illó quæſierat, contendit Tetrapla & Hexapla Origenis ita dicta non fuiſſe à quatuor aut ſex columellis, ſed Tetrapla dicta eſſe, quòd quadruplicem verſionem; Hexapla verò, quòd ſex continerent verſiones, errare de Octaplis Scriptorem Criticæ, dum errantem ſequitur Epiphanium, quia nulla unquam Octapla ſcripſit Origenes; codicem Hebraicum non veniſſe in cenſum verſionum, quia priores columnas vocat Origenes τὸ Ἑβραϊκὸν ἔδαφος, velut fundamentum omnium verſionum. In Tetraplis, addit Voſſius, ſex erant columellæ, in Pentateucho etiam ſeptem, utpote cui Samariticus adderetùr codex, literis Prototypis Hebræorum expreſſus, ut ab Euſebio & Africano appellantur. Quia tamen in ſolo id factum Pentateucho, ideo Tetrapla ſex tantùm columellas vulgò continere dicebantur, pari ratione atque in Hexaplis; quamvis in Pſalmis ſeptima quoque accederet verſio, Hexaplorum tamen remanſit appellatio, quia ſeptima illa verſio in aliis deficeret libris. Hactenus Voſſius, qui non alios opinionis iſtius, quę nova eſt illa via quam ſe demonſtraturum pollicitus fuerat, auctores laudat quàm ſeipſum; & ut majorem illius dictis fidem adhibeamus, hęc demum ſubjicit: *Cùm nulla ſuperſint, aut ſaltem nulla Hexaplorum aut Tetraplorum hactenus reperta ſint exemplaria, velle de his nimiùm copiosè contendere, id demum fuerit hominis nimiùm intemperanter otio ſuo abutentis.* Hâc ratione promiſſa ſolvit Voſſius, qui tam confidenter pollicitus fuerat, ſe novam & hactenus inauditam Hexaplorum Origenis diſpoſitionem demonſtraturum eſſe. Sed cùm nulla illorum exemplaria unquam viderit, priſcos Eccleſiæ Patres atque in primis Epiphanium, qui illa tanquam oculati teſtes deſcribunt, conſulere liceat.

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 29.

Idem Reſp. ad Nuper. Critic.

Immenſum Origenis opus expenditur.

Notantur Voſſii errores circa Origenis Tetrapla & Hexapla.

Dionyſius Petavius, vir è Societate Jeſu doctiſſimus, & in Gręcis

cis Hebræiſque libris non minùs quàm Voſſius exercitatus, aſſerit neminem Epiphanio accuratiùs tradidiſſe quænam fuerint Origenis Tetrapla, Hexapla & Octapla; idemque Petavius miratur pleroſque, qui ſua ex Epiphanio hauſerunt, in tam aperto ejus loco allucinatos fuiſſe; ac in primis notat Marianum Victorinum Scholiis ad lib. II. Apolog. adverſus Ruffinum, ubi redarguit Eraſmum ex Epiphanii auctoritate, ut ait, ſed malè. Singularum itaque editionum ordo ex Epiphanio hoc diagrammate proponitur.

T E T R A P L A.

Aquila.	*Symmachus.*	*Septuaginta.*	*Theodotio.*

H E X A P L A.

Hebraica literis Hebraicis.	*Hebraica Græcis literis.*	*Aquila.*	*Symmachus.*	*Septuaginta.*	*Theodotio*

O C T A P L A.

Hebraica literis Hebraicis.	*Hebraica literis Græcis.*	*Aquila.*	*Symmachus.*	*Septuaginta.*	*Theodotio.*	*Quinta Editio.*	*Sexta Editio.*

Verùm, inquit Voſſius, Tetrapla & Hexapla non à quatuor & ſex columellis dicta ſunt, ſed à quadruplici verſione, & quòd ſex continerent verſiones: qua in re profectò graviſſimè allucinatur vir doctus. Nam Tetraplorum, Hexaplorum & Octaplorum nomen derivatum fuit à numero editionum, & quælibet editio columnellam unam, ſive paginam, pro antiqua deſcribendorum voluminum conſuetudine occupabat, ut apertè evincunt

evincunt verba illa Ruffini: *Voluit Origenes noſtris oſtendere qualis apud* *Ruffin. Invect.* *Judæos Scripturarum lectio teneretur, & in propriis paginis vel columnellis editiones earum ſingulas quaſque deſcripſit.* Eadem igitur omnino erat in Hexaplis Origenis columnellarum atque editionum ratio. Nulliuſque prorſus momenti ſunt quæ ducit Voſſius ex voce ἔδαφος, quo nomine inſignivit Origenes priores columnellas, nimirum τὸ Ἑβραϊκὸν ἔδαφος velut fundamentum omnium verſionum. Quid, quæſo, aliud inde colligi poteſt, quàm Origenem voluiſſe diſtinguere hoc nomine contextum Hebraicum à verſionibus quæ ex eo, tanquam fundamento, deductæ fuerant? Quo ſimiliter modo Hieronymus eumdem contextum veritatem Hebraicam appellat. Minùſne ideo conſtat illum contextum in Hexaplis Hebraicis & Græcis literis deſcriptum duas columnellas occupâſſe, à quibus æquè ac à verſionibus, quarum quælibet ſuâ quoque columnellâ exarata erat, Hexaplorum nomen derivatum fuerit? Præterea ejuſdem Voſſii commentum eſt quod fingit de codice Samaritano prototypis literis Hebræorum expreſſo, qui Pentateucho additus fuerit. Illud enim priſcis Eccleſiæ Patribus, Epiphanio, Hieronymo, Ruffino, etiam Euſebio & Africano, quos in ſuam ſententiam pertrahere conatur, prorſus fuit incognitum: neque unquam pariter certiſſimis rationibus demonſtrabit Voſſius, quod tam confidenter aſſeverat de codice Samaritano, qui penès Origenem fuerit, fruſtraque ejus rei teſtes profert Euſebium, Africanum, Syncellum, imò & ipſummet Origenem, qui de hoc exemplari Samaritano prototypis, ut loquitur, literis exarato ne quidem per ſomnium unquam cogitârunt. Habuêre Samaritani Græcam Pentateuchi verſionem, quæ Patribus fuit probè cognita, & ex ea ſumpſêre Africanus, Euſebius & Syncellus codicis Samaritani ab Hebraico diverſas lectiones quas libris ſuis inſeruerunt. Linguæ Hebraicæ operam dedit Origenes præeunte ſibi Huillo Judæorum, non verò Samaritanorum, Patriarchâ: & idcirco non Hebræis Samaritanorum, ſed Judæorum exemplaribus uſus fuit. Quo ſenſu intelligenda ſunt verba illa Euſebii: *Tantam curam ac diligentiam in di-* *Euſeb. lib. 6. Hiſtor.* *vinorum librorum accuratâ inquiſitione adhibebat Origenes, ut Hebraicam etiam linguam didicerit, & prototypas, quæ apud Judæos erant Hebraicis literis ſcriptas, ſibi comparaverit.* Sed Euſebii verba in alium planè ſenſum avertit Voſſius, & ut ea ſententiæ ſuæ *Voſſ. in Reſp. ad Object. Critic.* faciliùs accommodaret, lectionem jam vulgatam ſine ope

L ullius

ullius codicis MS. in aliam mutare non dubitavit. Sic enim legit: Τάς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερομένας πρωτοτύποις αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς κτῆμα ἴδιον ποιήσασθαι, cùm vulgò legatur πρωτοτύπους, non verò πρωτοτύποις, & ſic vertit: *Ut Hebraicam etiam linguam didicerit, ac illas quoque ſibi comparaverit Scripturas quæ prototypis Hebræorum literis exarata eſſe dicuntur.* Apud Euſebium, inquit Voſſius, prototypi characteres non ſunt alii quàm Samaritici, & manifeſtè ſibi adverſaretur Euſebius, ſi de vulgaribus Judæorum intellexiſſet elementis, cùm contrarium in ſuo ſcripſerit Chronico. Miror ſanè Voſſii ingenium, qui lectoribus ſuis fucum faciat in re tam aperta, quæque omnibus qui linguam Græcam vix à limine ſalutaverint, eſt obvia. Teruntur omnium manibus libri Euſebii, cui non aliud propoſitum fuit loco jàm citato oſtendere, quàm ſtudium indefeſſum Origenis laboremque ejus improbum in evolvendis Scripturę Sacræ libris, & perſcrutando illorum ſenſu; qui, ut id faciliùs obtineret, linguam Hebræam à Judæis Magiſtris didicit, eorum libros characteribus Hebraicis exaratos evolvit, eoſdemque cum Græcis LXX. Senum, Aquilæ, Symmachi & aliorum verſionibus contulit. Utrùm πρωτοτύπους, an πρωτοτύποις legendum ſit in pręſentia non diſputo, quia ſervatâ etiam lectione Voſſii, manifeſtum erit non aliud intelligendum eſſe per prototypas literas quàm characteres Hebræos. Contextus ſcilicet Hebræus in Origenis Hexaplis deſcriptus erat literis Hebraicis & Græcis, ut jam obſervatum fuit. Quare Euſebius cogitans de exemplaribus Hebraicis, quę tunc à pleriſque Hebraicè neſcientibus legebantur, quia illorum characteres Græci erant, aſſerit Origenem ſibi comparâſſe exemplar Hebræum characteribus etiam Hebræis exaratum: quî enim aliter fieri potuiſſet, cùm Judæos linguæ Hebraicę Magiſtros habuerit, non Samaritanos? Non incognita quidem fuiſſe Euſebio, Origeni & aliis Patribus Pentateuchi Samaritani etiam diverſis à Judaicis characteribus deſcripta exemplaria lubens agnoſco; ſed quia plerique illorum non callebant linguam Hebraicam, ubi de codice Samaritico loquuntur, haud dubiè intelligunt verſionem Gręcam Pentateuchi Samaritani, quæ tunc vulgata erat. Neque Euſebii verba in Chronico ullatenus Voſſio favent, ubi meminit Euſebius trium Scripturę Sacræ codicum à quibus ſua hauſerit; nimirum, παρὰ τῶν ο' ἑρμηνευσάντων, *à Septuaginta Interpretibus*; παρὰ δὲ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκοῦ,

Ἑβραϊκοῦ, *ab Hebraico exemplari Judæorum*; παρὰ τῷ παρὰ Σαμαρείταις Ἑβραϊκῷ, *ab Hebraico exemplari Samaritanorum.* Ibi enim nomine exemplaris Hebræi Samaritici neceſſe eſt intelligi Græcam illius verſionem, non ſecus ac nomine Hebraici Judæorum exemplaris plerique Patres qui Hebraicè neſciebant, Aquilæ verſionem, quæ ex Hebræo ad verbum ſumpta fuerat, intellexêre. Noverat igitur Euſebius Samaritanos non ſecus ac Judæos Pentateuchi Hebræi exemplar penès ſe retinere; ſed quia linguæ Hebrææ imperitus erat, Græcam illius verſionem à Samaritanis cuſam, quæque tunc ab iiſdem legebatur, conſuluit. Sicut antea Juſtinus Martyr diſputans contra Tryphonem Judæum, Græcam Aquilæ interpretationem donat nomine contextûs Hebræi; quia Judæi plerique illius temporis eâ utebantur: ſed ad hęc & alia ejuſdem rationis bene multa animum non advertit Voſſius. Nunc tempus eſt ut ad id unde diverti redeam.

Diſpoſitio Hexaplorum.

In Origenis Hexaplis, ut ex allato ſupra diagrammate cognoſcere eſt, primum locum obtinebat contextus Hebræus literis Hebraicis deſcriptus, ſecundum idem contextus Græcis characteribus exaratus; quia ſcilicet ex illo, tanquam ex prima origine, verſiones omnes Scripturæ derivatæ fuerant: deinde ſequebatur interpretatio Aquilę, qui Hebraica ad amuſſim & longè meliùs quàm cæteri Interpretes referebat: Septuaginta verò medium locum, non verò primum, ut quibuſdam viſum eſt, occupaverunt, tanquam cæterarum omnium regula ad quam illæ expendi deberent. Symmachi præterea & Theodotionis tranſlationes illam proximè & ex utraque parte comitabantur, quòd ei haud diſſimiles eſſent, eademque in his tribus obſervaretur interpretandi methodus.

Hexapla in compendium redacta.

Jam quia ingens illud volumen tot editiones repræſentans quaſi ſub una linea carè conſtabat, & à paucis poterat comparari, ita ut conqueſtus fuerit Hieronymus, chartas Alexandrinas marſupium ſuum evacuâſſe, cogitavit Origenes, vir acutiſſimi ingenii & ſcientiæ inexhauſtæ, de ratione aliqua quâ omnes haſce editiones veluti ſub unam repræſentaret. Et quia non alia tunc temporis in omnibus Eccleſiis Scriptura recipiebatur quàm LXX. Interpretum tranſlatio, hanc ſeorſim edidit cum notis quibuſdam, quarum beneficio aliæ omnes exhibebantur. Ita quæ in contextu Hebraico deeſſe videbantur, ſupplevit ex Theodotionis

nis verſione, notâ additâ quæ à Grammaticis vocatur *aſteriſcus*; quia ſcilicet illa verba contextûs nimis curta ac velut abbreviata illuſtrabat:, ſi quid verò in contextu Hebræo abundare videretur atque eſſe ſupervacaneum, locis illis luxuriantibus aliam notam adjecit à Criticis dictam *obelus*, ſive *veru*; quaſi jugulandum illud eſſet quod in Græca LXX. editione veluti luxuriabat. Ad id in primis attenderat Origenes in operis illius œconomia, teſte Epiphanio, ut Judæi faciliùs à Chriſtianis inter diſputandum revincerentur: quippe illi paſſim objiciebant aliter eſſe in exemplari Hebræo quàm in Græca LXX. verſione. Idem quoque teſtantur Hieronymus & Ruffinus, etſi Hieronymus interdum ejuſmodi notarum uſum paulò aliter exponat. Alias etiam notas, putà lemniſcos, huic operi adjecerat Origenes, de quorum uſu inter ſe non conſentiunt ætatis noſtræ Critici, & quod à paucis adhuc explicatum eſt, illa editio Græca LXX. Interpretum cum omnibus hiſce notis, tam illuſtrantibus quàm jugulantibus, etiam in Hexaplis Origenis unà cum Aquilæ, Symmachi & cæterorum Interpretum tranſlationibus reperiebatur, uti probare videntur verba illa Ruffini: *Voluit Origenes noſtris oſtendere, qualis apud Judæos Scripturarum lectio teneretur, & in propriis paginis, ſive columnellis, editiones eorum ſingulas quaſque deſcripſit, & ea quæ apud illos ſunt addita, vel decerpta, certis quibuſque ſignis additis ad verſiculorum capita deſignavit, & in alieno non ſuo opere ſuas tantummodò notas fixit, ut ſciremus non quid nobis, ſed quid Judæis adverſum nos certantibus aut deeſſe, aut abundare videretur.*

Epiphan. de pond. & menſ.

Idem præterea Origenes ingens illud Hexaplorum opus Scholiis diverſi generis, quæ ad oram codicis retulerat, illuſtravit, ut editioni illi LXX. Interpretum, quæ media inter alias omnes apparebat, lucis aliquid afferret. Primò enim quid eſſet diſcriminis inter antiquam ſeu vulgatam LXX. Interpretum editionem, & novam editionem ſuam beneficio notæ illius ō, id eſt, LXX. ſtatim deprehendi poterat. Illa quippe nota ō communem lectionem exhibebat. Deinde in iiſdem Scholiis Aquilæ, Symmachi ac Theodotionis diverſæ interpretationes quæque per ſuam literam deſignabantur. Ita litera α′. denotabat Aquilam, σ′. Symmachum, & θ′. Theodotionem; Quinta quoque editio per ε′. & Sexta per ς′. notabantur. Notas etiam ad oram ſui codicis retulerat Origenes, exponendis ad literam, ut vocant, Scripturæ Sacræ verbis, quæ Origenis notæ inter ejus opera ſub nomine Scholiorum indicantur. Si

etiam

etiam Iſaacum Voſſium audiamus, non improbabile eſt Origenem variantes codicis Samaritici lectiones in Hexaplis ſuis annotâſſe. *Si quis malit*, inquit, *credere Origenem non integrum codicem Samariticum Hexaplis & Tetraplis ſuis inſeruiſſe, ſed tantùm variantes annotâſſe lectiones, non multùm adverſabor.* [*Voſſ. Reſponſ. ad Critic.*] Ita minùs conſtans Voſſius in ſententia ſua, modò ait, modò negat; & cùm antea tam confidenter aſſeverâſſet exemplar Pentateuchi Samaritani in Hexaplis etiam literis Samariticis deſcriptum extitiſſe, nunc dubitans nihil in re parùm ſibi comperta audet pronunciare. Verùm uti nullatenus probabile eſt exemplar Samariticum, quod idem prorſus erat atque Judaicum, in Hexaplis extitiſſe; ita veriſimile eſt diverſas exemplaris Samaritici à Judaico lectiones Origenem inter Scholia ſua retuliſſe, quas non ex codice Samaritano prototypis illis literis deſcripto, uti commentus eſt Voſſius, ſed ex Græca Pentateuchi Samaritani verſione à Samaritanis ipſis accuratâ deſcripſerat.

Hæc eſt Origenis Hexaplorum œconomia ac diſpoſitio, quam viri etiam eruditiſſimi comprehendere minimè potuerunt, dum non aſſequuntur quomodo in uno eodemque opere Græcæ Aquilæ, Symmachi ac Theodotionis interpretationes bis repertæ fuerint; [*Diſpoſitio Hexaplorum iterum illuſtratur.*] nimirum integræ in operis contextu, & ex parte in Scholiis quæ erant ad marginem. Sed Origenes, qui omnibus prodeſſe voluit, immenſum illud opus Hexaplorum beneficio notarum & Scholiorum in compendium redegit, ut illi qui Hexapla integra non poſſent comparare, ſaltem illorum ſummam etiam ex ipſiſmet Hexaplis deſcriberent. Et eâdem arte κοινὴν illam, ſeu communem, LXX. editionem ſimul cum nova ſua editione, quam integram, quia caſtigatiorem illam arbitratus eſt, Hexaplis inſeruit, in uno eodemque opere repræſentavit, adjectis ſcilicet ad oram codicis κοινῆς illius, ſeu vulgatæ diverſis lectionibus ſub nota ō. Quapropter in eo graviter allucinantur nonnulli, dum iſtâ Hexaplorum diſpoſitione non intellectâ, contendunt in illis duplicem LXX. Interpretum editionem, tam vulgatam ſcilicet quàm puram illam, cujus ita frequenter meminerunt Origenes & Hieronymus, ſub duplici columnella fuiſſe collocatam, & hâc ratione Hexapla non à diverſis columnellis, ſed à verſionibus nomen ſuum ducere. Sed hęc apertè falſa ſunt, nec aliunde proficiſcuntur, quàm ex ignoratione diſpoſitionis Hexaplorum, ad quorum marginem vetus LXX. Senum lectio relata fuerat: & hoc modo utraque LXX. Interpretum editio in

Hexaplis apparebat. Jam quia pauci immenſa illa Hexaplorum volumina, quæ Hieronymi marſupium evacuârant, integra poterant comparare, plerique editionem illam LXX. ab Origene interpolatam cum aſteriſcis & obelis aliiſque notis ex ipſiſmet Hexaplis deſumpſerunt; unde poſtea nata eſt maxima Græcis exemplaribus confuſio, & ex eo tempore non ampliùs antiqua illa LXX. interpretatio pleriſque in Eccleſiis lecta eſt, ſed Origeniana & interpolata, quæ etiam, aut ſaltem ſimilis, ad Eccleſiam Occidentalem operâ B. Hieronymi poſtea pervenit.

F I N I S.

HIERO-